פרשת **ויחי** תשפ"ה לפ"ק | גליון תתתקע"ט שנה כ"ט

קול התאחדותינו

יו"ל ע"י התאחדות האברכים דחסידי סאטמאר

בנשיאות כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

בני ברק יצ"ו

תוכן הענינים

לקח טוב ..... ב
תורה ותפלה ..... ג
דבש תמרים - לקיטת תמרים ..... ד
קדוש יאמר ..... ו
בשפתי צדיקים - לשון חכמים ..... ח
פרפראות לחכמה - דורש טוב ..... ט
שבח ורבקן ..... י
פינת קדת ..... יב
חוקים להורותם ..... יח
פשיט כהלכה ..... כ
עדקה כהלכתה ..... כא
הילולא רבא ..... כג
נועם שיחק ..... ל
פשוטלון פלכים ..... לו
דברות הקודש ..... לו

לשמרך בכל עת

מינה לא תזיע

צו יעדע צייט א ישועה

להכנסת מזדעות, מזל טוב, הנצחת שם, לע"נ:
להר"ר **אלטר אשר אנשיל אילאוויטש** הי"ו
052.7648437

כל הזכויות שמורות ©

זבולון לחוף ימים ישכון

מלחמה כבידה פרצה בין שתי מדינות גדולות אשר שכנו זו ליד זו, ריח של פצצות ועשן מילאו את רחובותיהם ואוירה של מתיחות ריחפה בחללה, היה זה אחרי כמה שנים של מריבות קשות על גבולות המדינות וכאשר יצא הקצף יצאו למלחמה אחד על השני.

צבא של חיילים עם כלי מלחמה בידם הלכו בראש הגדוד, ועל צבאם עמד חייל אמיץ וחזק אשר הוא היה הגיבור שבהם והוא הגבר אשר השליך עצמו מנגד להילחם עם שונאי המלך בחירוף נפש.

מלמולי זיעה נטפו על פניו המיוגעות בעת אשר גבר האוייב ובכל כוחו היה זורק עליהם חצים ובליסטראות עד השמדם, בגודל מסירותו להמלך היה החייל מכין בעצמו גם את החיצים למלחמה, פעם אחת באמצע המלחמה אזלו החיצים שהכין לו.

בצר לו פנה אל חברו ושאל לו אם יוכל עכשיו להשתמש בחיצים שלו, צחק עליו חברו והביט עליו בתמהון: וכי מה איכפת לי אם תשתמש בהחצים שלי, והרי כל החצים של חיילי המלך מיועדים לתפקיד אחד להכניע את האוייב, ואם כן בוודאי שכאשר אזלו החצים מאמתחתך אתה יכול לקחת ממנו, ובלבד שתנצח המלחמה.

משל זו המשיל החפץ חיים כאשר דיבר במעלת גודל חשיבות מחזיקי תורה ותומכיה, כל ימי האדם אשר חי על האדמה הינם ימים של מלחמה ארוכה, המלחמה ביצר הרע.

התורה הקדושה ומצוותיה הן המה החיצים המסייעים להאדם להלחם עמו וכמו שאחז"ל בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין כנגדו, אכן כאשר אזלו החצים מאמתחתו ומוכרח הוא לעזוב את כותלי ביהמ"ד בכדי להביא טרף לביתו, האם יעלה על הדעת שכאשר יקח את החצים שהכין חבירו – דהיינו לימוד התורה של הישכר – נחשב בעצמו כלומד שהרי בזכותו מתרבה לימוד התורה בעולם, וכאשר תסתיים המלחמה בנצחון, וודאי שהנצחון ייחשב גם על שמו.

והוא הדבר אשר בירך יעקב את בניו ואמר "זבולון לחוף ימים ישכון" ופרש"י "שהיה זבולון עוסק בפרקמטיא וממציא מזון לשבט יששכר והם עוסקים בתורה" ובזה חלק כחלק יאכלו בזכות לימוד התורה של יששכר, שהרי גם הוא עומד על המשמר כגיבור מלחמה מול היצה"ר, רק שהוא משתמש בחציו של חבירו.

כל הארץ פצחו רנ"ה

בלב מלא רנ"ה וגילה, תטופנה שפתינו ולשוננו מילה, לשגר ברכתינו לכבוד ידידינו החשוב היקר והנעלה,
נחמד למטה ואהוב למעלה, משליך עצמו מנגד בלונ"ח במסירות רבה ועצומה לבוא בעזרתינו יומם ולילה,
עושה ומעשה למען הכלל והפרט רב עלילה, ובמיוחד מתמסר למעננו בהרמת קרן המוסדות והקהילה,
לראותה מתנוסס לשם ולתפארה בנויה על תילה, בדרך צלחה וסלולה, איש חי כרוך הכשרון זרב פעולה,
כביר המעש ברב עוז ותהילה, בחן ובחסד בלולה, אצל כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א זכה לקירבה ולגדולה,
איש חמודות זרב תבונה צלולה, חביב בקרב עם סגולה, מקבל את כ"א בסבר פנים באורה ובשמחה וצהלה,

נפתלי אילה שלוחה, שכו הטוב מחולל באמרכו

מו"ה

נפתלי הירצקא שטיין

חי"ו

מנהל עסקי מוסדות סאטמאר בארה"ק

מגדולי תומכי ומאמיני כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

לרגל שמחת אירוסי בנו בשעה טובה ומוצלחת

החתן החשוב המופלג בתורה וביראה, יהוד"ה אתה יודוך אחיך בתהילה ותפארה

כמר **יהודה** הי"ו

עב"ג הכלה החשובה שתחי' בסימן טוב וכמזל טוב

בת מחו' מוה"ר **יואל וויים** הי"ו

אב"י בבארא פארק יע"א

וזאת הברכה, יוסף ה' עליך אלף פעמים ככה, וזכות פעליך הכבירים לפרט ולכלל,
יעמוד לך על כל צעד ושעל, ותזכה לראות ולרוות מכל יו"ח רב תענוג ונחת, בנים
וכני בנים כגפן פורחת, ויתאחדו אצלך תורה וגדולה במקום אחת, וכל טוב סלה.

החותמים למען שמו ברגשי ששון ושמחה, אסירי התודה וההערכה

הנהלת מוסדות סאטמאר בארה"ק

ירושלים • בני ברק • בית שמש

יגיעה בסור מרע, שוה לעבודה נעלה בכונות ויחודים

ויחי יעקב בארץ מצרים וגו', ע"פ הפסוק **"זמרו כבוד שמו שימו כבוד תהלתו".** נראה פירוש, היות התחלת אדם בעבדות הבורא ב"ה בוודאי אינו יכול תיקף בהתחלתו לעלות במדרגת עליונים, **כי עדיין סבכוהו זרים במחשבתו הדבוקה בעוה"ז השפל והבליו.** אבל צריך אדם מקודם לפנות מחשבתו ולזמר עריצים המה הקליפות המבלבלים אותו מעבודתו, **ולזה צריך עבודה רבה.** ואחר כך יפנה עצמו לעלות במחשבות קדושים ביחודים וכוונות עליונים, ואז **נחשב לו אותה העבודה שעבד בתחילתו, והיא לזמר עריצים, כאותה העבודה החשובה העיקרית שעולה בה לתכליתו כיון שכוונתו הכל לשם שמים והכל אחד.** וזהו **"זמרו כבוד"** כו' פירוש כנ"ל שהעבודה של זמיר עריצים הוא חשוב כמו **"שימו כבוד תהלתו"** ש"תהלה" נקרא המדריגה הגדולה של הצדיק שמאיר לעולמות עליונים, ו"תהלה" הוא לשון אור כמו "עטישותיו תהל אור".

וזהו ג"כ הפירוש כאן: **"ויחי יעקב בארץ מצרים"** ששם היה עבודתו במדרגת קטנות מחמת שהיה בארץ מצרים מקום הקליפות, **והיה עיקר העבדות לזמר עריצים, אעפ"כ היה נחשב לו זה כשאר שנותיו שהיה עובד בהם במדריגות גדולות.** וזהו **"ויחי ימי יעקב שני חייו"** פירוש **שזה היה נחשב לו במנין שאר שנותיו בשוה** כנ"ל.

נועם אלימלך

אין בכח שכלינו להשיג תכלית ענין ירידת יעקב במצרים, גלות וגאולת מצרים, וחיזוק גדול העולה מזה

ויחי יעקב בארץ מצרים וגו', וברש"י: "למה פרשה זו סתומה, לפי שכיון שנפטר יעקב אבינו, נסתמו עיניהם ולבן של ישראל". ובמדרש אי' עוד טעמים לסתימת הפרשה. **ויש לומר עוד טעם:** דהנה בריש פר' ויקרא מובא ברש"י **"זמה חיו הפסקות משמשות, ליתן ריוח למשה להתבונן בין פרשה לפרשה, ובין ענין לענין".** ומשמע דבמקום שיש ריוח, ופתוחה הפרשה בס"ת, שם המקום לעמוד ולהתבונן במהות הפרשה, ענינה ומעמה על בוריה. ובפרשתן 'ויחי יעקב' נרמז שעיקר חיותו של יעקב היה בארץ מצרים, ארץ נכריה, ושם הושלמה קדושתו ושלימות כנסת ישראל. וכן זרעו דוקא כשהיה גר בארץ לא לו, פרו ורבו לששים רבוא נפשות קדושות אשר אח"כ הוציאם הש"י גוי מקרב גוי לקבל תורה מסיני. ענין זה עמוק הוא מכדי שנבין אפס קצהו. ונשגב סודו מבינת אנוש. **ועל כן סתומה הפרשה, לומר שאין לך להתבונן במה שאין ביד שכלך להשיג. "ועכ"פ מרומז לנו כזה שלא ימס לבבינו מאשר אנחנו בעקבתא דמשיחא ובכל דור הנפשות מתקטנים ואיך נזכה לגאולה, כי רואים אנחנו מה שקרה לאבותינו בגלותם, אשר דייקא מתוך הגלות הגיעו וזכו לגאולה, כי כן רצונו ית'.**

תודה"ק בספר **פרי צדיק** בפרשתן

בך יברך ישראל, שהקטן לא יקנא, והגדול לא יתגאה

ויברכם ביום ההוא לאמור בך יברך ישראל לאמר ישימך אלקים כאפרים וכמנשה. יש להתבונן, מה יתרון יש באפרים ומנשה שישראל יברכו את בניהם רק בהם, ולא יאמרו ישימך אלקים כראובן ושמעון כו'. ועוד, למה לא אמר זאת לעיל בברכתם, אחר "המלאך הגואל וגו' יברך את הנערים", והמתין בברכה זו עד אחר ששם את אפרים לפני מנשה. "והנראה, דהנה ידוע דכל התורה כלולה בעשרת הדברות (ראה רש"י שמות כד, יב:), ועשרת הדברות כלולים בדיבור האחרון, הוא **'לא תחמוד וכו' וכל אשר לרעך'** (שמות כ, יג. ראה פסיקתא רבתי כא, יז: "העובר על לא תחמוד כאילו עובר על עשרת הדברות"), **והוא להתרצות בגזירותיו ית' אשר מנע ממנו הטוב ההוא הניתן לחבירו, ולחשוב כי הוא ית' הוא לבדו היודע הטוב והנאות לכל אדם, ולא יקנא את חבירו. וכבר ידעת שהקנאה, התאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם** (אבות ד, כא) **והוא כאשר ישפיע הש"י טובה אל האדם, לא יבקש בזה תאוה וכבוד, ויבא להתגאות על חבירו בזאת הטובה, רק אדרבא יכנע לפני בוראו ויחשוב כי הוא מצד החסד מבוראו עליו".** והנה, יעקב אבינו כאשר שם את אפרים לפני מנשה, וראה שאפרים לא נתגאה בזה, וכן ראה שמנשה לא נתקנא באפרים על כך, **לפיכך אחר שראה זאת בירכם: "בך יברך ישראל לאמר ישימך אלקים כאפרים" מבלי גאות "וכמנשה" מבלי קנאה על טובת חבירו.**

אגרא דכלה

העונות הם מסמאין עיני האדם מלהאמין בצדיקים

הקבצו ושמעו בני יעקב ושמעו אל ישראל אביכם. "הורה דרך האמת, מה שהרבה בני אדם מדברים על צדיק אמיתי ומגנים אותו כי לא יבינו אותו ואת הנהגתו, **'כי הוא רחוק מאוד מהם, ע"כ נדמה להם כי הוא רחוק מדרך הנכון ואתם האמת'**, והסיבה לזה המה חטאות נעורים אשר הלכו עמו בקרי, ולא עשו תשובה, וע"י זה טח עיניהם מראות האמת, ואומרים לטוב רע ולרע טוב. (וכמו שפי' בספה"ק ד**'שלח ידיו בשלומיו'** הוא מחמת כי **'חלל בריתו'**, כי הוא ענין אחד **'יסוד צדיק'**) וזה: **'הקבצו'** שיעשו תשובה ויקבצו הנצוצות הנדחים הנפזרים בין הקליפות, וע"ז נופל לשון 'קיבוץ' כמ"ש 'מקבץ נדחי עמו ישראל', ואח"כ **'ושמעו בני יעקב'** לשון הבנה, יהיה להם הבנה להבחין בין טוב לרע, כי עתה נהפוך הוא והשקר הוא להם לאמת, וממילא **'ושמעו אל ישראל אביכם'** תבינו את הצדיק הנקרא בשם 'ישראל' (וה"ק ח"ג עג ע"א) **'והוא 'אביכם'**, כמו שכתוב (מ"ב ב, יב) **"אבי אבי רכב ישראל".**

דברי צדיקים

[זאלקווא תקפ"ו, להרה"ק מוה"ר דוב בעריש מאושפצין זללה"ה, תלמיד הרבי הקודש מלובלין זללה"ה]

תורה ותפילה

זהרורי אורה מספרים הקדושים, בפרשה יפה נדרשים

לאפיק ידים בבוחות עיתנים בתורה ותפילה עמודי עולמים, הצדיקים חיזוק כל היקים

תורה

אף מי שכבר נעשה ח"ו כסוס לפני היצה"ר הרוכב עליו, עכ"ז בכח תפילה ותחנונים לפני הש"י יפילו ממנו

יְהִי נָא יָחֵשׁ עֲלֵי דֶּרֶךְ שְׁפִיפֹן עָקֵּי אֹר֙ח הַנֹּשֵׁךְ עֲקֵבֵי סוּס וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ אָחוֹר,לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי ה'. וְהִי **האדם** הָן **בקרב לבו דבר זה,** אשר ה'**נָחָשׁ'** הוא היצר הרע, כחו בנחש שאין ממית בודאי, וזאת הוא כאשר האדם עדיין בבחי' **'עֲלֵי דֶּרֶךְ'** דייקא, דהיינו שמסתכל בהיצה"ר והולך מיד הנה אז כחו רק כנחש. אמנם **'שְׁפִיפֹן'** היינו היצה"ר נושך וממית וודאי כאשר מתנהג אדם עמו **'עֲלֵי אֹר֙ח'** שמארח אותו בביתו היינו שהולך אחר עצתו הנבערה אז וודאי ממיתו כמאמר חז"ל (ברכות יח:) רשעים בחייהם קרויים מתים וכו'. והדר מפרש תחבולות היצר וזה אומרו **'הַנֹּשֵׁךְ'** בתחלה רק **'עֲקֵבֵי'** היינו עבירות שאדם דש בעקביו, ועל ידי זה נעשה לו האדם **'סוּס'** לרכוב על צואריו להכשילו ר"ל.

ואם תאמר איש אשר אלה לו הנה אבד תקותו ולא יחליף עוד מדרכו הרעה הזאת, לזה אמר הנה וודאי **'וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ'** זה היצר הרע **'אָחוֹר'** בזמן אשר אדם קונה לב ומבקש ומתחנן לפניו יתברך ואומר **'לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי ה'** אז השי"ת יסייע אותו שיוכל האדם להפיל את רֹכְבוֹ זה יצר הרע לאחורי הגדר, ודו"ק.

אור פני משה (פר' שופטים)

השגתינו בגדלו וטובו ית"ש, הוא מזה שחביב ואהוב עליו ית' תפילתנו ועבודתינו, אף מדיוטא תחתונה

יהודה אתה יודוך אחיך כו', כי ידוע **שכל אדם צריך להתחזק בלבו אמונה זאת שבוודאי אין הקב"ה מואס ח"ו בשום תפילת עמו ישראל כו' ויקר בעיניו דיבורים של עמו ישראל אפילו ממי שהוא חם ושלום בדיוטא תחתונה אף על פי כן מגיע מזה תענוג לחבורא יתברך.** ואל יחשוב אדם אם כן גדול כל כך מדת טובו של הקב"ה מה לי להתפלל בלב נשבר ונדכה בלא זה גם כן הקב"ה מקבל התפלה, אסור לאדם לחשוב כך, **כי ראוי לכל אדם שיחשוב הדברים החם קודם כל תפלה, דהיינו כמה מלאכים יש לו אשר כל מלאך הוא שליש עולם וחם כגרגיר החרדל בפני אופן אחד כו', מעתה יחרד האיש וילפת בעמדו להתפלל לפני מלך גדול כזה ומהראוי להחזעזע בכל אבריו** כו', ומזאת התפילה מגיע לחבורא ב"ה תענוג הוא הגורם שפע בכל העולמות, כי הכל תלוי במעשה תחתונים על ידי תפילתינו ושירות ותשבחות שלנו.

ונמצא מזה ניכר גודל טובתו ית' שאע"פ שהוא מלך גדול, אע"פ כן יקר בעיניו מאוד דיבורנו כו', וכמו שיסד הפייט 'אשר אומין תהילתך ואבית תהילה וכו' והיא תהלתך'. ומזה ניכר גודל אהבתו בנו יתברך. וגם ראה עוד אהבתו שקראנו אחים כנאמר 'למען אחי ורעי', **ונמצא בזה המדה הוא מושג אצלינו ועל זה שייך מלת 'אתה' ובמה 'יודוך אחיך' שחביבין עליו ית' הודאתינו ותפילתינו.**

קדושת לוי

תורה

תיקון ימי השובבי"ם ע"י תורה תפילה וצדקה, "ובעיקר ע"י לימוד תורה שבע"פ בכונת הלב ויראת שמים"

ויקרא יעקב אל בניו וגו' האספו וגו'. יש לרמז בכאן בהעיר לב ושום שכל. הנה ידוע דה' (ראשונה מישם הוי"ה ב"ה) הוא בינה. ובינה לבא ובה הלב מבין. ומשם ההבל יוצא דרך שית עזקין דקנה אל ה' מוצאות הפה שהוא בחי' ה' תתאה. בסוד מלכות פה ותורה שבע"פ קרינן לה. ובשאחד מישראל פוגם ח"ו בה' מוצאות הפה כו' כמ"ש בזוה"ק על פסוק **נצור** לשונך מרע. ודריש 'מרע' לשון מרעין בישין יעו"ש, וכולא הוא בגין דה' תתאה הוא כביכול בפרודא מבעלה. וה' עילאה אינה משפעת משפעה אליה. ומזה נמשך כל הרעות ר"ל. וגם הפגם של ברית המעור בא מפגם ברית הלשון ר"ל. ועל פגם הברית תקנו קדמונינו ז"ל להתענות ולעשות תשובה בימי פרשיות של שובבי"ם כידוע מספה"ק. והנה הגם שנתמעטו כעת כח הדורות בעונותינו הרבים ואינם יכולים לעשות סיגופים ותעניות כראוי, עכ"ז מי שנוגע יראת ה' בלבבו צריך להתאמץ בכל יכלתו ולעשות תשובה על זה החטא כי גדול הוא מנשוא. ובפרט בימי פרשיות של שובבי"ם המסוגלים לכך. ומהראוי לומר ברכת תקע בשופר גדול. בכוונות הראויים כמבואר בסידור האריז"ל. גם היהי רצון הכתוב שם קודם התימת הברכה. והכל ביראת ה' וברעותא דלבא.

ועיקר התשובה הוא ע"י תורה ותפלה וצדקה. כל אחד ואחד לפי יכולתו, **ובפרט בלימוד תורה שבע"פ ולברר הלכה בליבון וברור יפה בזה הוא מקבץ חלקי הטוב והניצוצין קדישין ומברר אותן מתוך הקליפות להוציא בולעם מפיהם. בסוד חיל בלע ויקיאנו** (איוב כ, טו) **וזהו עיקר התיקון של פגם הברית. כי לימוד תורה שבע"פ בכוונת הלב וביראת שמו ית' הנכבד והנורא. וכש"כ מי שזוכה ללמוד תורה לשמה ממש וע"י תשובה כראוי מאפף ומייחד כל חלקי הטוב והניצוצין קדישין למקורן ולשורשן לה' תתאה ומייחד אותה בבעלה.** ולאשר שאחר כוונת הלב הן הן הדברים לזה מייחד לבא לפומא. היינו ה' עילאה לה' תתאה שהם בחי' לב ופה כביכול, ועפ"ז יש לפרש ולרמז כאן, **האספו** היינו ה'–אספו שתייחדו ותקשרו הה' [ההי"ן] וכנ"ל. **אזי ואגידה לכם.** מלשון אגד וקשר היינו שאקשר ואגין עליכם מכל הגזירות קשות ר"ל. **אשר יקרא** גו' אקשור ואסתום לבל יצא עליכם כלל. ואפילו אם יצאו ח"ו לא יוכלו להזיק ולהרע לכם כלל כו' והבן.

אוהב ישראל

ויאמר אליהם יוסף אל תיראו כי התחת אלקים אני. ונראה לפרש בהקדם דברי הגמי ר"ע כי מטי להאי קרא בכי כתיב אישה הפרם והי יסלח לה, במה הכתוב מדבר באשה שנדרה בנזיר ושמע בעלה והפר לה והיא לא ידעה והיתה שותה יין ומטמאה למתים, ללמדך שאפילו המתכוין לאכול בשר חזיר ועלתה בידו בשר טלה צריך כפרה, וביאר בנזה"ק מה דבכי ר"ע בהאי קרא, דר"ע ידע שהוא יהיה נתפס בעון מכירת יוסף, ואי הוי אמרינן דהמתכוין לבשר חזיר ועלה בידו בשר טלה פטור מהדין דלא הוי ליה רק כמחשבה בעלמא, א"כ גם הוא פטור מחטא מכירת יוסף דאף שהשבטים חשבוהו בהמכירה לעשות רע מ"מ השי"ת חשבה לטובה, אולם מהאי קרא מוכח דחייב אף על המחשבה לכך בכה, עי"ש, אכן כל זה בדיני שמים, אבל בדיני אדם בכה"ג פטור, והנה השבטים חששו לו ישטמנו יוסף והשב ישיב לנו בעצמו את כל הרעה, ע"ז השיב להם יוסף אל תיראו ממנו כי התחת אלקים אני, דרק השי"ת הוא מחייב בדיני שמים גם על המחשבה כנ"ל, ומאחר שאתם חשבתם עלי רעה ואלקים חשבה לטובה לא חטאתם רק במחשבה ופטור מדיני אדם ואינו ראוי להעניש אתכם.

(ישמח משה)

☆

האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים. יבואר לפי"מ שפיי ביערות דבש הכי בבוקר תאמר מי יתן ערב וגו' ופחדת יומם ולילה, ובזוהר כי דדא רזא דפורקנא, כי בהיות האדם חושב באמת שאין לו חיות רק אותו יום, מי פתי שלא לשימו רק בעבודת הי, ואם הוא על בחינה זו כל ימיו כמו שארז"ל ישוב היום שמא וכו' בודאי הוא צדיק גמור, והנה הפסוק מעיד על ישראל שיהיו במדריגה זו, ואז בודאי יהיו נגאלים ע"כ, וז"ש ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם ענין הגאולה, באחרית הימים, ע"י שיחשוב על אדם בכל יום אולי הגיע אחרית ימיו וישוב היום שמא וכו', אז בודאי יהיו נגאלים.

(ויטב לב)

ויאמר האלקים אשר התהלכו אבותי לפניו וגו' המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים. י"ל לפי מה שהביא בספר דברי אברהם שפע"א בא לבית מרן החת"ס והתמרמר לפניו החת"ס שהוא טרוד בהנהגת הקהילה והישיבה וע"ז אין לו פנאי להשגיח על בניו, והשיב לו הלא נאמר כל היום חונן ומלוה וזרעו לברכה, דקאי על מי שמלוה ונותן את כל היום שלו לאחרים להרביץ תורה ויראה, שהוא זוכה כי וזרעו לברכה דאף שאין לו פנאי להשגיח על בניו, השי"ת ישגיח עליהם שיהיו לברכה, ונהנה רבו ואמר נחמתני בני נחמתני, והנה האבות הקי היו בבחינה זו להיות חונן ומלוה את כל היום לצורך אחרים כמאמרם ז"ל מימיהן של אבותינו לא פסקה ישיבה מהם, ונתקיים בהם ברכת וזרעו יהיה לברכה, וזה שבירך יעקב את יוסף האלקים אשר התהלכ"ו אבותי לפניו היינו שהביאו לכך שאחרים ילכו בדרך הי, ומפני כך זכו לברכת זרעו לברכה, זכות זו תעמוד ליוסף אשר גם הוא כל היום חונן ומלוה לאחרים,

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, על רבותי"ה"ק עצי התמרים

יעקב אבינו אשר מידתו אמת ודאי גילה להם הקץ, אלא שלא היה בבחינת 'זה הדבר', כיון דהגאולה האחרונה צריך להיות תלוי בתשובה

הקבצו ושמעו בני יעקב ושמעו אל ישראל אביכם, אמרו חז"ל (פסחים דף נ"ו.) ביקש יעקב לגלות את הקץ ונסתלקה ממנו שכינה, אמר שמא ח"ו יש במיטתי פסול וכו', אמרו לו בניו שמע ישראל ד' אלקינו ד' אחד, כשם שאין בלבך אלא אחד, כך אין בלבינו אלא אחד, באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. **והנה שמעתי מפי הגאון הקדוש מאוהעל זלל"ה** (עיין ביש"מ פרשת מקץ ד"ה ויהי מקץ), **דלכאורה קשה האיך יתכן לומר שיעקב אבינו דמדתו הוא מדת אמת, יאמר שיגלה להם, ולבסוף לא יגלה. ותירץ הוא ז"ל שבודאי גילה להם,** רק לכן נסתלקה ממנו השכינה דידוע דגלות האחרון יתוקן דוקא על ידי התשובה, כמו שאמרו חז"ל (סנהדרין דף צ"ז:) 'כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה', וידוע (עיין זוהר הקדוש ח"ג דף רל"ב.) שמשה רבינו ע"ה היתה שכינה מדברת מתוך גרונו. והנה יעקב אבינו היה לו גם כן מדריגת משה רבינו, כמבואר בזוהר הקדוש (תיקוני זהר דף כ"ט.) משה מלגאו ויעקב מלבר, וממילא היה גם כן שכינה מדברת מתוך גרונו, ואם היה אומר להם אז זמן הגאולה, אז היה מוכרח להיות כן, והיו מוכרחים לעשות תשובה, ולא היה מועיל להם התשובה, כי הידיעה אינו מכריח הבחירה, אבל הדיבור בודאי הוא מכריח, ולכן נסתלקה ממנו השכינה כדי שיהיה יכול לגלות להם. אמנם הוא סבר שהוא מחמת שיש פסול בזרעו, אבל כשאמרו שמע ישראל וגו' פתח ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, דהיינו אדרבה שזה היה כדי שיהיה הגאולה, **עד כאן דברי, דברי פי קדוש.**

אך פרי תבואה (בפרשתן)

ולכן המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים, שיתקיים בהם וזרעו לברכה.

(ברך משה)

☆

המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים. יתבאר על פי מה שכתב בערוגת הבושם אמרו עליו על הרה"ק מראפשיץ זלה"ה שהיה מסתופף פע"א בצל קדשו של הרה"ק הרבי רי מנחם מענדל מרימנוב זללה"ה בראש השנה, וכששב הרה"ק מרימנוב מאמירת תשליך פנע בהרה"ק מראפשיץ שהיה הולך לשם לומר תשליך, שאלו הרה"ק מרימנוב להיכן אתה הולך, והשיב אני הולך ללקט את המצות שהשלך אדומיו למצולות ים, הענין כי מדי שנה בשנה הוסיף הרה"ק מדרגה יותר גבוה, והיה אצלו כל המצוות שעשה בשנה העברה בבחינת חטאים, וזה שאמר צדק צדק תרדוף למען תחיה וירשת את הארץ, דע"ז איכא שכר גם בהאי עלמא ע"כ, וי"ש יעקב אבינו המלאך הגואל אותי מכ"ל רע, כי שלא היה כהוגן, ודרשו חז"ל כל לרבות חצי שיעור, ויעקב אבינו כאשר דקדק במעשיו בדיקה אחר בדיקה, מצא לו תמיד כל שהוא לזה אמר המלאך הגואל אותי מכל רע היינו אפילו כל שהוא רע, וממילא איכא ע"ז שכר וידנו לרוב בקרב הארי"ן דעל מצות הללו איכא שכר גם בהאי עלמא.

(כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א)

הד"ת שאמר מרן הגה"ק הייטב לב זי"ע בשמחת השלום זכר של מרן הגה"ק העצי חיים זי"ע

המלאך הגואל אתי מכל רע יברך את הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק וידגו לרב בקרב הארץ. סיפר מרן רביה"ק בעל **ברך משה** זללה"ה בענין החידו"ת שהביא מר אביו הגה"ק בעל **עצי חיים** בספרו הק' בריש פרשת נשא מה ששמע מפ"ק אביו בעל **קדושת יום טוב** זללה"ה שאמר משמיה דאביו מרן בעל **ייטב לב** זללה"ה, לפרש הכתוב מה שבירך יעקב אבינו ע"ה את מנשה ואפרים ויקרא בהם שמי ושם אבותי, דהכוונה כי הנה מדרך העולם, אם הבן הוא אב בחכמה ומפורסם בעולם לשם ולתהלה יותר מאביו, אזי האב מתייחס ונקרא על שם בנו, ר"ל שאומרים זהו אביו של פלוני וכו', וכן אם אביו הוא יותר מפורסם ונודע טבעו יותר מהבן, אזי הבן נקרא על שם אביו. והיינו שבירך יעקב אבינו ע"ה את נכדיו ויקרא בהם שמי, היינו אשר שמו של יעקב יקרא על שם בניו, וכלום אב מתקנא בבנו, ור"ל אשר בניו יהיו חשובים ונקראים בעולם יותר ממנו, והוא יקרא בהם, עכ"ד.

והנה כותבי קורות הדורות אמרו שהתורה הזאת אמר מרן הייט"ל בליל שב"ק בסעודת השלום זכר כשנולד מרן העצי חיים, אלא שהעצי חיים ז"ל מרוב ענוותנותו לא גילה מתי אמר זאת הייטב לב. אולם מצאתי כן מפורש בכת"י של זקיני הגה"ח רבי יעקב חיים דייטש ז"ל תלמיד ותיק של מרן הייטב לב זללה"ה, בספר "שם אהרן" מאת דודי מו"ח הרה"ח מוה"ר שמואל אהרן דייטש ז"ל הי"ד ממישקאלץ, נרשם דבר תורה מה ששמע אביו ה"ה זקני הגה"ח מוה"ר יעקב חיים דייטש זצ"ל, מרבו הקדוש בעל הייטב לב זי"ע, לפרש הפסוק המלאך הגואל אותי וגו' ויקרא בהם שמי ושם אבותי, ודקדק מאי היא הלשון ויקרא בהם הול"ל ויקרא עליהם שמי, ופירש דהנה בנוהג שבעולם שדור הולך ודור בא והדורות מתמעטים והולכים, וע"כ כל אחד מתייחס עם אבותיו ואבות אבותיו, כי הבנים הם מיוחסים אחריהם ובשבילם. ועל כן אם רוצים לייחס איש אומרים נתקררה דעתו בזה שהוא יהי' יותר מבניו, אדרבה חפצו היה שבניו יהיו טובים ויפים ויותר קדושים וטהורים ממנו, וכמ"ש חכמז"ל (סנהדרין דף ק"ה:) בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו, ואם הבנים יהיו יותר גדולים וחשובים וספונים מהאבות יהי' נקרא שם יעקב ע"י הבנים, דהיינו שיאמרו שזה הוא אביו של אותו צדיק וגדול, וז"ש ויקרא בהם שמי על ידיהם יקרא גם שמי לחשיבות, עכלה"ק.

ונרשם בצדו: **"זה אמר מרן הייט"ל בעת לידת נכדו היושב כעת על כסא קדשו ה"ה אדמו"ר הגאון הקדוש מרן חיים צבי ט"ב אבד"ק סיגעט** (שליט"א) **זצ"ל זי"ע בליל שב"ק על סעודת שלום זכר".**

בוצינא קדישא (ח"א, דף כ"ו)

יעקב אבינו צוה לבניו שלא ידחקו את הקץ ויעלו בחומה טרם הזמן

האספו ואגידה לכם אשר יקרא אתכם באחרית הימים וגו', י"ל דלשון **'יקרא אתכם'** הוי לשון קריאה, **'אחרית הימים'** היינו קץ הגאולה. אציגה נא דברי תורה אשר זכיתי לשמוע מפ"ק אדמו"ר הגה"ק מרן יואל טייטלבוים זי"ע אבדק"ק סאטמאר, והן המה דברים אשר לא נדפסו עדיין. שפי' פסוק זה דיעקב אבינו ע"ה צוה לבניו אחריו, כי באחרית הימים לא ידחקו את הקץ ויעלו בחומה טרם הזמן, **רק את אשר יקרא אתכם, כאשר תתעורר האהבה והקב"ה יקרא אתכם, רק אז תהי' הגאולה האמיתית. ואמר מרן זי"ע בקול חוצב להבות אש, בזעקה ובכבי:** עס וואלט שוין לאנג געווען די גאולה, ווען נישט דע, וואס האבן אליין געוואלט ברענגען די גאולה... נאר דעמאלטס וועט זיין די גאולה, ווען דער אייבערשטער וועט אליין וועלן... און עס איז נאך דא א סאך שומרי תורה ומצות וואס גיינען נאך מיט זיי... **האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם וגו', וועו דער אייבערשטער וועט אונז אליין רופן באחרית הימים וגו'.**

אמרי דבש (פרק י"ז, דף ק"ל)

יעקב אבינו גילה לבניו שבאחרית הימים הקב"ה 'יקרא' אותנו בלשון חבה

האספו ואגידה לכם אשר יקרא אתכם באחרית הימים וגו'. שמעתי מכ"ק הגה"ק מרן יואל טייטלבוים (שליט"א) **[זללה"ה], אב"ד סאטמאר,** בפרשת ויחי שנת תשכ"א, פירש הפסוק 'אשר יקרא אתכם באחרית הימים', ודייק דהול"ל את אשר 'ימצא' אתכם, או 'יקרה' עם "הא", ופי' מרן ז"ל, דרש"י עה"פ ויקרא (ויקרא א, א) פירש, דקריאה הוי לשון חיבה לשון שמלאכי השרת משתמשין בו, אבל לגבי או"ה תמצא לשון ויקר כו', **ולפי זה י"ל דה"פ דיעקב אבינו ע"ה ניבא על אחרית הימים דהקב"ה 'יקרא' אותנו בלשון חבה, והיינו את אשר 'יקרא' אתכם באחרית הימים, ודפח"ח וש"י.**

בית אולפנא

ליקוטי אמרים מפרן רביה"ק בעל דברי יואל זי"ע
מספר "אמרי יואל" אשר אך זה יצא לאורה

ויחי יעקב בארץ מצרים. למה פרשה זו סתומה, לפי שכיון שנפטר יעקב אבינו, נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השיעבוד, דבר אחר, שביקש לגלות את הקץ לבניו ונסתם ממנו (רש"י).

כשישראל מוטלים מרגיש יעקב במערת המכפלה, וכן כשתבוא הישועה יסתם יעקב ביותר מכל התצוות (פסיקתא מע). ויבואר על פי מה דפליגי (ברכות יח.): יש המתים ידעו בצערא דחיי או לא, ומסקנת הגמרא לא ידעי, רק יש מודיעים להם; למנם ביעקב אמרו (תענית ה.): יעקב אבינו לא מת, ועל כן מרגיש הוא בצרת בניו יותר מכל התצות. נמצא שמסתם שיעקב לא מת נגמה הצלה גדולה לישראל, שעל ידי זה הוא מרגיש ומצטער עמהם, ומודיע להתצות במערת המכפלה לעורר רחמים. למנם מה שהוכרח להיות בהסתר, ופשדומו וקבדוהו שלא ירגישו בו אמי, זהו מפני שלא היו הדורות ראויים שיהיה יעקב שוכן בתוכם בהתגלות, ועל דרך שדרשו (שבת קלח.): והפלא ה' את מכותך (דברים כח), הפלאה זו איני יודע מהו, כשהוא אומר (ישעיה כט) ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר, הוי אומר הפלאה זו מיתת צדיקים; דכל זמן שהצדיקים חיים אתנו, השפעת ה' נראית בתום, אבל בהסתלקותם נשתר הכל בהסתר והעלמה, ועל כן נקראת מיתת צדיקים הפלאה מלשון מופלא ומכוסה. וזהו **למה פרשה זו סתומה, לפי שכיון שנפטר יעקב**, וזוה את יוסף **וקברתני בקבורתם**, והשיג יוסף שלא ישרש לו מיתה, ואפילו הכי זוהו על הקבורה להסתיר העין, ועל כן **נסתמו עיניהם ולבם של ישראל** מיד, שהשיגו מזה את הגלות וההסתרה הגדולה המעותד לבוא על ישראל, ואתי שפיר דנרמז הסתומה **דויחי יעקב.**

(דברי יואל)

מטתות נעורים מסמין עיני החלם ושכלו מלראות החמת, גם נסתם לבו מלהרגיש ולכוון לומר דיבורים ומיתיים לה' (ספרים). הנה בגלות מלרים היו הנסיונות גדולים מאוד, ודרך הטבע לא היה אפשר להיגלל, אך אמרו (ויקרא רבה לב): בזכות יוסף שגדר עלמו מן העבירה נגדלו ישראל מן העריות, ובזכות שרה נגדלו הנשים; אמנם כל זמן שיעקב קיים, לגודל שלימותו במדה זו שלא פגם בה מעולם, כל אותו הדור שזו להיות עמו היו מוגלים ממאוס והרהור ורחיה אסורה, אבל **כיון שנפטר יעקב**, אף שניצולו מהרע במעשה, אולם מידי הרהור לא יצאו, ועל כן **נסתמו עיניהם ולבם** מבחינת הקדושה, **מלרת השיעבוד** הרוחנית, כי רחיית העיים גורמת להרהור הלב, כי עין רואה ולב חומד, ונרמז הסתומה **דויחי יעקב**, כי דבר זה שהיו מרגישים בסתימת העיים והלב בטומאת מלריים היו בדרך הטבע, וזכו לזה רק מפני שהיו מסתופפים בחלר הקודש של יעקב.

(דברי יואל)

למה הוצרך ה' להוציא את ישראל ממלריים ביד חזקה, הרי היה יכול להטות את לב פרעה שישלח מרלונו בטוב. אלא אם היה פרעה שולח מרלונו, היו ישראל חייבים אליו הכרת טובה, וזה מזיק מאוד להחדם אם יש לו התחייבות והשתעבדות לרשע (מעשי ה' מעשי מלריים). ומתרו (מדרש): כשבא יעקב למלריים פסק הרעב בזכותו, וכשנסתלק חזר הרעב; נמלא שכל זמן שיעקב חי, לא היו המלריים יכולין להתפאר שעושים לישראל טובה במה שמחזיקים אותם בחרבם, כיון שרואו והשיגו שכולם הם חיים ויציאים בזכותו של יעקב. אבל כשנפטר יעקב **נסתמו עיניהם ולבם מלרת השיעבוד**, ואין הכוונה לשיעבוד הגוף בעבודה, אלא שהיה להם חיוב השתעבדות לרשע.

(דברי יואל)

יעקב אבינו לא מת (תענית ה.). אלא שנלקח מאתנו שהדור לא היה רחוי לו, ואילו זכינו היה יעקב אבינו עד סוף כל הגליות. ועל כן מזה עלמו שנסתלק יעקב אי' להם רחיה והוכחה לשפלות הדור, והבינו השבטים שהדורות הולכים ומתקטנים, ועל כן **נסתמו עיניהם ולבם מלרת השיעבוד** שעתיד לבוא על הדורות הבאים, כי לא יעמדו בתוקף הנסיונות.

(מדושי תורה רס"ג)

כיון שמת יוסף נתנו עליהם משוי (תנחומא שמות). לכאורה זה סתירה למה שאמרו (רש"י שמות ו): כל זמן שאחד מן השבטים קיים לא התחיל השעבוד; ואפשר למילו לא בדורות שלפניו הרבה מאות שנים התחוננו על שפלות מצב דורם, ומכל שכן כמה מעלות יהדנו בדור הזה, שמנס כולהו מיתנייהו, דגם בדורות הקודמים לפי ערך גדולתם וגדולת הדור שקדם להם, הרגישו יגידה בערך השגתם, והתחוננו על שנמעטו כח הקדושה מהדור שקדם להם, על שבדור הזה אף לפי קוצר השגתינו נרגש היגידה הגדולה, ובודאי לא הרי זה כהרי זה, ומי יתן שנזכה על מדריגת הדורות הקודמים, שיגידה שלהם עליה הוא בערכנו. ובזה נבין להשוות הסתירות, דכשנפטר **יעקב נסתמו עיניהם ולבם של ישראל**, שהיה נרגש יגידה זו בבני עליה שבישראל לפי ערך מדריגתם, ומשנפטר יוסף הרגישו עוד יגידה בערך הזמן הקדוש, ועל דרך זה היה כשנפטרו השבטים, שנתוסף בחינת יגידה בערך הזמן שקדם אליה, והיה נרגש אף לקטני הערך.

(שמות לח)

גדול תלמוד תורה יותר מישוב ארץ ישראל, ולכן לא עלה עזרא לארץ ישראל כל זמן שהיה ברוך בן נריה קיים, לפי שלמד תורה מפיו בבבל (מגילה טז:). ונראה דאף שעל ידי זה נשאר עזרא בגלות בבבל, מכל מקום כיון שלמד שם תורה, לא הרגיש בנפשו צער הגלות, ולכן לא שם לבו לצאת לארץ ישראל. וזהו הטעם למה לא עלה יעקב לארץ ישראל בעודו בחייו, כי כל זמן שיעקב חי זכו בניו לקבל לקח מפיו, על כן לא הרגישו עדיין בצער הגלות שהם נמצאים במצרים, ויעקב ידע שאם יעזבם יתחילו להרגיש מיד בצער הגלות, וכמו שהיה לאחר פטירתו, ולא רצה לגרום להם צער זה בזמן מוקדם. וזהו **ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה**, וזה היה עד יום מותו, ובזה יתעורר הקושיא למה לא עלה בחותן השניים לגור בארץ ישראל, לזה אמר **כשנפטר יעקב נסתמו עיניהם ולבם מצרת השעבוד**, כי אז התחילו להרגיש בצער הגלות שהם בארץ לא להם, ועל כן לא רצה יעקב לעזבם לפני פטירתו, כדי שלא להקדים להם צער זה.

(דברי יואל)

וי"ל דבמת כאשר מדל הרעב הי' ליעקב לחזור לארץ ישראל, דהרי בעבור זה ירד למצרים, כנאמר (בראשית מו) כי אין מרעה לצאן אשר לעבדיך, ובודאי לא היה לפרעה יכולת להפריע, דהרי מורשו היה מוטל על כולם (במדבר רבה יג). אלא ה' גזר גזירת גלות על ישראל, ואף את יעקב כלל עמהם, כדאמר לו ה' (בראשית מו): אל תירא מרדה מצרימה, ועל כן לא היה רצוי לפניו מהגלות קודם הזמן. והנה בודאי היה בידי יעקב והשבטים למהר גאולתן בגודל קדושתם וביחוי תפלתם, שמנס אמרו (רש"י בחוקות קיג.): שאסור להתפלל יותר מדאי כדי להביא את הגאולה; ולכן כל זמן שיעקב והשבטים היו חיים, סברו ישראל שלא יאריכו ימי גלותם במצרים, כי יגליהו השבטים למהר גאולתן, אבל **כשנפטר יעקב**, אז הבינו כי אם הוא לא מיהר את עצמו לעלות ממצרים, בודאי יעשו בניו גם כן ככה, לכן התחילו להרגיש מיד **בצרת השיעבוד** העתיד לבוא עליהם, ונמצא דבאמת לא התחיל השיעבוד עד שמתו כל השבטים, אלא כשנפטר יעקב הבחינו כי יצטרכו להשאר שמה תחת עול השעבוד.

(דברי יואל)

כל זמן שהיה יעקב חי, על ידי גודל קדושתו הכניע את כוחות הטומאה, ויכלו ישראל להתגבר עליהם, ועל דרך שפירשו (ספרים): אין לגבי משה מילתא זוטרתא היא (ברכות לג:), שאותו הדור זכו להיות לגבי משה ומסוכים אליו, היתה אצלם בחינת הירהה מילתא זוטרתא, שהיה נתקל להשיגו לכך שהלבו כוחות הטומאה מול רוח קדושתו של משה; אמנם **כשנפטר יעקב נסתמו עיניהם ולבם מצרת השעבוד**, ואין הכוונה על שיעבוד הגוף בחומר ולבנים, שכל זמן שיוסף היה קיים היו ישראל בכוס המעלה בגשמיות, ולא נשתעבדו המצריים בהם, אלא מיד שנפסק מהם כח קדושתו של יעקב, התחילו כוחות הטומאה להתגבר עליהם ולשעבדם, והגם שנשארו עוד יוסף והשבטים, אבל אינו דומה השפעת הקדושה שהיה ליעקב על הכלל ישראל להשפעת בניו, ואינו דומה זכות צדיק אחד לזכות שני צדיקים.

(דברי יואל)

ויחי יוסף בן מאה ועשר שנים. הנה אף אמרי שאדם גדול נסתלק מן העולם, ואין לנו מי שיחזק אותנו, צריך כל אחד לחזק את עצמו. ועל כן אמרי שקורלים פטירת יוסף, נוהגים לסיים **חזק חזק ונתחזק**, שכל אחד יחזק את עצמו. (טיב לבב שלח קנטו)

ואקברה שם בדרך אפרת

ידוע העובדא [עי' בשער יששכר מא' תקע בשופר אות כ"ח, ובד"ת ח"א ק"ח] מרביה"ק הרבי ר' אלימלך זי"ע מליזענסק שקודם פטירתו מהעולם הי' גדול כוחו לבטל כל הגזירות שיצאו על כלל ישראל, ואחר פטירתו לחיי עולם הבא יצאו הגזירות לפועל שעכבם בחיים חיותו, ואז נסעו תלמידיו הק' להתפלל על ציון המצוינת בליזענסק והרעישו שם על הגזירות שבאו, ולא נענו, אשר על כן הצטערו מאד, כי הלא חכז"ל אמרו גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם, ומדוע אינו עומד שם ומשמש כמו כאן, אחר כך נתגלה לתלמידו הרה"ק הרבי ר' מנחם מענדל מרימנאב זי"ע ואמר לו, דע לך כי לא כמו שנראה למטה נראה הענין למעלה, כי למטה נראה שהיא רעה ועל כן צועקים לבטל הגזירה, אבל שם במרומים רואים שהכל לטובה ולכן אינו יכול להרעיש על זה ולבטלו, אמנם אתם שעדיין אתם נמצאים בעולם הזה וכפי הבנתכם אינו לטובה, אתם יכולים להרעיש ולהרבות פלל נגד הגזירה ולבטלה.

ומעתה אולי יש לומר, שרחל אמנו זכתה שתוכל לרדת לעולם הזה ולהתלבש בגופה, ועל ידי זה תוכל לפעול לבטל הגזירה, מה שלא תוכל לעשות כן בעודה בנשמתה גרידא כמו שאר כל הצדיקים. - וזה שכתב רש"י ודייק "יצאת רחל על קברה", היינו שנשמתה ירדה לעולם השפל הזה ונתלבשה בגופה, ויצאה אחר כך על קברה וכך התפללה.

ובדברינו יש לבאר הפסוק שם בירמי' (ל"א י"ד) שהביאו רש"י כאן, כה אמר ה' קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה מאנה להנחם וגו' ויש תקוה לאחריתך נאם ה' ושבו בנים לגבולם. - ולכאורה מה החידוש ברישא דקרא קול "ברמה" נשמע, שנשמע בשמים קולה, דהרי די שיאמר הכתוב קולה של רחל נשמע מאנה להנחם. - ולפי דברינו חידוש גדול יש כאן, כי אחר שרחל ירדה כאן על הארץ ומכאן התפללה, מחדש הכתוב ואומר, שקולה נשמע במרום בשמים, הגם שלא היתה שם. (אבני חפץ)

ואני בבואי מפדן מתה עלי רחל בדרך

סיפר הגה"ק בעל מנחת אלעזר זי"ע "מעשה אמת המקובל בידינו": שרי המלוכה בגלילות מלכות רוסיא, לקחו את הגה"ק ר' מרדכי מטשערנאביל זי"ע והושיבוהו במאסר ל"ע, ומחמת שהשר השופט הי' רשע גדול, לא יכלו אוהביו לפעול ולהוציאו משם, ורק אחר רוב השתדלות יכלו לפעול שיכניסו לו שם טלית ותפילין מאכל ומשתה וכדו', זאת ועוד, שמכיון שהיה רגיל לחלק צדקה לעניי עירו בכל יום ה' לצרכי שבת, סידרו שיאפשרו לו להמשיך בעבודתו זו, ובאו העניים סמוך לבית המאסר, ודרך חלון הקטן אשר בפתחו, נתן לכל אחד חלקו לשבוע כפי הרגלו, ולנשים עניות הניח דרך החלון מטבעות שיקחו להם, פע"א באה אשה אחת להחלון, ואמרה כי אינה צריכה למעות רק לשאול שאלה אחת: אמרו חז"ל (בבא קמא נ.) מעשה בבתו של נחוניא חופר שיחין שנפלה לבור גדול, באו והודיעו את ר' חנינא בן דוסא אמר להם עלתה וכו', אמרו לו וכי נביא אתה, אמר להם לא נביא אנוכי ולא בן נביא אנוכי, אלא כך אמרתי דבר שאותו צדיק נצטער יכשל בו זרעו, ובכן, אחרי שאביכם הגה"ק ר' נחום מטשערנאבל עסק בפדיון שבויים, וגם אתה עסקתם בפדיון שבויים, איך יכשל בו זרעו, שאתם נתפסתם לשביה בבית הסוהר, השיב הגה"ק מטשערנאביל זי"ע: שאלה גדולה שאלת בתי, וגם בעיני יפלא זאת, השיב האשה ואמרה: אני מברככם שתצאו מיד לחפשי מהשביה, ואכן באותו יום בא שר בית הסוהר וציוה לו לילך לביתו, מבלי ידע מאין בא זאת, הגה"ק ר' מרדכי מטשערנאביל הבין כי לא דבר פשוט הוא ועשה פעולות בתפילות, עד שגילו לו מן השמים, כי זו היתה רחל אמנו שבאת לשאול השאלה מהגמ' כדי לעורר רחמים ובברכתה הועילה שיצא מיד לחירותו.

לשון חכמים

לשון חכמים צדקו וישרים, בדרך צחות ומליצה נאמרים

ויברכם ביום ההוא לאמור בך יברך ישראל לאמר ישימך אלקים כאפרים וכמנשה. ויש לומר בדרך הלצה: דהנה כתיב (שבת קנב.) זקני תלמידי חכמים כל זמן שמזקינים דעתן מתוספת עליהם, וזקני עמי הארצים להיפוך, והנה ביוסף היה אפרים חשוב יותר, מסתמא, שאז יוסף היה גדול יותר, כדרך ת"ח שמזקינין, וזה בך יברך ישראל במה שיאמרו ישימך אלקים כאפרים וכמנשה ממילא שאתה ת"ח. **זאת זכרון**

ראובן בכורי אתה כחי וראשית אוני. י"ל בדרך צחות ע"פ דברי המדרש, מובא ברש"י ז"ל פרשת קרח, אשר עדת קרח ר"נ ראשי סנהדראות רובן היו משבט ראובן, אך און בן פלת מבני ראובן ניצול מהם כידוע דרשת חז"ל (סנהדרין קט:). וזה שרמז לו יעקב ראובן בכורי אתה, הגם שאתה הוא הבכור ובכור הוא חביב, עם כל זה כחי וראשית אונ"י, היינו הראשית והמובחר שבבניך הוא אונ"י, רומז על או"ן בן פלת יען שניצול מעדת קרח. וראשית מלשון מובחר כמ"ש (דברים יח, ד) ראשית דגנך, וזהו ראשית אונ"י דייקא.

עטרת ישועה

תהילתו ידבר פ"י

יעלה ויבוא ויגיע ברכותינו, לכבוד ידידינו וחברינו, החשוב המהולל בפי כל ח
ותהי ידיו אמונה, בהתמסרות עצומה ונאמנה, להגדיל עשות לטובת מוסדותינו
אליו יאתה תהלה ותפארה, כביר המעש בעז ובגבורה, טוב ומטיב לזולת תדיר
לא ישבות יומם ולילה למעננו, מריחוק מקום בא תמיד לעזרתינו, אהוב בפי כל

הלא הוא ידידינו החשוב והמפואר

מוה"ר יואל פרידמאן הי"ו

מראשי העסקנים בקרב קהל יעב לב ד'סאטמאר
בארא פארק יע"א

לרגל שמחת היכנס בנו נ"ו לעול התורה והמצוות

וצרופה בזה ברכתינו המרובה, ברגשי הודאה וחיבה, שיזכה לרב תענוג ונחת
מתוך אושר ועושר והרחבת הדעת, וימשיך לעמוד לימין מוסדותינו הקדושה,
ובשכר זאת יתברך בברכאן דנפישא.

המברכים ברגשי הוקרה והערכה, אסירי התודה והברכה

יצחק אהרן טייטלבוים

בשם הנהלת מוסדות סאטמאר
בני ברק יצ"ו

ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם וגו', וברש"י בקץ לגלות את הקץ ונסתלקה ממנו שכינה, ובמס' פסחים ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין, ונסתלקה ממנו שכינה, אמר שמא חס ושלום יש במטתי פסול, אמרו לו בניו שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד. וי"ל בהקדם מה שהקשו המפורשים למה לא היו ישראל רק רד"ו שנה בארץ מצרים בגלות, ותירצו משום דאחי יוסף פגמו בשם של הקב"ה כשמכרו את יוסף, שצירפו לזה השכינה, ושמו של הקב"ה הוא אהי"ה שמספרו כ"א, וי' פעמים כ"א הוא כמנין רד"ו, – ובזה יתורץ הפסוק וירא ה' כי סר לראות, דלכאורה קשה למה כתיב לשון ס"ר, אלא דמשה רבינו היה סבור שאחי יוסף פגמו בשם הוי"ה ב"ה שמספרו כ"ו, וי' פעמים כ"ו עולה כמנין ס"ר, ואם כן לא הגיע עדיין זמן גאולתם, וזהו כי ס"ר לראות, שמשה רבינו ראה מספר ס"ר שצריכין להיות בגלות מצרים. אך יעקב אבינו ידע שלא פגמו רק בשם אהי"ה העולה כ"א, אך זה לא ידע שהצטרפו השכינה עמהם, ואם כן כיון שהשבטים שהיו במכירת יוסף לא היו רק תשעה אם כן לא היו ישראל צריכים להיות במצרים רק קפ"ט שנים, כי ט' פעמים כ"א הוא קפ"ט, ובשנת ק"ץ יהיה זמן גאולתם, וזה כוונת המדרש ביקש יעקב לגלות את הק"ץ, דהיינו שבשנת ק"ץ יהיה זמן גאולתם, ונתן מדרש טעם לדבר למה חשב יעקב שבשנת הק"ץ תהיה הגאולה לזה אמר ונסתלק"ה ממנ"ו שכינ"ה, דהיינו שנעלם ממנו מיעקב שבניו צירפו עמהם השכינה, אך כשראה בנבואה שלא יהיה זמן גאולתם בשנת הק"ץ חרד יעקב ואמר שמא יש פסול בכם דהיינו שמא עשיתם עון עוד אחר חוץ ממכירת יוסף, לזה ענו ואמרו שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, דהיינו ה' הוא אחד מהמנין, משום שצירפנו אותו במכירת יוסף, ואם כן מספרם היה עשרה, על כן לא נשלם זמן הגלות בשנת ק"ץ כי אם רד"ו.

(ניצוצי שמשון)

דורש טוב

אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי, ואני בבואי מפדן מתה עלי רחל וגו'. לכאורא צריך ביאור קישור הענינים, מה ענין מיתת רחל לזה שעשה אפרים ומנשה לשני שבטים. **עוד צריך ביאור** במה שכתב רש"י אע"פ שאני מטריחך להוליכני להקבר בארץ כנען ולא כך עשיתי לאמך וכו', דע שעפ"י הדיבור עשיתי כן, **וקשה** דלכאורה היה לו ליעקב אבינו לומר זאת בעת שציוה ליוסף 'ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם' שאז היה לו להצדיק את עצמו על מה שלא קבר את רחל בחברון, ולא עתה.

ונראה דמקודם לא עלה על לב יוסף להתרעם על זאת שלא נקברה אמו במערת המכפל, כי ידע שהיא נקראת קרית ארבע על שם שהיה שם מקום לארבע זוגות בלבד ואל יותר, ומכיון שלאה היתה אשת יעקב הראשונה, על כן הדין נותן שתקבר עמו במערת המכפלה, אבל עתה כשאמר לו יעקב אשר אפרים ומנשה יהיו נחשבים לשני שבטים, והיינו מפני שנתן עי"ז פי שנים ליוסף כי נחשב לבכור הנוטל פי שנים, א"כ מוכח שרחל היא באמת עקרת הבית, **ומעתה נתעורר השאלה אמאי לא נקברה רחל במערת המכפלה, לזה אמר לו כעת יעקב שהדבר היה עפ"י הדיבור.**

(אמרי נועם)

באופן אחר יש לבאר הסמיכות של אפרים ומנשה וגו' למיתת רחל, **דהנה** בענין קבלת יוסף פי שנים בא"י כבכור, **קשה** דהא 'אין הבכור נוטל בראוי כבמוחזק', היינו שאין נוטל פי שנים במה שראוי ועתיד לבא, והכא עדיין לא היתה א"י שלהם, **אלא בהכרח לומר דהיינו משום דא"י מוחזקת לנו מאבותינו,** וכבר היתה שלהם אז.

והנה כתב הרמב"ן דמה שהאבות שמרו את התורה, זה היה רק בא"י, ולכן נשא יעקב שתי אחיות בחו"ל, וטרם בא לא"י מתה רחל כדי שלא יבא לא"י עם שתי אחיות. אך זה י"ל רק אי ס"ל דא"י מוחזקת לנו מאבותינו, וכבר היתה לה קדושת א"י, אזי מובן שלא שמרו את התורה רק בא"י המקודשת, **אבל אם עדיין לא היתה שייכת לאבותינו** ולא היה לה שום קדושה עדיין, אז אין סברא לחלק בין א"י לחו"ל, אלא ששמרו התורה בכל מקום.

וזה שאמר יעקב 'אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי' ויטלו פי שנים, והיינו משום דא"י 'מוחזקת' ואינה בבחינת 'ראוי', **ואם תאמר** דמנין שהיא מוחזקת 'ואני בבואי מפדן מתה עלי רחל בדרך', ואמאי מתה הרי זהו כדי שלא אבוא לא"י עם שתי אחיות, כי בא"י חייב אני במצוות מכיון שיש לה קדושת הארץ, וזה ע"כ משום דמוחזקת היא ולא רק ראוי, **ולכן שפיר תטול פי שנים בארץ.**

(זכרון יעקב – להג"ר יעקב אב"ד פיורדא ז"ל, תק"י לפ"ק)

וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה וַיְהִי יְמֵי יַעֲקֹב שְׁנֵי חַיָּיו שֶׁבַע שָׁנִים וְאַרְבָּעִים וּמְאַת שָׁנָה: (פרק מז פסוק כח)

וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה. כְּבָר הִזְכַּרְתִּי (לעיל מג יד) **כִּי רֶדֶת יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם הוּא גָּלוּתֵנוּ הַיּוֹם בְּיַד הַחַיָּה הָרְבִיעִית** (דניאל ז ז) **רוֹמִי הָרְשָׁעָה, כִּי בְּנֵי יַעֲקֹב הֵם עַצְמָם סִבְּבוּ רְדָתָם שָׁם בְּמִכְירַת יוֹסֵף אֲחִיהֶם, וַיַּעֲקֹב יָרַד שָׁם מִפְּנֵי הָרָעָב, וְחָשַׁב לְהִנָּצֵל עִם בָּנָיו בְּבֵית אוֹהֵב לוֹ. כִּי פַּרְעֹה אוֹהֵב אֶת יוֹסֵף וּכְבֵן לוֹ, וְהָיוּ סִבּוּרִים לַעֲלוֹת מִשָּׁם כְּכֻלּוֹת הָרָעָב מֵאֶרֶץ כְּנַעַן, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ** (לעיל מז ד) **לָגוּר בָּאָרֶץ בָּאנוּ כִּי אֵין מִרְעֶה לַצֹּאן אֲשֶׁר לַעֲבָדֶיךָ כִּי כָבֵד הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן. וְהִנֵּה לֹא עָלוּ אֲבָל אָרַר עֲלֵיהֶם הַגָּלוּת, וּמֵת שָׁם וְעָלוּ עַצְמוֹתָיו, וְזִקְנֵי פַּרְעֹה וְשָׂרָיו הֶעֱלוּהוּ, וְעָשׂוּ עִמּוֹ אֵבֶל כָּבֵד.**

רְאוּבֵן בְּכֹרִי אַתָּה כֹּחִי וְרֵאשִׁית אוֹנִי יֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עָז: (פרק מט פסוק ג)

רְאוּבֵן בְּכוֹרִי אַתָּה. שִׁעוּר הַפָּסוּק הַזֶּה, רְאוּבֵן אַתָּה בְּכוֹרִי וְכֹחִי וְרֵאשִׁית אוֹנִי יֶתֶר שְׂאֵתִי וְיֶתֶר עָזִּי. וְעִנְיָנוֹ אַתָּה בְּכוֹר כֹּחִי וְרֵאשִׁית אוֹנִי בְּהִיוֹתִי בְּיִתְרוֹן שְׂאֵת וּמַעֲלָה, כְּלִשּׁוֹן חֲלֹא שְׂאֵתוֹ תֵּבְעַת אֶתְכֶם (איוב יג יא), **מִשְׂאֵתוֹ יָגוּרוּ אֵלִים** (שם מא יז), **רוֹמְמוּת וּגְדוּלָּה, וּבֶחֱיוֹתִי יִתְרוֹן עָז לַמִּלְחָמָה, כְּמוֹ וְיִתֵּן עֹז לְמַלְכּוֹ** (ש"א ב י), **וְעָזּוֹ מִלְחָמָה[ב].**

מעשה חש"ב

א מבואר בדברי רבינו שהשבטים עצמם גרמו ירידתם למצרים, מפני שמכרו את יוסף למצרים. ולכאורה צ"ב ממש"כ רבינו (לעיל פרשת לך פרק יב פסוק י עה"כ ויהי רעב בארץ), שבזה שאברהם אבינו ירד למצרים כשהיה רעב בארץ, גרם לבניו שירדו למצרים.

וז"ל רבינו (שם) "ודע כי אברהם אבינו חטא גדול בשגגה, שהביא אשתו הצדקת במכשול עון, מפני פחדו פן יהרגוהו, והיה לו לבטח באלקיו שיציל אותו ואת אשתו ואת כל אשר לו וגו'. גם יציאתו מן הארץ שנצטווה עליו מתחילה מפני הרעב, עון אשר חטא כי האלקים ברעב יפדנו ממות, ועל המעשה הזה נגזר על זרעו הגלות בארץ מצרים ביד פרעה, במקום המשפט שם החטא".

ואפשר לומר דהנה הגזירה בברית בין הבתרים היתה 'ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה'. אמנם לא מבואר בקרא שזה יהיה במצרים, ובאמת הארבע מאות שנה מחולק בב' חלקים. א. מאה ותשעים שנים שהיה גירות מלידת יצחק, וזה היה בארץ כנען, ב. ומאתים ועשר שנים שהיה במצרים בעינוי ובשיעבוד. ולעולם היה יכול להיות כל הארבע מאות שנים בארץ כנען. וזה שהיו צריכים לרדת למצרים נגרם ע"י שירד אברהם אבינו למצרים.

ולפי"ז אפשר לומר דאם לא היו מכרו השבטים את יוסף למצרים, היה נמשך הגירות בארץ כנען עוד רבות בשנים, ואע"פ שהיו צריכים לרדת למצרים, הרי היה יכול להתאחר עוד ירידתם מצרים, ולהיות במצרים בעינוי בשעבוד פחות שנים. אמנם ע"י שמכרו את יוסף למצרים, הם גרמו להקדים שיעבוד מצרים. וע"ז היו במצרים מאתים ועשר שנים.

תמצית הדברים: עצם הגזירה של עבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, לא היה צריך להיות במצרים כלל. ועל ידי שירד אברהם אבינו למצרים, גרם שיצטרכו לרדת למצרים. אמנם לא היו צריכים להיות מאתים ועשר שנים. רק ע"י שמכרו את יוסף גרמו לזה שיהיה השעבוד במצרים מאתים ועשר שנים. ואילו ירדו מאוחר יותר למצרים היה העינוי והשעבוד פחות יותר.

ב נחלקו רש"י ורבינו על מי קאי התיבות 'יתר שאת ויתר עז', לפי רש"י קאי על ראובן, והכי פירושו 'יתר שאת' רומז על הכהונה שהוא לשון נשיאות כפים, והיה ראובן ראוי לכהונה, משום שהוא היה הבכור, 'ויתר עז' מרמז על מלכות, שהיה ראובן ראוי למלכות משום שהמלכות ראוי לבכור. אבל לפי

שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אַחִים כְּלֵי חָמָס מְכֵרֹתֵיהֶם: (פרק מט פסוק ה)

שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אַחִים. ... וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּי (בְּרֵאשִׁית לד יג), כִּי יַעֲקֹב קָצַף עַל שִׁמְעוֹן וְלֵוִי בְּהָרְגָם אַנְשֵׁי הָעִיר בַּעֲבוּר שֶׁעָשׂוּ חָמָס א, כִּי הֵם לֹא חָטְאוּ לָהֶם כְּלָל. וּבָאוּ בַּבְּרִית וְנִמּוֹלוּ, וְאוּלַי יָשׁוּבוּ אֶל ה' וְיִהְיוּ כֻּלָּם כְּכֻלָּל אַנְשֵׁי בֵּית אַבְרָהָם, וּמִן הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחָרָן.

שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אַחִים כְּלֵי חָמָס מְכֵרֹתֵיהֶם: (שם)

שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אַחִים. ... וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי, שֶׁאָמַר כִּי 'שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אַחִים' גְּמוּרִים, דּוֹמִים וּמִתְאַחִים זֶה לָזֶה בְּמַעֲשֵׂיהֶם וּמַעֲשֵׂיהֶם.

וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּי (בְּרֵאשִׁית לד יג), כִּי יַעֲקֹב קָצַף עַל שִׁמְעוֹן וְלֵוִי בַּהֲרָגָם אַנְשֵׁי הָעִיר בַּעֲבוּר שֶׁעָשׂוּ חָמָס, כִּי הֵם לֹא חָטְאוּ לָהֶם ב כְּלָל. וּבָאוּ בַּבְּרִית וְנִמּוֹלוּ, וְאוּלַי יָשׁוּבוּ אֶל ה', וְיִהְיוּ כֻּלָּם כְּכֻלָּל אַנְשֵׁי בֵּית אַבְרָהָם, וּמִן הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחָרָן. וְעוֹד חָרָה לוֹ, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ כִּי בַּעֲצָתוֹ נַעֲשָׂה הַדָּבָר, וְיִהְיֶה חִלּוּל הַשֵּׁם, שֶׁיַּעֲשֶׂה חָמָס וְשֹׁד.

מעשה חש"ב

רבינו קאי על יעקב אבינו, והכי פירושו 'יתר שאת', שראובן נולד בעת שיעקב היה ביתרון מעלה וגדולה, 'ויתר עז', בעת שהיה ליעקב יתרון עוז למלחמה.

ב ואפ"ל הטעם שרבינו אינו מפרש כרש"י, על פי מש"כ רבינו להלן (מט י) בשם ירושלמי (הוריות פ"ג ה"ב) דאין מושחין כהנים למלכים, דכתיב למען יאריך ימים על ממלכתו, וסמיך ליה לא יהיה לכהנים כל שבט לוי חלק ונחלה, ומפרש שם שלכן נענשו החשמונאים שארבעה מתוך חמשה בניו נהרגו "שהיה עליהם חטא במלכותם, מפני שהיו כהנים, ונצטוו 'תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח ולמבית לפרכת

ועבדתם עבודת מתנה אתן את כהונתכם', ולא היה להם למלוך, רק לעבוד את עבודת ה'", פירוש שכיון שהיו כהנים אין ראוי שיקחו שררת המלכות עיי"ש.

ולפי"ז א"ש למה אינו מפרש כפירוש רש"י שכוונת הכתוב, דאם לא חטא ראובן היה זוכה לכהונה ומלכות, שהרי כאמור אי אפשר לזכות לשניהם ביחד, דאין מושחין כהנים למלכים, ולכן פירש דתרוויהו קאי על יעקב אבינו וכנ"ל.

א נחלקו רש"י ורבינו על מה קצף יעקב אבינו על שמעון ולוי, לפי דעת רש"י קצף על הריגת אנשי שכם ועל מכירת יוסף. ולפי דעת רבינו קצף רק על מעשה של שכם.

ואפשר לומר שרבינו לשיטתו למש"כ (לעיל פרק מה פסוק כז) "יראה לי על דרך הפשט, שלא הגד ליעקב כל ימיו כי אחיו מכרו את יוסף. אבל חשב כי היה תועה בשדה, והמוצאים אותם לקחוהו ומכרו אותו אל מצרים. כי אחיו לא רצו להגיד לו חטאתם, אף כי יראו לנפשם פן יקצוף ויקללם, כאשר עשה בראובן ושמעון ולוי. ויוסף במוסרו הטוב לא רצה להגיד לו".

לכן רבינו לשיטתו שלא ידע יעקב כלל שהשבטים מכרו את יוסף, אינו יכול לפרש שקצף על שמעון ולוי על מכירת יוסף. לכן מפרש רבינו שקצף רק על הריגת אנשי שכם.

יתכן לפרש מה שרמז רבינו באומרו, כי הם לא חטאו 'להם' כלל, בהקדם מחלוקת הרמב"ם (פ"ט מלכים ה"ד), ורבינו (לעיל לד יג), למה באמת הרגו את 'כל' אנשי שכם. ולכאורה היה מן הראוי שיהרגו את שכם לבדו. וכפי שהקשה רבינו (שם) 'ורבים ישאלו, ואיך עשו בני יעקב הצדיקים המעשה הזה לשפוך דם נקי', והביא רבינו תירוץ הרמב"ם, משום שבני נח נצטוו על הדינין, ובן נח שעבר על אחת משבע מצוות בני נח דינו בסייף, ולכן נתחייבו כל בני שכם הריגה, שהרי שכם גזל את בת יעקב והם ידעו ולא דנוהו, לכן היו חייבין מיתה על שלא דנו אותם.

אמנם דעת רבינו, שבני נח לא נצטוו בשבע מצוות שלהם להושיב דיינין בכל פלך, אלא נצטוו בדיני בין אדם לחבירו, כגון, גניבה ואונאה ועושק שכר שכיר ודיני השומרים, וכיו"ב, כעניין הדינין שנצטוו ישראל, ונהרגין עליהן. ועל הקושיא למה הרגו כל אנשי שכם כתב רבינו שם "ומה יבקש בהן הרב חיוב, וכי אנשי שכם, וכל שבעה עממין, לא עובדי עבודה זרה ומגלה עריות, ועושים כל תועבות ה' היו, והכתוב צווח עליהן בכמה מקומות 'על ההרים הרמים ועל הגבעות ותחת כל עץ רענן' וגו', 'ולא תלמד לעשות' וכו'. ובגלוי עריות 'כי את כל התועבות האל עשו' וכו', אלא שאין הדבר מסור ליעקב ובניו, לעשות בהם הדין".

ולפי"ז אתי שפיר לשונו של רבינו, דאזיל לשיטתו שאנשי שכם לא חטאו 'להם' כלל היינו להשבטים, שהרי רק חמור בן שכם הוא לבדו חטא להם כשלקח את דינה, אבל כל אנשי שכם לא חטאו להשבטים כלל, רק חטאו להקב"ה במה שעבדו עבודה זרה, ולכן קצף יעקב על שמעון ולוי על הרגם את אנשי העיר כי הם לא חטאו 'להם' כלל.

מאמר המשך

וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַל תִּרְגְּזוּ בַּדָּרֶךְ (בראשית מה, כד)

מאת: הרב שלמה שבתי קעסטנבוים, חבר המערכת

בפרשת ויגש מצינו שיוסף הצדיק הזהיר לאחיו בני יעקב כאשר עזבו את ארץ מצרים לעלות ולבשר את אביהם הבשורה טובה שעוד יוסף חי, ויאמר אלהם (בראשית מה, כד) 'אל תרגזו בדרך', ופי' רש"י: 'אל תתעסקו בדבר הלכה שלא תרגז עליכם הדרך', והזמן גרמא לבאר קצת דבר הלכה בענין עוברי דרכים, אי מברכין תפלת הדרך וברכת הגומל כשנוסעין באויר ע"י פליגער וכדומה, ודעת רבותינו הק' זיע"א בזה.

והנה בשו"ת 'בצל החכמה' (ח"א סי' כ) האריך בזה, ומבאר: "דכיון דקם דינא דבד' הנזכרים בקראי צריך לברך בשם ומלכות אפי' לא אירע לו מקרה סכנה, משא"כ בהצלה משאר סכנות לא יברך בשם ומלכות רק באירע לו מקרה סכנה וניצול ממנה אבל עבר במקום סכנה ולא אירע לו מקרה סכנה לא. ויש לחקור אם הטיסה באוירון היא בכלל ד' הכתובים בקראי ועכ"פ בטס מעל לימים ומדברות כי אז היא נחשבת כהליכה במדבר וכירידה בים, וממילא יש להצריכו לברך בשם ומלכות גם בלא אירע לו מקרה סכנה בדרך נסיעתו, או נאמר שאין דינו כהולך במדבר ויורד בים ולכן בלא אירע לו מקרה סכנה בדרך נסיעתו אין לו לברך בשם ומלכות?"

ומסיק: "דאין לחייב לנוסעי האוירון לברך הגומל רק אם נוכיח ונחליט שהאויר שמעל לימים ומדברות ועד לשמי רום נחשב כימים ומדברות ממש, וגם יתברר שיש תוספת סכנה בטיסה מעל לימים מאשר בטיסה מעל ליבשת ומקומות ישוב, ע"י אותם הגורמים המהוים סכנה ליורדי הים, כי רק אז אפשר לכלול נסיעה באוירון בכלל יורדי הים והולכי מדברית, ויען אין כל הוכחה לדברים אלה וכו', על כן נלענ"ד שאין לברך על הנסיעה באוירון ברכת הגומל בשם ומלכות, אבל בלי שם ומלכות בודאי שיש לברך ובפרט כי ברוב הפעמים א"א לנוסעי האוירון לדעת אם היתה איזה סכנה כי קברניטי האוירון מעלימים את זה מלפני הנוסעים מטעמים מובנים כידוע, ואמנם ידענא כי רבים וכן שלמים מברכים הגומל על נסיעה באוירון בשם ומלכות תורה היא, והנלענ"ד כתבתי". ומביא דהרב מטשעבין זצ"ל והרה"ק מבעלזא זצ"ל ג"כ פסקו כן.

ועי' בשו"ת 'תשובות והנהגות' (ח"א סי' קצ"ג) להגאון הגדול מרא דארעא קדישא שליט"א, שכתב בתו"ד: "והמנהג היום נתפשט לברך ובפרט שלפעמים ליסטים ומחבלים משתלטים על האוירון ואז יש באמת סכנה, וכן שמעתי עדים נאמנים שהעידו כן מפי רבינו החזו"א זצ"ל, רק שמעתי שהגאון האדיר מטשובין רבי בעריש ווידנפלד זצ"ל נטה לא לברך וכן האדמו"ר הקדוש רבי אהרן רוקח מבעלזא זצ"ל הורה לא לברך, וטעמם נראה שצריכים להודות למי שהרגיש שהיה בצרה דוקא, שע"ז נאמר 'ויזעקו אל ד' בצר להם ממצוקותיהם יצילם' ובזמנינו לא מרגישים בזה שום סכנה רק כמו נוסע במכונית ולכן ההודאה בהגומל אינו חיוב, ובבית המדרש אצלינו נהגו לברך וכהנ"ל, אבל שמעתי שגם מרן הגריז"ס זצ"ל הגאב"ד דבריסק לא נהג לברך באוירון, ולא ידעתי אם באוירון דוקא או חשש לשיטת יד המלך שדוקא בהיה מסוכן וניצל מברכין, ואם עבר בשקט אפילו בים ממש בספינה לא מברכין".

וממשיך שם: "ומיהו אף שאנו נוהגין לברך באוירון היינו דרך הים כעין שתיקנו חז"ל בארבעה שצריכים

להודות, אבל כגון נוסע באוירון מיוהנסבורג לקייפטון שאין ים לא נהגנו לברך, (ושמעתי שהגר"מ פיינשטיין זצ"ל הורה לברך גם כשאין ים כשנוסע באוירון, ואולי מיירי כשנחשב לסכנה, אבל היום אין בזה יותר סכנה מכל דרך, ובים שתיקנו חז"ל שפיר מברכין, ולא בדרך כשאין בזה סכנה)", עי"ש. וכבר כתבנו דדעת רבינו הדברי יואל ז"ל נמי הי' לברך בכל אופן.

גם מצאתי בשו"ת 'קנין תורה' (ח"א סי' ט"ז אות ג') בזה"ל: "אזכיר פה בענין הנסיעה באוירון מעל הים שיש בזה שיטות שונות כידוע אם לברך הגומל, ובהיות הגרי"ז האבד"ק בריסק זצ"ל בשווייץ, וביקרתיו ושאלתי את חוו"ד אם לברך, וענה לי בזה"ל "מסתמא הנכם יודעים שאיניני פוסק שאלות, רק זאת אומר לכם שאני באתי באוירון מאר"י ולא בירכתי הגומל" עכ"ל, וה"ז מעשה רב", עי"ש.

שוב ראיתי בזה בספר 'ארחות רבינו' (ח"א דף קע"ז) וז"ל: "אמר לי מו"ר זצוק"ל שמי שטס בארץ טיסה פנימית לא יברך ברכת הגומל, דמסתבר רק כשעובר מעל ים או מדבר יברך אבל תפלת הדרך יש לו לומר, עי' שם בה"ל בריש הסימן ד"ה יורדי הים, ואמר לי הגר"ש ברזם (שליט"א) [זצ"ל] בעת חזרו במטוס מארה"ב שבירר אצל כמה אנשים ששמעו ממרן החזו"א זצוק"ל ובינהם הגאון מפונביז' זצ"ל שמרן אמר לברך הגומל על טיסה באוירון, ע"כ. הכונה דכאן הי' נדון אם לברך הגומל על טיסה באוירון הטס לחו"ל ועובר על הים, וע"ז הורה מרן זצוק"ל לברך ואין זו סתירה מש"כ מקודם בשם מו"ר זצוק"ל, דסובר לומר אף שמברכים הגומל מ"מ בטיסה פנים ארצית לא", עי"ש.

וב'קצות השלחן' (סי' ס"ה סק"ב) כתב בתו"ד: "כתוב בשו"ע סי' רי"ט ס"ז וז"ל: באשכנז וצרפת אין מברכין כשהולכין מעיר לעיר, שלא חייבו אלא בהולכי מדברות דשכיחי בי' חיות רעות ולסטים, ובספרד נוהגים לברך מפני שכל הדרכים בחזקת סכנה, ומיהו בפחות מפרסה אינו מברך עכ"ל, ואנו הולכים אחר בני אשכנז ואין מברכין מעיר לעיר, ובזה"ז שנוסעין ממקום למקום עם מסלת הברזל אע"פ שעוברים ע"פ מדברות, מ"מ כיון דלא שייך סכנת חי' רעה ולסטים מסתבר דהוי כמעיר לעיר וא"צ לברך, והנוסעים באוירון בודאי צריכים לברך אפי' מעיר לעיר שהדרך של האויר הוא בחזקת סכנה לכו"ע כמו שעינינו רואות", עי"ש.

וחידושא רבא מצאתי בשו"ת 'מנחת יצחק' (ח"ב סי' מ"ח) בסברא על שלא לברך ברכת הגומל, ותו"ד: דאינו מטעם שאין באוירון סכנה גדולה כמו בספינת הים,אלא באמת יש יותר סכנה באוירון מבספינה והא גרמא דאין לברך בשם ומלכות, וז"ל שם: "דמבואר בספר 'מחזיק ברכה' להחיד"א (סי' רי"ט) תשובה א' שחלם שהיה שואל על יצחק אבינו ע"ה וכן על ארבעה שנכנסו לפרדס וכהן גדול ביום הכיפורים בצאתו לשלום אם היו מברכין ברכת הגומל, וכתב דיש לומר דלא תקון רבנן אלא בצרה הבאה על האדם שלא מדעתו, עכ"ד, וצ"ל הכוונה, דאף דגם יצחק אבינו היה מצווה ועושה מפי הגבורה, וכן כהן גדול ביום הכיפורים מצווה ועושה, מכל מקום כיון שהמה בעצמם היו מוכנים למסור נפשם להקב"ה ברצונם הטוב, על כן לא מקרי נס במה שנצלו כדי שיצטרכו לברך ברכת הגומל", עי"ש.

וממשיך שם: "ולכאורה צ"ב דהרי גם יורדי הים והולכי מדברות בעצמם מביאים עצמם ברצונם הטוב לסכנה, וכמו שפירש בזה בתשובות 'חתם סופר' (או"ח סי' נ"א) הסדר הנאמר בש"ס בענין ד' שצריכין להודות בדרך שנים שהם ארבע, עיי"ש, ובתשובות מהר"ם שיק (או"ח סי' פח) פירש בזה נוסח הברכה הגומל לחייבים, על שהכניס עצמו לצרה, דקיימא לן אל ילך אדם במקום סכנה, דעל ידי זה מנכין לו מזכיותיו, וגם מעיינין בדינו, ואפילו הכי עשה לו הקב"ה נס, עיי"ש, מ"מ י"ל דוקא בכהאי גוונא מברכין שהרי אם יש לו דרך לילך למרחקים ואי אפשר להגיע לשם אלא דרך ימים ומדברות הרי הוכרח להכניס עצמו להיות מיורדי הים והולכי מדברות, מה שאין כן באוירון מי הכריח אותו לילך באוירון, הלא אפשר ביבשה על ידי רכבת ובים על ידי ספינה דלא הוי סכנה כ"כ, (אם לא שיש איזה ענין נחוץ להיות במחוז חפצו במוקדם האפשרי שאי אפשר להגיע לשם אלא על ידי אוירון), ומדלא עשה כן אלא נסע ע"י אוירון, אף דלא הוי סכנה כ"כ שלא יהא רשאי ליסע על ידי אוירון, מ"מ לא עדיף מאלו הנ"ל, דמבואר בתשובה הנ"ל דלא תקון רבנן אלא בצרה הבאה על האדם שלא מדעתו", עי"ש.

ועי' בשו"ת 'באר משה' (ח"ז סי' פ"ד) אם מנהיג של האוירון הוצרך לעשות עמערדזשענסי לאנדונג היינו דהוצרך בע"כ לירד למטה על קרקע בשביל איזהו חשש קילקול שפתאום נולד בהמכונה במאטאר, אז לכו"ע צריכים לברך ברכת הגומל, עי"ש.

וכבר כתבנו ששיטת רביז"ל מרן הדבר"י הי' שצ"ל לברך בכל אופן בנוסע עם אוירון, והשי"ת ישמור צאתינו ובואנו לחיים ולשלום.

חוקים להורותם

הלכות ודינים, מפסקי הראשונים והאחרונים, עם תוספת ביאורים וטעמים שונים

נו"נ ע"י הרב הגאון דומ"ץ דקהילתינו שליט"א

בענין מנהג "ברכת הבנים" בליל שבת

בפרשתן "ישימך אלוקים כאפרים וכמנשה" (בראשית מח, כ) ובספר אמרי נועם (דושיקוב) כתב (בפרשתן בד"ה המלאך הגואל) "ואפשר יכול להיות אשר זה המעשה (שיעקב בירך את בני יוסף) היה ביום שבת קודש", כמנהג צדיקים קדמונים לברך את בניהם ביום שבת קודש (והוסיף ד"המלאך הגואל אתי מכל רע" עולה במספר "שבת עם צדיק", כי על ידי שבת מוחלין כל הרעות ונעשה צדיק).

מנהג ישראל

יש נוהגים לברך הבנים והבנות בליל שבת קודש.

מקור המנהג - ספר החיים, אחז המהר"ל מפראג (חלק פרנסה וכלכלה פרק י"), ספר מעבר יבק (חלק שפתי רננות פרק מ"ג), סידור יעב"ץ (ליל שבת אות ז'), אמרי נועם (שם), וכן היה נוהג החת"ס (מנהגי חת"ס פ"ה ה').

אולם יש הנמנעים מלברך בליל שבת.

מקור חיים לחו"י דיש נוהגים שלא לברך, ובס' מנחם ציון בשם מהר"ם מרימנוב דיש לברך רק לעיתים רחוקות, וגם יצחק המתין עד שיהיה עת רצון והיא בליל שבת.

טעם המנהג

א. כי אין שטן ופגע רע בשבת שיקטרג על הברכה.

מעבר יבק, וכתב דבפרט בליל שבת סוד שבת המלכה, ובסוד נפש יתירה שעל המברך והמתברך יחולו הברכות.

ב. שבליל שבת חל השפע וראוי להמשיכו על הילדים, שאין בכוחם להמשיך שפע במעשיהם, אבל ע"י גדול אמצעי משובח הוא יורד, ובפרט בילדים קטנים נאחז ביותר, שעדיין לא טעמו טעם חטא, אבל גם על הבנים הגדולים מקבלים ברכה מאבותיהם (יעב"ץ שם).

ג. שבימות החול טרודים על המחיה ועל הכלכלה, ובעוה"ר רוב תפילתינו הם בלי כוונה, לכן בשבת ויו"ט שכל אחד פנוי ממלאכתו ומכוון בתפילתו, הוא הזמן הראוי לברך הילדים.

שו"ת חת"ס סי' ר"ג, וכתב דכן כתב בפירוש על המחזור, וכטעם זה כתב באלף למטה (סי' תרי"ט אות ה'), וכעי"ז מצינו בס' קב"ח סעי' מ"ד ברמ"א הטעם שאין נושאים כפים אלא ביו"ט שאז היא הברכה היא בשמחה מחמת שמחת יו"ט ואין טרודים בהרהורים על המחיה.

ד. מפני שלפעמים בימות החול האב והאם מקללים את בניהם מתוך צערם ועגמת נפשם על צער גידול בנים, לכן עתה בעת השמחה של שבת קודש מבטלין אותם הקללות ע"י הברכות (לקוטי מהרי"ח וכעי"ז כתב בס' החיים).

ה. ברכת אב ואם היא קרובה להתקיים, על שהם מברכים אותו מלב ובנפש, בלב שלם כרחם אב על בנים, ועוד בה כי למצוה תחשב לו על היותו מכבד אביו ואמו ובא בשכרו, ומובא במדרש שכל הטובה והממלכה שיש לזרע עשו הוא על שהחשיב ברכת אביו

ספר פלא יועץ (ערך ברכות) והוסיף דלכן יש לאדם להשתדל ולהתאמץ מאד לקבל ברכת אביו ואמו, וכעי"ז כתב בדרשות תיקון שלמה (להגאון ר' בנימין ש"ז שפיצער זצ"ל חתן החת"ס דרוש כ"ו) דאין לך כיבוד אב גדול מזה ממה שמראה הבן שאביו גדול בעיניו שברכתו ברכה.

ביד אחת או בשני ידיים

כשמברך הבנים ומניח ידיו עליהם - יש נוהגים להניח יד אחת.

מעבר יבק, כמו שבירך יעקב לבני יוסף שהניח על כל אחד יד אחת, ומבאר שם כי ביד האדם ט"ו פרקים, כמנין ט"ו תיבות שבברכת כהנים, לומר יחולו על ראשך הברכות שבשלשה פסוקים אלו שהם ט"ו, וכן כתב בשו"ת קרן לדוד (סי' כ"ד אות ג') דכן מפורש בסידור ר' שבתי, ועי' מה שכתבנו להלן בענין האיסור לזר לברך, שהבאנו הנוהגים לברך ביד אחת מחמת שלא יהא עובר בעשה, ושכן נהגו רבותינו זי"ע.

ויש הנוהגים לברך בשני ידיים.

יעב"ץ בסידור, כדרך שנהג משה רבינו בעין יפה, (במדבר רבה, כג) כי טוב עין הוא יבורך, והוסיף במה שמצינו ביעקב שבירך את בני יוסף ביד אחת, לא היתה עינו צרה ח"ו, אלא מפני ההכרח הוצרך לעשות כן, וכן מובא בעוד ספרים, וכתבו שכן מצינו במלאכים בליל שבת (בגמ' שבת קיט:) שהמלאכים מניחים ידיהם על ראשו ומברכים.

היתר אמירת פסוקי ברכת כהנים

ונתקשו הפוסקים על המנהג לברך בפסוקי ברכת כהנים ולומר "יברכך ה' וישמרך" דהרי אמרי' בגמ' (כתובות כד:) דזר שמברך ברכת כהנים הריהו עובר בעשה, ופי' רש"י דכתיב (במדבר ו' כ"ג) כה תברכו את בני ישראל וילפינן "אתם ולא

זרים" דרק כהנים מברכים ולא זרים, וכן פסק הרמ"א (בסי' קכ"ח סעי' א') דזר המברך עובר בעשה, וא"כ קשה האיך זר מברך ברכת כהנים.

ומצינו כמה תירוצים בזה:

א) דעת הב"ח (שם, ומובא במשנ"ב סק"ג) דדוקא כשמברך עם נשיאת כפים אז עובר בעשה, אבל אם מברך בלא נשיאת כפים אינו עובר בעשה.

ומטעם זה יש שהקפידו בשעה שמברכים הבנים שלא להניח שתי הידים על ראש המתברך, והניחו רק יד אחת.

סידור הגר"א שהגר"א הקפיד כן, וכן בחומש תורה תמימה (נשא ו' כ"ג), וכן הובא במשולחן מלכים שסיפר מרן רבינו שליט"א שאביו מרן רבינו בעל ברך משה ז"ל בירך ביד אחת, והוסיף ששמע פ"א ממנו שאמר "שני ידים זהו רק לכהן", בין כשמברך את הבנים ובין כשמברך אחרים, ואמר שכן נהג מרן רביה"ק זי"ע. - אולם דעת הפמ"ג דאיסור זה שייך אפי' בלא נשיאת כפיים.

ב) בספר מגן גיבורים כתב (מובא במשנ"ב שם) כתב דאיסור זה הוא רק כשמתכוין לכונת המצוה, אבל כשאינו מתכוין לשם המצוה, אז אינו בכלל האיסור.

ובמשנ"ב כתב דכל זה דוקא למ"ד מצוות צריכות כונה, דאז אינו נחשב כמי שקיים המצוה אא"כ נתכוין לזה, אבל למ"ד מצוות א"צ כוונה, אז אינו מותר אלא אם נתכוין בפירוש שלא לשם מצוה, ובביאור הלכה (ד"ה דזר עובר) כתב דאפשר שיש ראיה ממנהג העולם שנוהגין לברך ברכת יברכך, דקי"ל מצות צריכות כוונה, דהרי למ"ד מצוות א"צ כוונה אסור לברך.

ג) דהמברך שלא בשעת התפילה הרי זה כמי שמתכוין בפירוש שלא לצאת המצוה.

ביאוה"ל שם, ואף דמה"ת שייך ברכה זו אף שלא בשעת התפילה, אפ"ה כיון דתקנו רבנן שלא לישא כפים בלא תפילה, כדאיתא בירושלמי פ"ד דתענית, "דלא מצינו נשיאת כפים בלא תפילה" לכן מי שאומר פסוקים אלו בלא תפילה הרי זה במכוין בפירוש שלא לקיים בזה המצוה.

ד) בפני יהושע (כתובות שם) ובשו"ת מהרי"ט (ח"א סי' קמ"ט, בא"ד ותמה אני) מצדדים לומר דאין האיסור אלא בזמן המקדש שהיו אומרים את השם ככתבו, אבל לאחר החורבן ליכא האי איסורא.

ובזה הם מיישבים דעת התוס' שכתבו (שבת ק"ח) דליכא איסור לזר לעלות לדוכן, ורק משום ברכה לבטלה יש איסור, ובשו"ת קרן לדוד סי' כ"ד (ב) מיישב בדבריהם את מנהג העולם שמברכים את הבנים בברכת כהנים. (אולם בפשטות הרמ"א שם והאחרונים משמע דנקטו דיש איסור בכל ענין).

ה) יש אומרים דלפי מה שמבואר בגמ' (סוטה ל"ח ע"א) שברכת כהנים צריכה שתהא בקול רם, דהיינו שהכהנים יאמרוהו בקול רם, דכתיב "אמור להם" כאדם האומר לחבירו שחבירו שומע. ובמשנ"ב (סק"נ) כתב שזה מעכב, א"כ כשמברך את בניו בלחש אין כאן איסור דממילא אינו יוצא המצוה דאין זה בקול רם, דהם אינם שומעים.

ובחת"ס פר' נשא בד"ה כה תברכו, כתב דדרך המברכים את הבנים והתלמידים לברך בלחש, ורק בברכת כהנים ילפי' לומר בקול רם לטובת הכהנים דהישראל ששמע הברכה הריהו שומע כעונה, נמצא שהישראל ג"כ מברך את הכהן עיי"ש.

ההיתר לומר ישימך וגו' שהיא רק חצי פסוק

יש לדון האיך מותר לומר רק הנוסח "ישימך וגו'" שהיא רק חצי פסוק, והרי קיי"ל (סו"פ קמא דברכות ובגמ' מגילה כ"ב ע"א, והובא במ"א סי' נ"א סק"ט) "כל פסוק שלא פסקיה משה אנן לא פסקי'", שאסור לומר חצי פסוק, ורק פסוק שלם מותר לומר.

וכמה תירוצים בדבר:

א) יש פוסקים שכתבו דהאיסור הוא רק כשאומר חצי פסוק בדרך קריאה, אבל לומר דרך תפילה ושבח, או דרך תחינה ובקשה ליכא איסור, וכאן הוי דרך בקשה.

במ"א (ריש סי' רפ"ב) בסו"ד כתב דדרך תפילה ובקשה מותר, וכן כתב בשו"ת מהר"ם שיק (סי' קכ"ד), ובשו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' שנ"ט) דלסברת המ"א דרך תפילה מותר ה"ה דמותר דרך שבח.

ב) במקום שבפסוק עצמו יש הקדמה וציווי מה לומר אין בזה איסור זה, דהרי זה כמו שנצטוינו לברך כך, וכמו כאן שנאמר קודם בפסוק "בך יברך ישראל לאמר", הרי זה ציווי לברך ולומר ישימך אלקים וגו' ובזה מיישבים בנוסח ההגדה שמתחילים עבדים היינו לפרעה שזה מתחיל באמצע הפסוק, כיון שתחילתו הוי הציווי מה לאמר דהיינו "ואמרת לבנך".

ג) עפ"י מה שכתב בשו"ת לבושי מרדכי (או"ח תנינא סי' נ') דאפשר שאיסור זה הוא בציבור ולא ביחיד.

ד) יש לומר עפ"י מה שמחדש בס' מגן גיבורים סי' נ"א (להגאון ר' יוסף שאול נאטאנזאן ז"ל ומביא כן בשם קטניתיא בנו של מחבר ס' יכין ובועז) דהיכא דיש אתנחתא או זקף קטן מותר להפסיק, דכיון שטעמי המקרא הם הלכה למשה מסיני, ולכן מותר להפסיק בזה. ולפי"ז כאן דיש אתנחתא יש לצדד דבריו.

ובשו"ת חת"ס או"ח סי' י' הביא דברי המגן גיבורים, וכתב דלא ראה הספר יכין ובועז, וכן הובא בשו"ת רב פעלים ח"א סי' י"א.

ונכון להעתיק מה שכתב בשו"ת דברי חיים (יו"ד ח"ב סי' ס') וז"ל: גם מה ששאל בפסוקי הכתובים והפרשיות, הנה בזה מבוכה גדולה בין הפוסקים, דבגמ' משמע שאין לפסוק פרשה ולא פסוק, ומצינו כמה פעמים שאנו מפסיקים, והרבה טעמים נאמרו אך אין כלל ברור והנח לישראל אם אינם נביאים בני נביאים המה, ואם הלכה רופפת בידך בו', ולכן אין לבדות דברים כרסים מלב ונהרא נהרי' ופשטי', והיה שלום, עכל"ק.

י"א טבת

הגה"ק רבי שלמה יודא טאבאק זי"ע [בעל ערך ש"י] ראב"ד סיגעט

מתולדותיו

נולד בשנת תקצ"ב בעיר סיגעט לאביו ר' פסח צבי ז"ל שהי' יהודי פשוט וירא שמים מרובים, עודו נער צעיר מאד כבר נראו בו סימני גדלות מיוחדים, וחשקו לעסוק בתורה הי' אין לשאר, והי' לומד כל היום בתורה"ק, והרחיק את עצמו מכל דרכי נערות, והי' ממעט לדבר עם בני אדם, ומכל תהליכותיו נראה כי זרע קודש הוא, והי' כאשר נתגדל קצת בגיל צעיר מאוד, חשקה נפשו לקיים את מאמר חז"ל הוי גולה למקום תורה, ועזב את עיר מולדתו וגלה למקום תורה, לעיר אוהעל, שכיהן אז מרן הייטב לב זי"ע, ורבו זה ראה את כוחות הנפשיות שלו קירב אותו מאד, וחזקו וסייעו לעלות במעלות התורה, כן למד אצל הגאון בעל ה"בית שלמה" מסקאלא זצ"ל, וגם למד במאד אצל הגאון בעל ה"קול אריה" זצ"ל, ולמד בישבות אלו בהתמדה גדולה ממש יומם ולילה, ממש לא יאומן כי יסופר גודל התמדתו בתורה, וכאשר שאב ואסף מלא חפניים תורה ויר"ש, חזר לעיר מולדתו עיר סיגעט כשהוא מלא חפניים בסוגי' הש"ס ובידיעות התורה, ולמד איזה זמן קצר אצל הג"מ יהודה מוידרען ז"ל אשר גם אותו מזכירו בספריו כמ"פ בשם מורי.

האיש מקדש

וכאשר יצא שמו לבחור חריף ומתמיד גדול בתורה, רבים וגם שלמים התאוו להכניס אותו לתוך בתיהם ורבות נכבדות נדברו בו, שידוך אחד שנידברו בו, הי' בת של רב תלמיד חכם גדול, והי' לו אוצר הספרים גדול ורש"ל התאוה מאד להשידוך הזאת בגלל האוצר הספרים שיהי' לו ע"ז, אבל אמו לא רצתה את השידוך כיון שהיא רצתה שידוך שהמחותן יבטיח לו שיפרנס אותו כדי שיוכל לשבת על התורה ועל עבודה בלי שום הפרעות, לבסוף נשתדך עם הגביר הרבני הנכבד ר' מרדכי ישראל ז"ל מקריוע שליד סיגעט, לאחר פטירתה בשנת תרל"ה, נשא את בתו של בעל "אמרי בינה".

ראב"ד סיגעט

בשנת תרי"ח כאשר נתקבל בסיגעט הגה"ק בעל ה"ייטב לב" זי"ע, ביקש מאנשי עירו שרוצה שיבחרו לצידו עוד ב' דיינים, הוא יבחר אחר והשני יבחרו הם, והוא נתן עיניו בתלמידו הגאון ר' שלמה לייב, ונבחר תומ"י בהסכמת כל הקהל, וכיהן כראב"ד יובל שנים עד יום פטירתו, וכל הזמן עמד לצדו של הייטב לב וגם אחר פטירתו של הייטב לב כאשר מרן הקדושת יו"ט זי"ע מילא את מקומו של אביו גם כן עמד לצדו, בפרט בהמלחמה הידוע שניהל מרן הקדוי"ט עם קהילת הספרדים בעיר סיגעט, שלא רצו לקבל עליהם את תקנות של הארטאהדאקסין כשאר קהלות קודש באונגארין, ומרן הקדשת יו"ט ניהל עמהם מערכה כבידה עד מאד, (עיין בספר מלחמת מצוה באריכות כל הפרשה הסוערת), לבסוף אחרי סכסוכים בין הצדדים הסכימו לילך לדין תורה בפני חמש רבנים אחר משני הבוררים מצד קהילת הארטהדאקסין הי' הגאון ר' שלמה לייב, והמכריע הי' ע"פ בקשת הגה"ק משינאווא הגה"ק מגארליץ זי"ע,

ימי ההילולא

י"א טבת

- **רבי משה אוסטרר** (ערוגת הבושם) - **תקמ"ה**
- **רבי שלמה איגר - תרי"ב**
- **רבי אלכסנדר** (השני) **מקאמארנא - תרי"ט**
- **רבי שלמה זלמן אולמאן אב"ד מאקאווא** (ירישות שלמה) - **תרכ"ג**
- **רבי אורי שרגא פייבל טויבש אב"ד יאס - תרס"ה**
- **רבי שלמה יהודה טאבאק ראב"ד סיגעט** (ערך ש"י) - **תרס"ח**
- **רבי יהושע הורוביץ מדזיקוב - תרע"ג**
- **רבי דוד טווערסקי מזלאטיפולי - תרע"ה**
- **רבי אברהם שמואל מברזנא - תרע"ח**

י"ב טבת

- **רבי משה מרגליות אב"ד קיידאן** (פני משה על הירושלמי) **ב"ר שמעון - תקמ"א**
- **רבי משה הלוי סופר מפשעראווארסק** (אור פני משה) **ב"ר יצחק - תקס"ז**

י"ג טבת

- **רבי יהודה לייביש מאוזרוב ב"ר יחיאל מיכל - תקצ"ז**
- **רבי משה מלעלוב ב"ר דוד - תרי"א**
- **רבי נתן נטע סג"ל לאנדא אב"ד אושפיצין ב"ר משה דוד** (שו"ת כנף רננה) **- תרס"ז**

אחר שהוציא הגה"ק מגארליץ את פסק דינו לטובת הארטהדאקסין, אז אחד מן הבוררים של הצד השני הי' בעל גידולי קדש מבארדשין, והוא הי' תלמוד חכם גדול וחריף ומפולפל, הוציא ספר בשם "אוהב משפט" בו הוא מפריך דברי הגה"ק מגארליץ זי"ע וכותב עליו דברי בוז, וזורק חיצים ובליסתראות על חשבונם של מרן משינאווא ועל כל הגאו"צ גדולי מדינת אונגארין ז"ל, אז אזר ר' שלמה לייב את מתניו והראה את כח תורתו, והוציא לאור קונטרס בשם "עין משפט" לסתור את כל דברי ה"אוהב משפט" מרישא לסיפא ולהראת בעליל כל זיופיו. מרן העצי חיים ורביה"ק זי"ע הוסמכו על ידו בהתרת הוראה, וסיפר רבינו שליט"א שכשרביה"ק זי"ע בא אליו ליבחן אמר לר' שלמה לייב שכעת יסיר מלבו גודל יחוסו שהוא בן הרב ואב"ד, ולא ישגיח על כבוד אבותיו, ויבחנו בכל חומר כאלו הי' מבני כפריים פשוטים, ואכן הגאון בעל ערך ש"י בחן אותו בדקדוק גדול, ובמשך שני שבועות כל שאלה בחלק יורה דעה שהיו מביאים להג' בעל ערך ש"י הי' מציע לרבינו שיחוה דעתו, וכאשר ראה כי הוא מכוון לאמיתו של תורה הסכים בחפץ לב ובשמחה רבה לסומכו, ואמר רביה"ק שאצל הגאון בעל ערך ש"י הי' לו הבחינה הכי קשה מכל גדולי הדור שעמד לפניהם.

מגדלותו

עם היותו טרוד בעניני העיר סיגעט, לא פסק פומיה מגירסא, ועסק באורייתא כל שעות היום ממש, אפ' על שמחתם של בניו לא השתתף רק כמה דקות וחזר תיכף ללימודו, יסופר עובדא נפלאה מאוד, ביומא דהילולא הראשון של מרן בעל הייטב לב, באו אלפים להשתטח על ציונו הק', אבל ה"ערך ש"י לא הלך לשם כלל, ושאלו בנו ע"ז, שהרי הי' קרוב אתו בחייו, השיבו: ללכת אל הציון ולא לראות ולהיראות עם הנשמה הקדושה, חבל על הזמן, וכדי לראותה, צריך אני להפסיק כמה ימים מלימוד הנגלה ולהתמסר רק ללימוד הנסתר..., והדברים נפלאים, ואכן הי' גאון בנסתר כבנגלה כפי שאנו רואים בספריו מלא בקיאות בכל ספרי הקבלה, הי' מדקדק קלה כבחמורה, סיפר כ"ק הגאב"ד דירושלים הגרמ"א פריינד זצ"ל שפ"א כשהי' ילד כבן חמש שנים בערך הי' בסיגעט, והוא עמד תפילת שמונה עשרה ליד הדלת, והגאון בעל ערך ש"י רצה לעבור ולא הי' יכול, כי הוא עמד בתפילתו והוא לא רצה לעבור כנגד המתפלל, וחכה שם על שגמר להתפלל, מעולם לא נראה על שפתיו שחוק קל כ"ש, קדושתו וטהרתו הי' ממש להפליא, לא הסתכל אפ' על בנותיו, הי' הסתר לכת עם אלוקיו, וספר שאלות ותשובות שלו לא כתוב מי הי' השואל, רק שאלה כך וכך ותשובה על זה, וטעמו ונימוקו הי' כדי לא לפרסם התוארים מה שכתבו עליו גאוני ארץ שהעריצו שאלותיהם אליו, שמו הטוב הלך לפניו ונתפרסם שמו לגאון גדול ופוסק הדור, עיין בספר שרגא המאיר מביא ששמע מהג' מטשעבין ז"ל בשם הג"ר מאיר אריק ז"ל שהנודע ביהודה הי' הפוסק הדור האחרון ואחריו החתם סופר ואחריו הבית שלמה מסקאהל ואחריו הג' ר' שלמה לייב דיין הערך ש"י מסיגעט, גדולי ארץ השכימו לפתחו, יסופר שהגה"ק משינאווא זי"ע הי' פ"א אצלו, וכאשר הלך ממנו כשהי' כבר אצל המסילות הברזל, חשב לעצמו הגה"ק משינאווא את ברכתו שברכו הגאון בעל ערך ש"י כשנפרד מעמו ולא הי' לו ברור כ"כ, ולא מצא חן בעיניו, חזר עוד פעם להתברך ממנו, מלבד גדלותו בתורה, יצא שמו בקדוש עליון, ורבים נהרו אליו להתברך ממנו, יסופר כי פ"א חלתה כלתו קשות עד

ימי ההילולא

י"ד טבת

- **רבי פנחס יעקב ממאליניץ ב"ר יחיאל אפרים פישל מאלכסנדר - תר"ס**
- **רבי לוי יצחק מסטעפין ב"ר יוסף מאוסטילא - תרל"ד**

ט"ו טבת

- **רבי משה הלוי העלליר מפראג ב"ר גרשון שאול יו"ט ליפמאן בעל תוי"ט - תמ"ג**
- **רבי רפאל מבערשיד** (תלמיד הר"פ מקאריץ) **ב"ר יעקב יוקל - תקפ"ז**
- **רבי אברהם יוסף גרינוואלד אב"ד אונגוואר ב"ר משה - תרפ"ח**

ט"ז טבת

- **רבי אלעזר רובין מסאסוב-גלאגוב** (זכרון אלעזר) **ב"ר יעקב יוסף - תרצ"ג**
- **רבי יעקב** (המגיד מדובנא) **ב"ר זאב - תקס"ה**
- **רבי אפרים פישל מסטריקוב** (תלמיד המגיד והנוע"א) **ב"ר יוסף יהודה לייב - תקפ"ב**
- **רבי חיים אורי מרישא ב"ר יוסף מנחם** (רבי יוזפא) **מנאנאש - תרמ"ב**

י"ז טבת

- **רבי יעקב** (המגיד מדובנא) **ב"ר זאב - תקס"ה**
- **רבי אפרים פישל מסטריקוב** (תלמיד המגיד והנוע"א) **ב"ר יוסף יהודה לייב - תקפ"ב**
- **רבי ארי' לייב ליפשיץ מווישניצא** (ארי' דבי עילאי) **ב"ר חיים - תר"ו**
- **רבי חיים אורי מרישא ב"ר יוסף מנחם** (רבי יוזפא) **מנאנאש - תרמ"ב**

שהרופאים התייאשו ממנה, ובעלה בנו של ה"ערך ש"י רץ להזכירה לפני הגה"ק בעל הייטב לב, והייטב לב שלח אותו לאביו בעל הערך ש"י וחוזר חלילה, עד שהייטב לב התבטא ואמר: מה אעשה ושמה היא ח"י ב"ת ח"ני שהוא ר"ת ח"ותם ב"תוך ח"ותם, ואין אפשרות לבטל הגזרה רח"ל, רץ בעלה מהר אל אביו הערך ש"י וסיפר לפניו דברי הייטב לב, נענה בעל הערך ש"י מיד ואמר: הרי קוראים לה "אסתר" חי' (לא קראו לה כן, אלא מניה וביה החליט להוסיף לה שם זה) וממילא הר"ת שלה היא "א"ין ח"ותם ב"תוך ח"ותם", ואכן נתקיימה הבטחתו וחיתה והאריכה ימים.

אשכבתי' דרבי

בחודש טבת תרס"ח חלה את חליו אשר נפטר בו, קודם הסתלקותו ציווה שלמען השם ששום אדם לא יספידוהו כי לא בא לידי מדה זו, ולא יעשו שום פרסום מפטירתו, ולא יכתבו בשום מקום על פטירתו, ועל מצבתו לא יכתבו רק שמו ושם ספריו, וביום ב' י"א טבת תרס"ח עלה לגנזי מרומים, והוטמן סמוך לאוהל הק' של רבותינו הק' מסיגעט, בתוך האהל של הגאון הצדיק ר' משה ארי' פריינד זצ"ל ראש הקהל דסיגעט שפתוח עם חלון לתוך האהל של רבותינו כידוע, וזה אשר חרות על מצבת קבורתו ע"פ פקידתו: פ"נ שלמה יהודה בעל המחבר ספר ערך ש"י שאלות ותשובות תשורת ש"י בן ר' פסח צבי נפטר ביום יא טבת שנת תרס"ח לפ"ק ת.נ.צ.ב.ה.

מורשתו הרוחנית

מורשתו הרוחנית היא ספריו אשר השאיר אחריו בכל מקצועות התורה על התורה, נביאים, וכתובים, על הש"ס, ושאלות ותשובות בד' חלקי שו"ע, אשר נתקבל ונתפשט בכל תפוצות ישראל, כשהוציא לאור ספרו ערך ש"י על חושן משפט ולגודל ענוותנותו ביקש מגאוני ישראל הסכמות, ה"ה הגה"ק משינאווא הגה"ק בעל קדושת יו"ט והגאון ר' יהושע אהרן צבי ווינבערגער אבד"ק מארגארעטען, והגאון המהרש"ם, זי"ע, וכולם עטרוהו בהסכמותיהם הנלהבות, מהסכמת הקדיו"ט: והנה אם אמנם כי מאז מעולם מנעתי ומשכתי את ידי מליתן הסכמה מכמה טעמים הכמוסים עמדי, ואף גם כי הספר הזה אין צריך להסכמתי כי הדברים בעצמן יתנו עדיהן אשר יש בו תועלת רב לכל יושבי על מדין, אולם גודל אהבתי אל כבוד ידידי הרה"ג הנ"ל העיר אותי לצאת מחוץ לגדרי..., מהסכמת המהרש"ם: ...ומעט אשר ימצא בחיבורים חדשים אשר יקלעו אל מטרת האמת כספר הלז... ולאשר אוזן שמעתי עוצם שקידתו ורב גדלו בתורה ויראת ד' הטהורה אשר היא אוצרו...

י"ב טבת

הרה"ק רבי משה מפשעווארסק זי"ע
[בעל "אור פני משה"]

מתולדותיו

נולד להוריו שהי' תמימים וישרים יראי ה' אשר גדלו אותו לתורה ויר"ש, עוד בימי עלומיו התחיל רוח ה' לפעמו ודבק בהרה"ק בעל נועם אלימלך זי"ע אשר הי' רבו מובהק, ונתקשר אליו ולאורו נסע ונתעלה במעלות התורה והחסידות, מתחלה הי' מלמד לתינוקות של בית רבן והי' רגיל להתענות למען יצליחו תלמידיו בלימוד התורה, וקבע מכון שבתו בק"ק פשעווארסק בארץ גאליציען, אשר בעיר הזאת ישב גם הרה"ק ר' אברהם משה מפשעווארסק זי"ע הנקרא "דער ערשטער רבי ר' משה" ונתקשרו בעבותות אהבה ועל ידו נתקרב גם ר' אברהם משה לרבי ר' אלימלך זי"ע.

אתפשטותא דמשה

הי' לו ניצוץ קדוש מרבינו משה אלשיך הקדוש זי"ע, וגם הי' רגיל להתגלות אליו, כמו שכותב עליו הרה"ק החוזה מלובלין זי"ע בהסכמתו על ספרו הק' אור פני משה וזל"ק: "והי' לו מדריגה שהרב הגאון המנוח מוהר"ר משה אלשיך זלה"ה נתגלה אליו, וזה הי' מנעורו וכו' ודבר זה נתגלה להחוזה ע"י מעשה שהי', כי בימי עלומיו הי' רגיל החוזה להתענות הרבה, ולסגף עצמו בסיגופים קשים, ופ"א נתגלה האלשיך הק' להרה"ק מהר"מ מפשעווארסק ואמר לו "היות שהנך ניצוץ מנשמתי על כן מחויב אתה לשמוע בקולי, ובכן הנני מצוה עליך ליסע אל הרבי מלובלין ותגיד לו בשמי, כי די ומספיק לו בסיגופים שסיגף את עצמו עד הנה, ומכאן ואלך יחדול מזה". וגם רוב ספרו מיוסד ע"פ דברי המהר"ם אלשיך הק' כמו שכותב הרה"ק ר' אפרים זלמן מרגלית זי"ע, בהסכמתו על ספרו הק' אור פני משה וז"ל: ושמתי פני לספר הלז ודרכיו ראיתי כי שקולים הם בשקל הקודש ויסודתם בהררי קודש על ראמות וגביש בניות ברמה ורומו של עולם רבינו הקדוש הגאון מוהר"ר משה אלשיך ז"ל.

נפשו יצאה

עבד את בוראו עד כלות הנפש, ומסופר שפ"א שלח אחד מבניו להסתופף בצל הרה"ק מלובלין זי"ע, ובליל שב"ק בעת עריכת השולחן אמר הרה"ק מלובלין לבנו שיעמיד יין להשלחן עבור רפואת אביו, וכן צוה עליו להזכיר לפניו שם אביו אחר בהמ"ז עוד הפעם, ואחר כך אמר לו הרה"ק מלובלין שלא ידאג שאין כאן שום סכנה ח"ו, רק שאביו חולה במקצת אבל בעז"ה ישיב לאיתנו

כמקדם, ותיכף ביום א' נסע בנו לבית אביו, כשהגיע שאלו אביו מה מהרת לבוא הלא צריך היית להיות שם כמה שבועות לפחות, שאלו בנו איך מצב בריאת גופו, השיבו טוב, ושאלו שנית האם נעשה עמך מאומה בליל שב"ק כי אמר לי הרה"ק מלובלין שאתה חולה, ענה לו אביו שהצדיק הרגיש הכל, ומעשה שהי' כך הי' שכאשר ליל שב"ק צריך כל איש לתקן מעשיו שעשה כל השבוע, על כן ערכתי חשבון הנפש על מעשי, וראיתי כי מעשי רעים מאוד והחרטתי ע"ז, עד שהדבר נגע אל לבי מאד עד שהרגשתי טעם מות רח"ל. ולא ידעתי מה לעשות כי כל הבני בית הי' שנים, והי' חושך בבית, ונחלשתי מאד עד שנטלה ממנו אפי' כח הדיבור, ונזכרתי שעל השלחן מונח יין שרף ולא הי' בכחי לקחתה לחזק אותי, אבל לפלא. פתאום נפלתי אצל השלחן ליד מקום היין שרף, וזה הי' בשעה שהרבי מלובלין אמר לך שתעמוד יין שרף.

ספרא רבא

סופר סת"ם הי' ונודע שפרשיותיו נכתבו בקדושה ובטהרה יתירה, ולא דיבר באמצע הכתיבה אפי' לשון הקודש, וצדיקי הדור מסרו עצמם להשיג פרשיותיו ומזוזות שלו, הרה"ק ר' אלימלך הי' לו תפילין משלו וגם שלח תלמידיו לקנות אצלו תפילין, הרה"ק ר' שלמה לייב מלענטשא זי"ע הי' עני ואביון, והשתוקק מאד לפרשיותיו, ואסף פרוטה אחר פרוטה עד שהי' לו רענדל והלך לפשעווארסק והלך למהר"מ לבקש שיכתוב עבורו פרשיות וכשהגיע אצלו אמר לו ר' משה, אליהו הנביא כבר הזמין עבורך הפרשיות, וכבר כתבתי הפרשיות והרענדל תקח בחזרה. וידוע שהי' כותב לכל אחד סת"ם כפי שורש נשמתו של המבקש, ומסופר בזה שהרה"ק ר' ברוך ממעזיבוז זי"ע נתן לאחד מחסידיו מגאליציע כסף וביקש ממנו שכאשר יבוא אליו עוד פעם יסע דרך פשעווארסק ויאמר לו לר' משה שהוא בא בשליחותו ויכתוב לו מזוזה עבורו, והחסיד עשה השליחות, וניצל את ההזדמנות והזמין גם עבורו מזוזה, וכאשר בא לרבי ר' ברוך ונתן לו המזוזה, הביט ר' ברוך על המזוזה ופניו נשתנו ושאל את החסיד אם אמר לו שהמזוזה הם עבורו, וענה החסיד כן, הלך רבי ר' ברוך בחדרו הלוך ושוב ושאל שוב להשליח אם בטוח שהמזוזה היא עבורו השיב הזמנתי מזוזה אחת גם לעצמי אולי נתחלפו, והוציא את המזוזה, וצהלו פניו ואמר אכן זוהי המזוזה, שנכתב עבורו והשני' נכתבה בשבילך, ויודע שהבטיח כי סת"ם אשר יצאו מתחת ידיו יהי' כשרים לעולם ועד, ומסופר שאחד הי' לו תפילין שנכתבו ע"י, ובעת בדיקתן מצא הסופר אות שנראה כאלו נפסקה, ביקשו שיוסיף דיו, אבל הסופר מיאן לעשות, כי נתירא לנגוע בכתב יד קדשו של ר"מ, ופנה לסופר אחר, וגם הוא לא רצה, הלך אצל סופר אחר ולא גילה לו מי הי' הסופר, וכאשר רצה הסופר לתת עוד דיו נפל ספר מהארון על השלחן כשהרימו הספר גילו שהנפילה הסירה את האבק מהפרשה ולא הי' נפסק בכלל, ומה גדלו תמיהתם שהספר לא הי' כי אם הספר הק' "אור פני משה". להרה"ק מלובלין הי' לו ס"ת שכתב ר' משה והי' נוהג שכשהי' נוסע לדרך נטל הס"ת עמו כיון שלא רצה לקרות בס"ת אחר, הרה"ק ר"מ הי' פ"א אצל הרה"ק ר' מרדכי מנעשכיז זי"ע ר' מרדכי ביקשו שיכתוב עבורו ס"ת ולא רצה, ולא רצה להגיד טעמו ואחר הפצרות שהפציר ר' מדרכי אמר לו ר' משה כי לאשר הוא לעת זקנתו, לכן אולי לא יהי' ביכלתו לגמור בעצמו הס"ת, ואין ברצונו שאיש אחר ישלים את זה וגם אינו רוצה שיגזנו היריעות שכבר כתב, הבטיח לו ר' מרדכי אשר הוא בעצמו יגמור כל הס"ת ור' משה במכיון משך זמן כתיבת הס"ת במשך ט"ו שנים.

אשכבתי' דרבי

נסתלק לשמי מרום ביום י"ב טבת תקס"ו, ומנוחת קדשו בפשעווארסק, רבים באו להשתטח על קברו לשפוך שיחם, וידוע שכאשר נחלה רביה"ק זי"ע ואחרי שהוטב קצת מצבו שלח את הרבנית להתפלל על קברי צדיקים בארץ פולין ובקש ממנה שאם ביכולתה אז לכל הפחות תיסע לג' מקומות הק' ציוני הקדושים של תלמידי בעשטה"ק ואחד מהם הי' ציונו של הרה"ק ר' משה מפשעווארסק זי"ע.

מורשתו הרוחנית

אחרי פטירתו נמצאו הרבה כתבי ידות, שלא הי' ברצונו שיודפס בחייו כמו שמזכיר זאת הרה"ק המגיד מקאזניץ זי"ע בהסכמתו על הספר, ונתעטר בהסכמותיהם של מ"ט מגדולי וצדיקי הדור כמו הרה"ק מבארדיטשוב, והרה"ק החוזה מלובלין, והרה"ק ר' מענדעל"ע מרימנוב, והרה"ק מאפטא, והרה"ק מראפשיץ, וגם מאותן שלא נמנו בעדת החסידים כמו הרה"ק בעל ישועות יעקב, והרה"ק רא"ז מרגליות, וכ"א מאריך מאוד בשבחו של המחבר, ולפלא לציין מה שכתבו בהסכמה בני הרה"ק הרבי ר' זושא וז"ל.. אבל לאסהודי באנו ששמענו מפה קדוש אדונינו אבינו הצדיק מורינו ורבינו נשמתו עדן בזה הלשון, בהיותי נע ונד נתארחתי בק"ק פשוועארסק, ולא הוטב בעיני האכנסי' להתאכסן בא נער קטן ואמר לי אם להתאכסן מר רוצה בא עמי והוליך אותי אצל הרב הזקן זה שקנה חכמה מורינו משה סופר נשמתו עדן דק"ק הנ"ל, וראיתי בהיותו לומד הי' דמות דיוקנו עומד לפני כדמות מלאך ה' צבאות וביותו כותב ספרו הקדוש הי' להב יוצא מאותיותיו הכתובות כל זה שמענו מפיו הק'.

י"ב טבת

הרה"ק רבי יהושע מדזשיקוב זי"ע [בעל "עטרת ישועה"]

צור קודש מחצבתו

הרה"ק ר' יהושע זי"ע ממשיך שלשילתא דדהבא של בית ראפשיץ –דזיקוב, נולד בשושן פורים שנת תר"ח בעיר דזיקוב, לאביו הרה"ק בעל "אמרי נועם" זי"ע, שהי' בנו בכורו של הרה"ק ר' אליעזר מדזיקוב זי"ע, בנו של הרה"ק ר' נפתלי מראפשיץ זי"ע, יחוסו של הרה"ק מראפשיץ הי' כידוע עד לשל"ה הק' ולמעלה בקודש דורות של גאוני וצדיקי עולם.

במעלליו יתנכר נער

כבר בילדותו נתגלה כבעל כשרונות בלתי רגילים, היא חונן בתפיסה מהירה ביותר בצירוף הבנה עמוקה שנינות וחריפות, נוסף על זכרונו העצום שהפליא את כל מי שבא אתו במגע, הקנה לו שם "ילד פלא", רוב תורתו קיבל מאביו, בזכרונו העצום רכש לו בזמן קצר ידיעות רחבות בכל מכמני התורה, ובגיל צעיר יותר החליף מכתבים עם גאוני הדור בדבר הלכה ובפלפולא דאורייתא, הם קבלו את דבריו והתייחסו אליו כאל גאון מושלם, ובשו"ת "חסד לאברהם" נמצא תשובה ערוכה אליו מזמן י"ח אדר תרכ"ו, דהיינו כשהי' אז בן י"ח שנים, וכותב שם וז"ל: "לכבוד ידידי הרב המופלג החכם ושלם, תואר כזה בימים ההם מפי גאון מפורסם מוכיח על יחס הכבוד והערכה שרכשו גדולי הדור אליו.

באותו זמן סיים את חיבורו "עמק הלכה" על הסוגיות הקשות בש"ס מבוסס על דרך פלפול שהרעיש את עולם התורה ונתקבל בהתלהבות בין הלומדים, וגדולה היתה ההתפעלות אפילו אצל גדולי התורה ויעידו על כך דבריו הנלהבים של הגאון הגדול ר' יוסף שאול נאטנזאן זצ"ל אשר על אף שלא הי' נמנה בקהל חסידים ולא הי' פזרן בחלוקת תוארים ושבחים כותב בהסכמתו על הספר וז"ל: "כבוד הרב החריף מורג תפוץ בעל פיפיות תל תלפיות בנש"ק מוה"ר יהושע הורוויטץ מדזיקוב נ"י... ולא אכחד קושט דברי אמת, אשר הוא צעיר לימים ולפי מעט השנים הרבה מקנתו וראיתי איל מגנח ימה וצפונה על הדרך הנהוג לפני כמו הספר דורש לציון להגאון בעל נודע ביהודה", ולאות חיבה לא הסתפק בהסכמה זו בלבד, אלא אף דן בדבריו ומתפלפל עמהם, הסכמה זו הכתה גלים בכל רחבי הארץ ושאלות רבות בכל מקצועות התורה, בפלפול ובהלכה החלו לזרום אליו, כמו"כ כבר הי' בעת ההוא בקי בחכמת הקבלה, ואביו הק' העיד עליו פעם שבהיותו כבן עשרים שנה כבר סיים פעמיים את הזוהר הק'.

האיש מקדש

בגיל צעיר מאוד כבן י"א או י"ב בא בקשרי השידוכין עם בתו של הרה"ח ר' לייבוש רייך מריישא, שהי' עשיר ונשוא פנים מחסידי זקינו הרה"ק ר' אליעזר, השדכן הי' הרה"ק ר' אליעזר בעצמו, ומעשה שהי' כך הי': פע"א נכנס אליו ר' לייבוש עם קוויטל והי' כתוב שם שיש לו בת שהגיעה לפרקה והוא מחפש שידוך עבורה, והרב יתפלל שיזדמן לו חתן טוב, הרה"ק הרהר רגע ואמר לו: "זיי דיך משדך מיט מיר" והמשיך ואמר: "יש לי נכד יהושע'לע בחור'ל נחמד וזה שידוך הגון וטוב למזל טוב", ר' לייבוש לא היסס אף לרגע והסכים לשידוך זו שמעולם לא עלתה על דעתו על חתן כזה, ר' אליעזר נכנס אל בנו ר' מאיר ואמר לו בזה"ל: "מאיר געב אריין לעקעך און ברוינפען איך האב אַ שידוך געטוהן מיט דיין יהושע'לע" המחותנעים שתו לחיים, וברכו איש את רעהו בברכת מז"ט, לאחר זמן נערכה החתונה ברוב פאר במעמד הרבה צדיקים וגדולי הדור.

על כם הרבנות

אביו הרה"ק בעל "אמרי נועם" שהי' הרב בדזיקוב מסר לו בחייו את כח רבנותו, כדרך שעשה זקינו במנותו בחייו את בנו ר' מאיר כרב העיר, כן עשה ר' מאיר הוא החליט למנות את בנו כרב העיר והוא יסתפק בהנהגת החסידים, כרב העיר נהג את הרבנות ברמה ובתקיפות, הוא חייב את ראשי הקהילה להתייעץ עמו בכל נושא, כדי שיהי' מעורב במתרחש בחיי הקהלה, יש לזכור שהרה"ק הי' אז צעיר מאוד ובשנת תרכ"ו בהיותו כבן שמונה עשרה כבר כיהן כרב העיר והנהיג העיר ביד רמה, וקיים במלואו הפסוק לא תגורו מפני איש, וכל ראשי ותקיפי העיר הוצרכו בע"כ לשמוע ולקיים מאמרו, וכפי שאפשר לראות מתשובה אליו בשו"ת "חסד לאברהם" משנה זו שכותב לו: "לכבוד ידידי הרב המופלג החריף ושנון בנן של קדושים כש"ת מוה"ר יהושע הורוויטץ כעת הגאון החסיד אב"ד אב"ד דזיקוב".

כשנסתלק אביו הק' ר' מאיר זי"ע ביום ח' תמוז תרל"ז נתעטר בכתר ההנהגה למלאות מקום אביו, או אז החל להנהיג את עדת צאן מרעיתו ומלבד היותו ידוע כגאון הגאונים בדורו, התפרסם כצדיק וקדוש עליון, ואלפים נהרו אליו להתברך מפיו וליהנות ממנו עצה ותושיה, אם ברוחניות ואם בגשמיות, ולהאזין נועם דבריותיו ומתק אמרותיו, ובאו אליו כל מיני אנשים, לומדים ובעלי יראה ובעלי השגה ואנשים מכובדים, ואף מאלו שלא היו נמנים בעדת חסידים באו אצלו שישפיע להם צרכם, כן היה בעל תפילה ובעל מנגן נפלא ורבים באו לשמוע בקול שועת שיח ערב.

ענוותנותי' דיהוש"ע

במקום גדולתו שם אתה מוצא ענוותנותו, ודרך מיוחדת היתה לו לאיש אלוקים צדיק יסוד עולם נחבא אל הכלים היה, וכל הליכותיו והנהגותיו היו בהצנע ובהסתר, הרחק מעיני הבריות, עד שכלפי חוץ היתה לפעמים התנהגותו בלתי מובנת לזרים, כן לא ראו עליו שום רושם התלהבות דקדושה, ואף מעיני מקורביו היה מצליח להסתיר עבודתו בקודש, פעמים בעת התפילה היה יכול לשבת בביהמ"ד ולהתבונן בחסידיו המתפללים מתוך התלהבות אש קודש, והוא עצמו היה יושב על מכונו שקוע במחשבותיו ולא נע ולא זע, כהנה וכהנה דוגמאות לרוב.

פעם נסע לשבות בעיר אחת, ובערב שבת קודש לפני מנחה ניגש אל התיבה, ולפני שהתחיל הודו פנה אל הציבור ואמר: "איך האב מיך בארעכנט, וואס דארף איך דאוועגען און יענער זאל לאכן, בעסער זאל יענער דאוועגען און איך וועל לאכן", אח"כ אמר: "ניין, וואס דארף מיר ארויס גיין די גרינע גאל פון לאכן, בעסער זאל יענעם ארויס גיין די גרינע גאל", הרה"צ ר' יהודה'לע האראוויטץ מדזיקוב זי"ע שמע עובדא זו מאיש אחד שהי' נוכח שם, והלה הפטיר ואמר: כאשר שמעתי דברי אלו, רציתי מיד לצאת מביהמ"ד, וכי ככה מתחילים הודו בערב שבת לפני מנחה, שהוא זמן אשר כל יהודי באשר הוא מרגיש קצת הארת קדושת השבת, אלא שהתביישתי מפני הציבור, ולכן לא יצאתי החוצה, ומה אומר ומה אדבר, שמעתי אז תפילת "שמונה עשרה" כזו אשר לא שמעתי מעולם, שהרי מתפלל אני תפילה זו שלש פעמים ביום, ובכל זאת לא ידעתי מעולם מה אומרים בה, ותיבות התפילה לא נקלטו במוחי אף פעם, ואז זכיתי לשמוע תפילת "שמונה עשרה" אשר נחקקה בעצמותי, עד שלא שמתי לב עוד למה שהי' לפני תפילת מנחה.

פע"א בהיות החסיד הנודע ר' מאטיש עקשטיין ז"ל מריישא משובתי שבת אצלו בדזיקוב, השכים החסיד ללכת למקוה בשב"ק בבוקר והוצרך לעבור דרך החצר של רבו, עוד מרחוק שמע קולות ובכיות מעומקא דליבא יוצאים מהבית, והכיר מיד שזה קולו של רבו, ר' מאטיש נדהם משמע אזניו, היסס לרגע ולבסוף נכנס לחדרו, וראה שרבו עומד מעוטף בטליתו ומתפלל בדביקות עצומה, החסיד הנ"ל נשאר קפוא נרעש ממראה עיניו, פחד ורעדה אחזוהו ולא היה יכול להוציא הגה מפיו, כשהרגיש רבו שאחד נכנס לחדרו הגביה הטלית מעל פניו, וראה את חסידו המובהק עומד נבוך, פנה אליו ואמר: כן מאטיש, כשלא מתפללים עם הציבור מוכרחים להתפלל ביחידות במוקדם, וצוה לו באזהרה שאסור לו לגלות ממה שראו עיניו.

גם אלו שבאו אליו רצה לדחותם שלא יבואו אליו עוד, ופע"א אמר לו חסיד אחד שהוא הביא לו כמה חסידים, אמר לו: על הראשונים אנו מצטערים ואני מטכס עצה איך להפטר מהם, ואתה מביא לי עוד חסידים.

פע"א אמר ברוב ענוותנותו: אסביר לכם במשל למה אלי באים יהודים ונותנים לי כסף רב עבור פדיון נפשם, ואילו אל הרה"ק משינאווא באים ומשאירים כמה פרוטות לפורטה, פעם אחת הייתי בוויען וראיתי אספסוף רב עומדים ברחוב, לשאלתי למה עומדים שם, אמרו לי שיש כאן איזה "טעייאטער", וכאן קונים כרטיסי כניסה לראות את המשחק שישחקו שם, שאלתי אותם, כמה עולה כרטיס, והשיבו לי שזה תלוי באיזה שורה ובאיזה מקום אתה רוצה לקנות, אולם הכרטיס הזול ביותר עולה שלושים רייניש, שאלתי אותם שוב, ומהו המשחק שישחקו שם, וענו לי משחק ה"בעטלער", אמרתי להם עבור לראות משחק ה"בעטלער" משלמים אתם כזה הון עתק, הלא כאן ברחוב יושב לו "בעטלער" אמיתי, ונותנים לו רק כמה פרוטות... הסתכלו עלי האנשים בפליאה וענו ואמרו: אינך מבין, הלא אנו הולכים לראות "בעטלער" מזויף ועל כך צריך לשלם היטב...

פעם אמר: "איך בין אזוי ווי אַ אתרוג מיט אַ שיין געשטעל, כאטשיג סי האט הונדערט פלעקן", ואכן בחג הסוכות היה משתדל ליקח אתרוג עם גידול נאה אף שלא הי' נקי ומנומר כולו, ואמר: "איך דארף אַ אתרוג אזוי ווי איך בין".

אחד מהזמנים שגילה טפח מעבודתו בקודש היה כידוע בהושענא רבה ובשמחת תורה שאז היתה שורה בבית מדרשו התעוררות גדולה עד מאוד, לעתים הי' מפסיק באמצע ההקפות כשרקד עם הס"ת, והי' אומר איזה רעיון או חידוש שעלה לו בדעתו או דברי התעוררות מתוך בכיות נוראות, ויהי פעם אחרי שערך ההקפות בהתלהבות אש קודש, כאשר ישב הקהל לסעודת החג, נכנס הרה"ק להחדר שסעדו בו, וראה כי הציבור מתלחשים אחד לחבירו, ניגש אליהם ושאלם על מה הם מדברים, והשיבו לו, שמדברים כי בעת ההקפות היתה התעוררות עצומה עד מאוד, הפטיר הרה"ק באנחה ובענוות חן: "מתוך שלא לשמה", על אף שהדברים יוצאים משלא לשמה – והחוה בידו הק' על לבו – מכל מקום "בא לשמה" – והראה על קהל החסידים – שהיא באה ונכנסת לתוך הציבור המכוונים לשמה.

לוחם מלחמת ה'

ברם, עם גודל ענוותנותו ודרכו הנסתרה בעבודתו הנעלית בינו לבין קונו, כשהגיעו הדברים בעניני חינוך הטהור והיהדות הצרופה, הי' עומד על המשמר בכל תוקף להעמיד הדת על תילה, והי' לוחם נגד כל פירצה בחומת היהדות כשהוא לובש מגן ושריון ויוצא למלחמה בעוז ובגבורה, ואכן גדולי וצדיקי הדור ראו בו מנהיג דגול בישראל והעריצוהו ביותר, והעמידוהו בראש הלוחמים בהשכלה הארורה.

לפעמים אף היה מצוה שיקראו לפניו את החדשות מהעתונים, והביע דעתו בזה שכל מנהיג חייב לדעת

מהנעשה בעולם, ובעיקר בעניני היהדות כדי שיוכל להחזיק את עדתו ולמנעם מלהסחף ברוח הזמן החדש שהחל להתפשט אז ברחבי פולין וגאליציע.

מפורסם ביותר הערכתו של הרה"ק ר' יהושע מבעלזא זי"ע אליו, ובעת כינוס הרבנים הגדול בלעמבערג שבה הוחלט על יסוד הארגון "מחזיקי הדת" יחד עם הגאון ר' שמעון סופר מקראקא זצ"ל, כיבד אותו והושיבו על ידו לפני כל זקני האדמורי"ם והגאונים שהשתתפו שם, וכיבדו לשאת דבריו, ואכן הי' מראשי המדברים באותו כינוס גדול, על אף שהי' אז אברך צעיר לימים, הכינוס נמשכה לכמה ימים והוצרכו להישאר שמה על שב"ק, והוא נתכבד להתפלל לפני התיבה במעמד כל גדולי גאליציע ותפילתו עשתה רושם.

ביותר אפשר ללמוד על דאגתו הכבירה אודות חינוכם הטהור של הצעירים, מתפילת ה"יהי רצון" שחיבר בערב פסח תרס"ט, בעת אשר שרף הספרים החיצונים והמשכילים, אשר אסף מאת הבחורים, בזמן ביעור חמץ, ובא לביתו ואמר ה"יהי רצון" וכתבו, ואמר: חפצי שיבוא בדפוס, ונעתיק אות באות מכתי"ק: "יהי רצון מלפניך ד' אלקי ואלקי אבותי, כשם שאנוכי באתי לבער את ספרי החיצונים והמשכילים אלה, כן יסיר את הצפוני מזרע ישראל, וביותר מן הבחורי חמד אשר ההשכלה מצאו קן בלבם ובמוחם והיצר מבלבל מחשבות, בעל הרחמים ירחם עליהם ויטע בקרבם אמונת הבורא ואמונת הצדיקים כדה"כ ויאמינו בד' ובמשה עבדו, ועתה בזמן ביעור חמץ אשר הוא עת מוכשר על זה לגרש ולבער את השאור שבעיסה הטמון בקרבנו, יעלה תפלה זו לרצון לפני אדון כל, אמן כן יהי' רצון".

עטרת ישוע"ה

כמו כן הי' ידוע לפועל ישועות בקרב הארץ, ועובדא הוה שפע"א חלתה אשתו של חסיד אחד במחלה הידועה, ומכיון שאצל הרה"ק הי' ידוע שב"פורים טיש" אפשר לפעול ישועות, על כן ניגש להרה"ק באמצע הטיש להזכירה לרפואה שלימה, ענה ואמר: כל זמן שאני חי לא יארע שם דבר, וכך הוה.

סיפר ר' רפאל שפירא שכשנקרא לצבא הפולני, הוא אץ אל הרה"ק וביקש את ברכתו להתפטר מצרה זו, אמר לו הרה"ק: אל תדאג תיפטר מהצבא בגלל מכנסיים, הדברים לא הובנו ע"י ר' רפאל, עד שבבואו למחנה הקלט של הצבא הפולני, לא הצליחו להתאים לו זוג מכנסיים ושלחו אותו לחפשי, ויהי לנס.

מסופר על איש אחד שרצה לעלות לארה"ק, ולפני נסיעתו לארץ בא להיפרד מהרה"ק, אמר לו הרה"ק: בעת צרה תיזכר בדמותי ותינצל, לימים חלה במחלת הקדחת, המחלה תקפה אותו בצורה קשה מאוד והרופאים התייאשו מחייו, תוך כדי איבוד ההכרה חלם שהוא רואה את הרה"ק, הניח אפרים את ראשו על לב הרה"ק ואמר: אני הולך למות והרה"ק הבטיח לי שאם אזכר בדמותו אינצל, שם הרה"ק את ידיו על ראשו ובירכו שאמנם יינצל, וכך הוה שהבריא לתדהמת הרופאים.

בדזיקוב הי' גר יהודי משכיל ואליעזר מונהייט שמו, פע"א נזדמן לשם כשהיו מסובין לסעודת יומא דהילולא של הרה"ק מראפשיץ זי"ע, פנה אליהם המשכיל ושאל: האם כבר יש עוד יאהרציט, שמע ר' יהושע ואמר: לו שמעת בקולי היית נותן סכום גדול לחסידים, המשכיל נענה לו ונתן, למחרת ראה אותו הרה"ק מחלון ביהמ"ד, קרא לו שיבוא להתפלל אתו בצוותא, המשכיל סירב ואמר שכבר התפלל, אולם הרה"ק עמד על דעתו שיכנס לביהמ"ד, לאחר התפילה רצה לעזוב שכן יפסיד את עסקיו, אולם הרה"ק עכבו, אח"כ אמר לו: סובר אתה שנטפלתי אליך ובחינם עכבתיך, דע לך שרואה אני מלחמה גדולה (זה הי' בשנת תרס"ח, שש-שבע שנים לפני מלחמת העולם הראשונה) בתוך המלחמה אני רואה אש ופצצות, בתוך האש הצולבת וירי התותחים אני רואה אותך, הזכר נא בי ותינצל, ואכן כך הוה ר' אליעזר מונהייט השתתף במלחמה האכזרית כחייל בצבא האוסטרי, הוא היה בקרב הנורא שנתפרסם בשם קרב קראשניק (ע"י לובלין) ועשה כדברי הרה"ק והעלה את דמותו לפניו ואכן היה מן החיילים המעטים שניצלו מהקרב הנורא.

סיפר נכדו של הרה"ח ר' ברוך נוסבוים שזכה לשמש בקודש עוד אצל אביו ר' מאיר מדזיקוב בעל ה"אמרי נועם", ר' ברוך עסק במסחר של ביצים כשיצא הספר "אמרי נועם" ביקשו ר' יהושע שיסע בערי הסביבה ויפיץ את הספר, סירב ר' ברוך באמרו שיש לו מלאי גדול של ביצים ועליו למכור את המלאי, אמר לו ר' יהושע מהו מחיר הביצה, השיב לו ר' ברוך: שתי אגורות, אמר לו ר' יהושע: ואם תמכור בחמש התסע, הלה השיב בחיוב, אמר לו הרה"ק: מכור תמכור בחמש, לאחר יומיים באו אליו סוחרים ונקו את המלאי במחיר שקבע הרה"ק, על אף שהשער יום קודם לכן הי' רק של שתי אגורות.

משפחה אחת מדזיקוב השתדכה עם משפחה מבארנוב, לפני שיצאו מדזיקוב באו לבקש את ברכת הרה"ק, אמר להם: שמעו לעצתי אל תסעו היום, תסעו למחר, ברם, אצה להם הדרך להספיק להגיע לחתונה ולא שמעו בקולו, מיד כשיצאו אירעו תקלות שונות, כשתיקנו תקלה אחת באה תקלה אחרת, עייפים וכעוסים חזרו לדזיקוב, ונסעו רק למחרת היום.

מפני הרעה נאסף הצדיק

בימיו האחרונים ראה בעיניו הק' את אשר יקרא באחרית הימים לאחר פטירתו, לפני פרוץ מלחמת העולם הראשונה קרא פע"א לחדרו אחד מחסידיו, ואמר לו בדיוק את השנה והחודש שבו תפרוץ המלחמה, גם יעץ לרבים מחסידיו לעבור לארצות אחרות מבלי להגיד סיבה למה, ורק אחרי שנים רבות ראו שעי"ז ניצלו מגיא

צלמות, ופע"א אמר בזה"ל: "אני שומע את היריות והם מצלצלות באזני".

ובשנתו האחרונה לימי חייו ביום הושענא רבה טרם שהתחיל החרוז "אדמה מארר", אמר בלשון קדשו: "דער טאטע ז"ל פלעגט זייער שטארק ווינען ביי הושענא נפש מבהלה, ווייל ער האט געזאגט, ווייל ער איז געווען אַ גרויסער פחדן, און איך ווין ביי הושענא פירות משדפון, פירות אלו הבנים, אז די קינדער זאלן נישט גיין קראכען, זיי זאלן בלייבין אידן", הדבר היה לפני פרוץ מלחמת העולם הראשונה, הגם שכבר דיברו על מלחמה, עוד לא העלה איש על דעתו כי בעקבות המלחמה יפרקו צעירים רבים את עול התורה והמצוות מעליהם, אולם הוא כבר הרגיש העתיד לבוא בעולם, והרעיש עולמות על זה בדברי תורתו.

פע"א קרא לחדרו אחד מחסידיו, ואמר לו בדיוק את השנה והחודש שבו תפרוץ המלחמה, גם יעץ לרבים מחסידיו לעבור לארצות אחרות מבלי להגיד סיבה למה, ורק אחרי שנים רבות ראו שע"ז ניצלו מגיא צלמות, ופע"א אמר בזה"ל: "אני שומע את היריות והם מצלצלות באזני".

באותו הזמן הי' מאוד מודאג מהמלחמת העולם שאותה חזה מראש והרבה לדבר על תוצאות המלחמה, ובר"ח ניסן שנת תער"ב שנה אחת קודם פטירתו כשערך את שולחנו הטהור בסעודת ראש חודש, באמצע הסעודה נענה הרה"ק אל הציבור ואמר: "איך זעה דא זיצן אלע זעלנערס, נאר איך בעט אייך איהר וועט דאך חלילה דארפן עסן טריפות, בעט איך אייך אז כאטשיג דע ביינער זאלט איר נישט באלעקן", הדבר הי' אז לפלא גדול שלא הי' שם אף חייל אחד, אולם כעבור שנים מספר בפרוץ מלחמת העולם הראשונה נתגייסו יהודים רבים אל הצבא, ואז נתבררה כוונת קדשו למפרע.

בשנים האחרונות לחייו הי' חלוש מאוד, והי' שבתות שלא הי' יכול לערוך שולחנו הטהור, בשנתו האחרונה יעצו הרופאים שיסע למעייני הרפואה, אבל הוא סירב למרות הפצרותיהם של משפחתו באמרו שאביו הק' גם לא רצה לנסוע עד שהוא הבטיח שיחזור אותו לדזיקוב, אבל הוא אינו רוצה להכביד על בנו, חולשתו התגברה מיום ליום ועם כל זאת התמסר כולו להנהגת חסידיו עד יומו האחרון.

זמן קצר לפני פטירתו חדל לומר תורה בפני חסידיו, והרבה לדבר על עניני הסתלקות הצדיק מן העולם, ובשב"ק פר' ויגש י"א טבת שנת תרע"ג חשכה השמש בצהריים ונשבה ארון הקודש במעמד בני משפחתו וחסידיו, והוא בן ס"ה שנים, הלוי' התקיימה במעמד רבבות אלפי ישראל ובראשם גדולי פולין וגאליציע והוטמן באהל רבני דזיקוב אצל אביו.

מורשתו הרוחנית

השאיר אחריו ברכה, הלא המה ספריו הקדושים, וביניהם חיבורי קונטרסים שחיבר בהיותו צעיר לימים: "עמק הלכה" הנ"ל, קונטרס "תוספת מצוה" פלפול עמוק על סוגיא דבל תוסיף, קונטרס "דרך מלכים" י"ב סעיפים בענין כדרך שמלכים אוכלים, קונטרס "קדושה משולשת" על עניני קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולעתיד לבוא, וספריו הקדושים "עטרת ישועה" על התורה ומועדים, וכן "שו"ת עטרת ישועה".

י"ז טבת

הגה"ק רבי ארי' לייבוש מווישניצא זי"ע [בעל "ארי' דבי עילאי"]

צור קודש מחצבתו

הרה"ק ר' ארי' לייבוש ליפשיץ בעל ה"ארי' דבי עילאי" נולד בשנת תקכ"ז לאביו הצדיק נסתר רבי חיים מיערוסלאב אשר הי' צדיק וקדוש והחוזה מלובלין העיד עליו שהי' בעל רוח הקודש, משפחת ליפשיטץ נודעה למשפחה מיוחסת בישראל מגזע היחס של בעל "מגלה עמוקות" הלבוש, והמהרש"ל, זי"ע.

במעלליו יתנכר נער

כבר בטל ילדותו ניכר עליו כי נוצר לגדולות ובגיל תשע היה בקי בבבלי וירושלמי ולכן נשלח ללמוד אצל הגאון האדיר רבי יצחק חריף מסאמבור בעל שו"ת "פני יצחק", כפי שכותב בהסכמתו על הספר: "מורי ורבי הרב הגאון האמיתי המפורסם לשם ולתהלה מו"ה יצחק זצ"ל האבד"ק סאמבור", כעבור זמן נסע לסטרי לקבל תורה מגאון דורו בעל "קצות החושן", והי' עמיתו וחבירו של הגאון המפורסם הבעל "ישועות יעקב" שם עלה ונתעלה בחריפות עצומה עד שנתפרסם בקרב הלומדים בתור עילוי עצום, והי' נקרא בשם "לייבוש חריף".

עוד בילדותו הי' לו חילופי מכתבים בפלפולים ארוכים ובקיאות נוראה עם הגאון הגדול המפורסם בדורו ר' סענדר מרגליות מזבאריש אבדק"ק פשעווארסק כנזכר בשו"ת ארי' דבי עילאי (או"ח סי' ה').

אר"י שבחבורה

דביקותו בחסידות היתה לאין ערוך, והיה מן האריות שבחבורת תלמידי החוזה הק' מלובלין זי"ע שבחר בו להיות ה"בעל תוקע" בלובלין, ובמשך עשרים וחמש שנה זכה לתקוע בראש השנה אצל רבו הגדול.

בגאונותו המפורסמת זכה לרומם קרנה וכבודה של החסידות ותורתה, כידוע כיהן בלובלין כרב, הגאון המפורסם רבי עזריאל הלוי האראוויטץ זצ"ל, שהי' ידוע בכינויו "די אייזערנע קאפ", והלה נודע בהתנגדותו לחסידות ובזלזול מתורתם, כאילו אינם עוסקים בתורה, הרה"ק מלובלין פקד על האדב"ע שיבקש מהרב שיתן לו רשות לדרוש בבית המדרש ברבים ויוכיח לו כי ידיו רב לו

בהלכה, ואך שקר טפלו בימים ההם על החסידים ורבותיהם, ואכן הרב הסכים לבקשתו, אך אמר לו כי יודיע לו בהמשך הזמן באיזה סוגיא שידרוש, בערב שבת לפנות ערב שלח להודיעו שידרוש במסכת קנים במשניות, וכי גם הרב עצמו יבוא לשמוע דרשתו, האדב"ע חשף את זרוע גדולתו, והוכיח לכל הלומדים ובראשם הרב את כוחו המופלא בחידוש והבנה עד כדי כך שנזקקו לעמול הרבה בכדי להבין את הדברים החריפים שהשמיע, ולאחר סיום דרשתו הודה לו הרב כי בפעם הזאת הודיע את גבורתו בתורה ומעתה יכירו כולם כי החסידים ורבותיהם הם גדולי תורה, וראויים הם להערכה וכבוד על גדולתם בתורה.

האיש מקדש

שמו הלך לפניו כגאון, וכאשר הגיע לפרקו נשא אשה בת נגיד חובב תורה ולומדי' מפרעמישלא, והיות שכל חפצו הי' לישב באהלה של תורה באין מפריע, קיוה שבבית חותנו ימצא מנוח להגיע אל השלמתו בלי דאגת עול הפרנסה, אמנם לא ארכו הימים, אשת נעוריו מיאנה בו כי רצונה היתה שיעסוק במסחר והוא לא רצה לבטל מתורתו ועבודתו הקדושה, ואף גם זאת שהאדב"ע כבר הי' דבוק ברבו הק' החוזה מלובלין והי' מתנהג בקדושה ופרישות שלא הי' לפי רוחה של בת נגידים, על כן הציקה אותו מאוד עד שגירשה בגט פטורין, למרות צערו של אביה שהכיר בגדלותו המופלאה.

בעבור זמן מה הוצע האברך להיות חתן הישמח משה זי"ע שהי' אז אבדק"ק שינאווא, השדכן הביא קונטרס חידושי תורה כדי להראות את גדלו להיש"מ, ואכן הביע את התפעלותו והחתן מצא חן בעיניו, והסכים לתת את בתו הרבנית מרת חנה, והתחייב גם לתת נדוניא סך הגון, למרות שפרנסתו היתה מצומצם מרבנות קטנה.

מספרים שזוגתו של היש"מ לא הסכימה להשידוך מכיון שהציעו להם שידוכים הגונים בחורים עשירים ומופלגים, א"כ למה יבחרו דווקא בהאברך הזה אשר גירש את אשת נעוריו, מענה בפיה: וכי אין שידוך לבתנו רק אברך זה, להרים מה שהשליכו אחרים חוצה, ענה לה בעלה הצדיק אמשול לך משל למה הדבר דומה פע"א הלך איש כפרי ביער לחטוב עצים ומצא בחפירה אחת סיר מלא גרגרים כמו פולים (בעבלעך), מה עשה האיש ההוא סחבם לתוך ביתו ונתנם בדוד ובשלם כל היום וכל הלילה, היות כי ראה שעדיין לא נתרככו הפולים נתמלא חימה וזרקם החוצה, הנה עבר שם איש חכם והבחין מה שבתוך האשפה, מיד רעדה אחזתו לראות שנתגלה לו מטמון של פניני מרגליות, קבצם אחת אל אחת ובין לילה נתעשר עושר גדול, כן הוא הענין עם חתן דנן, הוא אברך כפשוטו וכמדרשו, מרגלית המאיר את העולם בתורתו ובצדקתו, אמנם הם שלא היו מבינים עליו השליכוהו חוצה, ואותי חנן ה' לבחון במרגלית זו, לכן נפשי כלתה להשיגו להיות חן בתנו היחידה.

היות שהבטיח נדוניא שלש מאות זהובים, סך גדול מאוד בתקופה זו, וכבר מכר את כל כליו ולא מצא בהם די, בקש את אשתו הרבנית שתמכור גם היא את תכשיטיה בפרט את תכשיט היקר (שטערן טוך) כדי לסלק את הנדוניא, אמנם היא מיאנה למכור היות שלא היתה לה שום מזכרת מבית אביה זולת זה, אמר לה היש"מ הלא חז"ל אמרו (פסחים מ"ט.) לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישיא בתו לת"ח, וחתן דנן הוא ב"ה ת"ח גדול, מיד עשתה רצון בעלה.

שלשה תנאים התנה האדב"ע עם חמיו היש"מ: א) נדוניא גדולה של שלש מאות זהובים כדי שיוכל לפרנס א"ע מן העסקא, ולא יהי' נאלץ לקבל עליו עול רבנות, מה שיטרידהו מלימודו ועבודת ה', ב) גם התנה עם חותנו בעת קשרי השידוכין לבל יפריעוהו מהתנהג בדרכי החסידות ולא יעכב בעדו מלנסוע אל רבו הק' החוזה מלובלין, ג) גם על חותנו מוטל חוב קדוש לכל הפחות פעם אחת ליסע אתו עמו אל רבו הק' מלובלין, והיות שהיש"מ הי' אז מתנגד גדול על דרכי החסידות מובן שתנאי השלישי הי' הקשה שבכולם, בכל זה מתוך גודל כיסופו להשיג את החתן הסכים גם לזה, וכן הי' שנסע להחוזה כידוע.

בעמדו תחת החופה באה אליו זקנתו מעלמא דקשוט ואמרה לו אל תדמה בדעתך שזו זיווגך השני' אלא היא זיווגך הראשונה, ואחר החופה סיפר זאת לז' הרבנית והיא סיפרה את זה לאביו הק' ויכתוב משה דברים אלו לזכרון בין רשמי הזכרונות שלו בשם חתנו.

כשהלך האדב"ע לפני החתונה להחוזה מלובלין לקבל את ברכתו שאלו אם יוכל לבוא לקבל את פני קדשו גם בשנה הראשונה כאשר הורגל בזה מנעוריו, השיב לו החוזה, אלינו מותר לנסוע גם בשנה ראשונה, והבין תשובת רבו שלדבר מצוה מותר לנסוע גם בשנה ראשונה, אח"כ מצא שכן כתב החינוך (מצוה תקפ"ב) במצות עשה נקי יהי' לביתו שנה אחת, הרוצה לצאת לדבר מצוה או לשמוח עם ריעיו על דעת שישוב לימים מועטים, שאין בזה ביטול המצוה.

אחרי החתונה הי' סמוך על שולחן חותנו בשינאווא, מובן שבלי הרף היו ויכוחים בין החתן וחותנו, האדב"ע רצה לפעול אצל מר חמיו שיסע לובלינה ויראה במו עיניו דרכו בקודש של החוזה, והיש"מ דיבר על לבו שיעזוב את דרכי החסידות מה שגורם לו ביטול תורה וביטול תפילה בזמנו וכדו', עד אשר נצחו וגבר עליו הארי שבחבורה שיסעו שניהם ביחד להחוזה, ובתנאי שאם לא ימצא חן בעיני חמיו אז גם הוא יפסיק מליסע עוד אליו, וכידוע ראה היש"מ באותו מעמד דברים נפלאים בלובלין, ופתר לו את כל הקושיות שהי' לו על החסידים, ואז זכה להתקרב אל האור הקדוש הזה.

ושנא את הרבנות

מגמת נפשו הי' תמיד לישב באהל תורה ולא לקבל

עליו משרת רבנות ושררה, ע"כ טיכס לו עצות בנפשו שיהי' לו סך חמש מאות זהובים, מה שיהא נושא פירות, אז יהא באפשרותו ללמוד בהתמדה בלי דאגות עול הפרנסה, דאגה זו מאין ליקח זה בלבלוהו מאוד עד שלא הי' יכול לצמצם מוחו לירד לעמקה של הלכה כאשר רגיל, שוב התיישב בדעתו והשליך מעליו כל דאגות שהפריעו אותו ולמד בחזרה כדרכו בקודש, כשראה מצב פרנסתו דחוק מאוד, והיות שהי' לו עוד מכסף נדוניא התחיל לעסוק בפרקמטיא, כדי שיהי' לו במה להחיות אנשי ביתו, ולקח לו איש נאמן בשם ר' יוסף אשר שימש אותו וניהל את עניני משא ומתן שלו, דרכו הי' ליסע פעם או פעמיים בשבוע ליריד, ור' יוסף טען את הסחורה על העגלה והכין את פרטי הנסיעה, אז יצא האדב"ע מלובש מלבוש העליון ונסעו ליריד, והקימו שם את האהל וסידרו את הסחורה על האיצטבאות כרגיל, האדב"ע לקח לו את הגמרא וישב לו בקצה האהל ולמד בעיון גדול כדרכו בקודש, כאילו לומד בתוך ד' אמותיו של בית המדרש, ואחה"צ כשנגמר היריד נסעו לביתם, ובדרך מסר לו ר' יוסף את כל עניני היריד, פעם אירע שבאמצע היום קפץ האדב"ע ממקומו וציוה לר' יוסף לסדר הסחורה חזרה על העגלה וליסע תיכף הביתה, הלה עמד ומשתומם, הלא עוד לא הרוחנו כלום, ומה החיפזון כעת בעוד הקונים יוצאים ובאים, אבל האדב"ע לחץ עליו מכיון שצריך הוא לעיין בספרים באמצע לימוד ואין לו זמן להשהות כאן בעד בצע כסף, באמצע הדרך הוכרחו ליכנס עם העגלה והסחורה בבית מלון אחד, ובעת שנחו שם פתאום יצתה אש להבה ונשרף כל המלון לרבות העגלות שהיו בחצר, האדב"ע חזר לביתו נקי מכל נכסיו, אמנם לא שת לבו לזה אלא חזר לבית מדרשו ללמוד בעיון הדק כמנהגו, כשנודע הדבר להרבנית נכנסה לבעלה בעת שישב ולמד וסיפרה לו ברוב כאב שכל כספם הלך לטמיון, והוא לא הגיד לה כלום, והמשיך ללמוד כבראשונה, וזוגתו מרוב כאב אמרה לו: עכ"פ תעשה פנים זועפות ותכעס על כל פנים לרגע, ענה לה: הרי אביך לקח אותי לחתנו בתור חריף, וחריף פירושו שמה שאדם חושב בזמן מרובה הוא תופס כבר בזמן מועט, והכי נמי מה שאת תבינו אחר זמן מרובה שמאת ה' היתה זאת ובוודאי יצמח טובה מזה, את זה הבנתי בזמן קצר ע"כ חזרתי מיד ללימודו.

על כס הרבנות

ומני אז נאלץ לקבל עליו עול הרבנות ואחר הפצרות נתרצה לקבל עליו עבודת אב"ד בק"ק קרעשוב, היה זה בשנת תק"ס, ואח"כ בשנת תקס"ח כשנתקבל חותנו הגה"ק בעל הישמ"ח זי"ע שהי' אז אב"ד שינאווא לכהן באוהעל אז עלה למלא את מקומו בשינאווא וישב שם על כסא הרבנות, עד שנת תקפ"ד שאז עבר לכהן בעיר ואם בישראל ווישניצא ומצודתו היתה פרוסה על כל הגלילות שם, ועל קהילה זו נקרא ר' ארי' לייבוש מווישניצא וכך גם נוסח חתימתו: "אב"ד דווישניצא ובריגל וקרייז באכניע".

ביקש הצדיק לישב בשלוה אבל גם בווישניצא לא הי' לו מנוחה וסבל הרבה צער ועגמ"נ כי כידוע הי' בעיר ווישניצא בעלי מחלוקת ורדפו כל אחד שהי' משמש כרב בעירם והרה"ק ר' שלמה מבאבוב זי"ע גם הי' רב שם וסבל רדיפות, ואמר שיש לו ראי"ה שהאשמה תלוי באנשי העיר כי הברוך טעם הי' למדן ולא רבי והי' אב"ד ווישניצא ורדפוהו, והרה"צ ר' צבי הירש הורוויץ זי"ע (נכד הרבי ר' שמעלקא מניקלשבורג זי"ע) גם הי' אב"ד והי' רבי ולא למדן וגם רדפוהו, הרה"ק האר' דבי עילאה הי' גם רבי וגם למדן ורדפוהו, וסיים בענוות קדשו: אני לא רבי ולא למדן, ואעפ"כ רודפים אותי, על כרחך שהם בעלי ריב ומדון, ופעם בעת שרדפו את הרה"ק ר' שלמה זי"ע כתב מכתב ופתח במליצה פה קורח פרשת ווישניצא במקום לכתוב להיפך וד"ל.

בווישניצא היתה תקנה שאין להרב להתערב בעניני החברה קדישא, ובכל שנה בחול המועד סוכות היו בוחרים בגבאי החברא קדישא, והנה הרב התערב פעם בעניני הבחירות, ובאותה תקופה הי' הגה הקהילה ביד מתנגדיו, כאן מצאו אנשי ריבו לגבות את החוב, והכריחו אותו שיעזוב את ווישניצא בתוך המועד באמצע הלילה, האדב"ע ביקש מהם שישאר עכ"פ עד אחר סוכות, אבל ראש הקהל נענה לו בראשו שאינו מסכים בשום אופן, אמר לו הרה"ק שהוא ישאר כך, וכך הוה שכל ימיו הי' מנענע את ראשו, וכינו את משפחתו "די שאקלערס", וכל טובי הקהילה אשר הי' חלקם במעל זה בא להם סוף שלא כדרך הטבע.

זמן לא כביר אחרי שעזב את ווישניצא יצאה אש עד לב השמים ונשרף ר"ל שני שליש של העיר, ואלפים נשארו בלי קורת גג, ומאז נתדלדלה מאד העיירה מהאש הגדולה ששלטה בה בגלל שלא נזהרו בגחלתן של גאון וקדוש ישראל, ובעל העגלה מי שהוביל את האדב"ע בחצות לילה מווישניצא לבריגל סיפר שכצאתם את העיר ווישניצא עמד הרב על העגלה והחזיר את פניו כלפי העיר, ופרש ידיו כלפי מעלה והתפלל, והאמינו גם הגוים שבגלל שהרעו להאי צדיק נתקללו ונגעה בהם יד ה', והאדב"ע אמר על זה: ראוי היתה ווישניצא שתחרב כליל, אך יש לי שם משכון, וזה שעמד להם, כי בנו הרה"צ ר' אהרן נשאר בווישניצא בתור ראש בי"ד והי' לו ביהמ"ד ומנין שם והחזיקוהו אנשי עירו בכבוד.

כך ברח האדב"ע בין לילה ללילה מווישניצא לבריגל, שהיתה עיר בתוך גליל שלו, ושם נטה אהלו לתורה ועבודת ה' בקדושה ובטהרה, ולא התערב עוד בצרכי ציבור, ואמר על עצמו את הפתגם הידוע: מתחילה רציתי לתקן את העולם כולו, ראיתי שלא עלתה בידי רציתי לתקן עכ"פ את עירי, והנני רואה שגם זה לא הצליח בידי, א"כ אלכה ואשובה לתקן את עצמי.

יסופר שבעת שברח הייט"ל מאוהעל מחמת רדיפות מתנגדיו נסע לדודו האדב"ע שכאמור הי' משכן כבודו אז בק"ק בריגל בבורחו מק"ק ווישניצא, וכשבא הייט"ל לדודו השיטח לפניו את כל הרדיפות שסבל במשך השנים, חייך האדב"ע ושחוק קל עבר על שפתיו, ושאלו הייט"ל בתמיהה הכי כ"ק דודי מחייך על צרותי, על זה ענה לו האדב"ע: מטבע בני אדם הוא, בשעה שאדם שרוי בצער אינו מסוגל לחייך, רק כשרואה ושומע שאינו יחיד בסבלו אז הוא מתנחם קצת, וכמו"כ גם אני בהאי צערא יתיבנא כמוני כמוך, וגם אנוכי באתי פה כאיש בורח מווישניצא, וכעת כאשר שמעתי את אשר סבלת אתה באוהעל כמו שאני סבלתי בווישניצא עבר שחוק על שפתי.

אל ארץ חמדה

בשנת תקצ"ז נתעורר לעלות לארץ ישראל, לחונן את עפרה ולעבוד את השי"ת בה, ומאחר שהיה זקוק לממון עבור הוצאות הנסיעה, נסע לעיירות שונות על מנת לקבץ מעות מנדיבי עם מאנשי בריתו, בכדי שיוכל לבצע את רצונו, ואם כי גדולי הצדיקים שהיו ממעריציו כמו הרה"ק ר' אשר ישעי' מראפשיץ והרה"ק ר' צבי הירש מרימינוב זי"ע הפצירו בו שלא יעזוב את הנלוים אליו כצאן ללא רועה, לא קיבל את דעתם וכל כולו יקד בחיבה עזה לעלות לא"י.

באותה תקופה בה החליט על עלייתו לארץ, פסק לומר דברי תורה על שולחנו הטהור, כשנודע הדבר לחותנו היש"מ פנה אליו שיבהיר לו את סיבת הפסקת אמירת תורה לפני החסידים המקשיבים לקולו, תשובתו הי' כי מאחר שתשוקתו היא עזה ביותר לעלות לארץ הקודש, אינו יכול לצמצם את מוחו לאמירת תורה בחוץ לארץ.

ביום א' פר' פנחס שנת תקצ"ז לפ"ק שלח לו חותנו מכתב בו הביע את התנגדותו לעלייתו לא"י, ולמרות התוארים המופלגים בו הכתירו בתור "צדיק יסוד עולם", שולל הוא את נסיעתו לרגל הסכנות של הנסיעה, ותנאי הקיום הקשים באי"י, שוטח הוא בקשתו לפניו שיניח ידו מזה, "והחשקות שחשק לעלות לארצינו הקדושה, רק שהיה נמנע מפני פחד ה', שלא יעבור מצות ה' ונשמרתם מאוד לנפשותיכם יחשב לו כאילו עשאה, ובפרט שכבר עשה פעולות לזה בלקיחת הפאס, הרי בוודאי קיים המצוה של עליה לא"י, ולא לסכן את עצמו ח"ו".

בהמשך המכתב מתבטא חותנו בחריפות: "ואני תמה על כל הצדיקים וגאוני וחכמי ישראל, איך יוצאים ידי שמים אם יניחו אותו לסכן עצמו בסכנה גדולה ומזומנת", ושוב חוזר הוא ומבקש ממנו לקרוא את האגרת הזאת בתשומת לבו הקדוש והטהור וכו', ובוודאי יודה על האמת, כי בדרך הניצוח יודע אני כי ידיו רב לו וקטנו עבה ממתני, אבל ישתדל על דבר אמת, אזי יאמר עליו: "אשרי הדור שגדולים נשמעים לקטנים, ועלי יאמר: אשרי התלמיד שהרב שומע לו, ובמהרה יבוא משיח צדקינו וינהלנו לארצינו ויראו עינינו וישמח לבינו", המכתב נדפס בשלימותו בסוף "ישמח משה" על המועדים ומשם תדרשנו לטובה.

האדב"ע לא שינה את דעתו והי' תקיף בהחלטתו, אך היות שהרבנית לא הסכימה לעבור על רצון אביה, וכן התנגדות של צדיקי הדור, אז קרא על עצמו את הפסוק "רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום" כשהוא משתמש בלשון מליצית: רבות מחשבות בלייבו"ש, אבל עצת ה' היא (כאן) תקום, כי רצון השי"ת שיישאר בחוץ לארץ, וימשיך להנהיג את הדבקים בו.

אחרית ימיו

בשנותיו האחרונות לפני פטירתו הי' רגיל להשען על כסאו וראשו זקוף למעלה בדביקות נפלאה, ואמרו עליו צדיקי דורו שזה שלשה שנים לא הי' בעולם הזה כלל, בשנה האחרונה לחייו התמרמר על עיכוב הגאולה באמרו: אילו ידעו זאת רבותינו "לא היו יכולים לסבול, והיו מרעישים עולמות להחיש גאולתינו ופדות נפשינו".

סמוך להסתלקותו הי' חולה במשך כמה חדשים, ולמרות שהרופא קבע כי מחלתו אנושה, לא שינה מהנהגתו, יום קודם שעלתה נשמתו השמימה נפרד מספריו והוציא את כל ספר בנפרד ונשק אותם, וביום חמישי י"ז טבת תר"ו בשנת הע"ט לחייו נסתלק למרומים, ונספד בהספד גדול, ושם בבריגל מנוחתו כבוד עם מ"מ רבי משולם זלמן יונתן ונכדו מ"מ רבי טובי' זצ"ל.

האדב"ע עם אשתו הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה מונחים באהל מיוחד ועליהם מצבה בצורת שני חצאי עגולה, על מצבת קדשו חרות: פ"נ כבוד אדמ"ו הרב הגאון האמיתי בנגלה ונסתר אריה דבי עילאי רבא דעמיה מדברנא דאומתיה בוצינא דנהורה רשכב"ה איש אלוקים קדוש צדיק יסוד עולם, באור חכמתו הופיע כל נעלם מו"ה אריה לייבוש בן הצדיק מו"ה חיים זצ"ל עלה למרום יום ה' טו"ב טבת תר"ו לפ"ק ת.נ.צ.ב.ה".

המונים הי' נוהרים מדי שנה בשנה ביומא דהילולא נאספו שמה כמה מאות חסידים ואנשי מעשה, וכל מר נפש באו לשפוך תחינה על הקבר איש אלוקים, והגם שאז תקפו של ימות הגשמים והשלגים, לא נמנעו המון בית ישראל מלבוא ולהשתטח על הציון הק', ומסופר שהרב החסיד ר' לוי יצחק כהנא מווישניצא בא פעם אל הרה"ק מצאנז בתחילת ימי טבת, והוכיחו הד"ח מה כבודו עושה כאן והלא עוד ימים אחדים חל היארצייט של האדב"ע והית צריך לנסוע לבריגל על ציון הק', והחסיד התנצל עצמו שהוא כהן ובכל אופן אינו יכול לילך על קברו, אמר לו הד"ח כי ביומא דהילולא של הצדיק טוב להיות באותה העיר שגופו הק' טמון אף שאינו הולך על קברו.

דבר בעתו

פעלתן וסגולתן לפי השובבי"ם

לקט מדברי קודש מפי צדיקי וקדושי עליון, בגודל קדושתן ופעלתן

שובו בנים שובבים חוץ מאחר (חגיגה טו.), בתיבת אח"ר מרומזים זמני התשובה שבחודש תשרי מיראה ומאהבה, א' רומז על היום המיוחד בשנה יום כיפור, ח' רומז על שבת ימי הסוכות ויום שמיני עצרת, ר' רומז על ראש השנה, שובו בנים בזמני פרשיות שובבי"ם, חוץ ממה שעשיתם תשובה באח"ר בזמנים שבחודש תשרי.

(עטרת ישועה)

◆◆◆

והנה עכשיו בימי שובבי"ם ת"ת שהוא גמר של יוהכ"פ שעבירות שאין יוהכ"פ מכפר בימי השובבי"ם ת"ת יש תיקון עצום לעבירות הללו, וזהו שובו בנים שובבי"ם חוץ מאחר – היינו אפילו שפגמו כל כך שנתהווה בבחינת "אחר" שהוא חוץ מהיכלות הקדושה ח"ו – היינו הנשמה שהיא בקצה השמים – שאין להם אף בחינת שם ישראל כלל כי אם ישראל מומר שנקרא בבחינת אחר כנ"ל אעפי"כ בימים האלו גם הם ישובו ויכללו באחדות ישראל לה' אחד ע"י תיקוני שובבי"ם כנ"ל, ויעשו מאחר אחד, וזהו הר"ת שובבי"ם ת"ת, שת"ת הוא תפארת, ותפארת גופא שהוא גוף היחוד בעצם יחוד קוב"ה ושכינתיה והחטאים שאין להם תשובה ביוהכ"פ יש לו תשובה בימים האלו בימי שובבי"ם ת"ת הנ"ל שהוא גמר היוהכ"פ שמתעורר בהם אחדות ישראל ואורייתא וקוב"ה.

(שארית ישראל)

◆◆◆

שובבי"ם הם כמו עשרת ימי תשובה והוא זמן שמקובל התפילה בבחינה כמו עשרת ימי תשובה, והנה כלל ענין שובבי"ם הוא לתקן את המידות ולקדש החושים לשמור עצמו מעצבות וכעס וגאוה.

(תולדות אהרן – זיטאמיר)

◆◆◆

הנה לאשר בשבת זו מתחילין ימי שובבי"ם לשוב בתשובה שלימה על חטאת נעורים רח"ל, והם ימי תשובה כמו עשרת ימי תשובה ממש, שעל ידי התשובה מתקנים כל הפגמים עד שמתבטל הקטיגור.

(עטרת ישראל)

◆◆◆

מונה מספר לכוכבים לכולם שמות יקרא (תהלים קמז, ד), ידוע חוץ מהימים נוראים שזה זמן של תשובה, יש עוד שני זמנים, א' ימי קריאת פרשיות שובבי"ם, ב' ימי ספירת העומר, והנה בימי ספירת העומר, יש לכוון בכל יום לתקן ספירה אחת, ודא לאו כל מוחא סביל, ומה שאין כן בימי קריאת פרשיות שובבי"ם, וזהו שאמר "מונה מספר" ימי ספירת העומר, זה "לכוכבים" לבני עליה, אך "לכולם" הזמן הוא "שמות יקרא" כשקוראים פרשיות שובבי"ם.

(בני שלשים)

◆◆◆

וטעם הדבר יתבאר לך ממה שביארנו בענין גלות מצרים כי אותם שנשתעבדו בגלות מצרים היו אותן הניצוצות של הנשמות שנפגמו על ידי אדם הראשון, וכל אלו נתקנו בגלות מצרים ההוא, ולכן בזמן הפרשיות אלו, יש בהם סגולה לקבל תשובת האדם, ולכן הם מתחילים מן פרשת שמות, מפני שאז בפרשה ההוא היה התחלת השיעבוד ומסתיים בפרשת משפטים, וזה סוד הפסוק (ירמיה ג) "שובו בנים שובבים" כי על ידי החטא נמסרו ניצוצות אל הקליפות ונתלבשו תוך הקליפות ונעשו שובבים, לכן עתה שובו בתשובה, והסירו אותם השובבים מתוך הקליפות, והשיבום אל הקדושה כבראשונה.

(האריז"ל בשער רוח הקודש)

◆◆◆

ידוע מה שכתבו בספרים הקדושים דבימים האלו שמתחילין פרשיות שובבי"ם, הוא מסוגל מאוד לשוב על חטאת נעורים ולתקן מדת היסוד, כי בימים האלו מתעורר התיקון שהיה במצרים שתיקנו מדת היסוד והעלו הניצוצות הקדושים לשרשן.

(צמח צדיק)

◆◆◆

והנה ב' חדשים אלו טבת ושבט צריך להתנהג בהם פרישות וטהרה כמו שאמרו הקדמונים לעשות כדי שנפעול שלא יהי' לס"א חלק ואחיזה בהם והיפכו ג"כ הם לטובה לנו ולכן אחר עשרה בטבת שמורה על האחיזה שהיה לס"א בחודש זה והיה לס"א אחיזה בשמות הקדושים כביכול ומנעו השפע משמות הקדושים כי כל חודש שולט בו צירוף אחד מ"ב צירופי הוי' ולכן אחר עשרה בטבת שמורה כנ"ל מתחיל שובבי"ם שע"י שנעשה תשובה אז נבטל אחיזת הס"א שיש בהם.

(זרע קודש)

Cong. Yetev Lev
D'Satmar
Kiryas Joel

קהל יטב לב
ד'סאטמאר
קרית יואל יצ"ו

ביהמ"ד הגדול | ביהמ"ד אבני צדק | ביהמ"ד ישמח משה | ביהמ"ד אהל פינא | ביהמ"ד ברך משה | ביהמ"ד בית ברוך | ביהמ"ד בית מרדכי | ביהמ"ד בית שמואל בניימן | ביהמ"ד עטרת זקנים | ביהמ"ד בית דוב | ביהמ"ד ויואל משה | ביהמ"ד דברי חיים | ביהמ"ד רב טוב | ביהמ"ד דברי יואל | ביהמ"ד בית שמואל | ביהמ"ד קדושת יו"ט | ביהמ"ד מהרש"א | ביהמ"ד בית אלעזר | ביהמ"ד בית מנחם זאב | ביהמ"ד בית חיים דוד | ביהמ"ד לידעניסק

Main Office: 16 Garfield Road | Monroe, NY 10950 | **Tel.** 845.774.4040

בעזהש"ת

ערש"ק וזו תשפ"ה לפ"ק

מודעה

הננו בזה להודיע לאנ"ש חברי קהלתינו הק' אשר

כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

ישהה

במקום נופש

פאלם ספרינגס, קאליפארניע

מיום ב' שמות
עד ב' יתרו הבעל"ט

להזכרות אפשר להתקשר עם "הויז בחור"

917-378-3387

בברכת שבתא טבא
הנהלת הקהלה

פנימי תשע"ז בלתי מוגה

משולחן מלכים

שיחות קודש שנשמעו מפי כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

ביקור אצל הגה"צ רבי משה פריעדמאן שליט"א

דומ"ץ קהילתינו הק' בארא פארק יע"א

יום א' פרשת שלח תשפ"ד לפ"ק

דומ"ץ קהילתינו הראה לרבינו את חיבורו החדש, קונטרס שו"ת הוספת משה, שמו"ל עתה לכבוד השמחה שבמעונו

ואמר: כ'גיב אלץ ארויס עפעס, ס'איז געווארן ביי מיר אזא סדר, אז לכבוד די שמחה גיבט מען ארויס א ספר, פאריגעם מאל איז עס געווען פאריאר, שוין ב"ה ביי מיין אייניקל'ס חתונה.

כ'האב געהאט דאם ערשטע מאל ווען כ'האב חתונה געמאכט מיין טאכטער, אום תשנ"ח, בין איך געגאנגען צום רביץ ז"ל דער ברך משה, כ'האב געוואלט א הסכמה, ס'איז געווען א ספר פון מיר צוגעלייגט צו א ספר פון מיין טאטן ז"ל,[1] 'זכרון מנחם'–'הוספת משה', און ער האט אהנגעהויבן צו קוקן, ס'איז געווען אויף עניני שכירות וקבלנות, טיפע ענינים. נאכדעם זאגט ער, טראג עם אריין צו מיין זון דער רב, (ה"ה כ"ק רבינו שליט"א), ער זאל עם אדורך קוקן, איך וויל געבן א הסכמה, אבער כ'האב נישט קיין כח דאם אדורך צו קוקן, און איך בין געווען אפאר טעג פאר די חתונה, כ'האב דאם געדארפט ארויס געבן צו די חתונה, ס'איז געווען אזוי די לעצטע מינוט, זאג איך אים אז כ'דארף דאם שוין אויף די חתונה, האט ער זיך אזוי געווואונדערט, ווואם האט א ספר צו טוען מיט א חתונה? זאגט ער מיר, מיין ספר ווואם מ'האט יעצט ארויס געגעבן – מ'האט דעמאלטס ארויס געגעבן דעם ערשטן חלק פון ברך משה (בשלחי שנת תשנ"ה לפ"ק) – מ'קוקט עס איבער נאכאמאל און נאכאמאל ביז מ'קען עס זיכער דרוקן, אבער וואו קומט דא אריין א התונה?

אבער איך האב זיך נישט געפילט אזוי ראוי ארויס צו גיבן סתם אזוי א ספר, קודם איז גוט אז מ'גיבט דאם ארויס אזוי אויף א שמחה, און צוביסלעך אזוי הערט מען הערות, און נאכדעם קען מען עס דרוקן פאר א געהעריגן ספר.

כ'האב געשריבן דא אן ענין, איינער האט מיר דא אריין גישיקט א אינטערסאנטע זאך, ער האט געוואלט מברר זיין וועגן שבת, אז שבת איז דער זמן תפילה לכתחילה שפעט, ווייל ס'שטייט 'וביום' (שו"ע או"ח סי' רפא ס"א).[2] אבער למעשה האב איך מברר געווען אז ס'איז נישט אזוי, דאם מיינט נישט אז דער סוף זמן איז שפעט, דער אינציגסטער וואס כ'האב געטראפן איז דער מהר"ם שיק (מצוה תג), ער זאגט בפירוש אז אום שבת האט מען מקריב געווען דעם תמיד נאכ'ן זמן פון א גאנצע וואך, אזוי לערנט ער אריין אין א מרדכי.[3] ס'איז א מחלוקת הראשונים, און דער מרדכי לערנט אז מ'האט מקריב געווען שפעט.[4]

---

1 ה"ה הרב הגה"ח רבי מנחם מענדל פריעדמאן ז"ל ממובחרי תלמידי רביה"ק ז"ל עוד בק"ק סאטמאר יע"א, ור"מ בישיבה"ק יטב לב בירושלים עיה"ק רבות בשנים ואח"כ בארה"ב בישיבתיה"ק בקרית יואל יע"א, ושם מנו"כ.

2 וז"ל הרמ"א שם: ונוהגים שבשבת מאחרין יותר לבא לבהכ"נ מבחול, משום דבתמיד של ימות החול נאמר בבקר (במדבר כח, ד) ואצל שבת נאמר וביום השבת (במדבר כח, ט) דמשמע איחור (מרדכי פרק כ"ב).

3 וז"ל המהר"ם שיק בא"ד (שם): וזהו נראה דעת הרא"ש והטור בסי' רפ"ו שכ' דבעי' תפלת מוסף סמוך לשחרית, והיינו מטעם הנ"ל וכו', ועכ"ח

אבער דאם איז מיר א חידוש וואס מ׳ברענגט, כ׳האב עם נאכגעקוקט איז ספר ׳קנה וקנמון׳ פון רבי העניך פּאַק,[5] ער גייט זייער מיט די שיטה פון צאנז אז דער זמן שחרית איז פון ניין ביז צעהן, אז צעהן אזייגער איז סוף זמן תפילה, און ער זאגט דארט אז רוב חסידישע קהילות ביים צאנזער רב און ביים לובלינער האט מען זיך געשטעלט דאוונענען שחרית ניין אזייגער שבת,[6] אז צעהן אזייגער זאל מען שוין זיין נאך שמונה עשרה, ס׳איז אינטערעסאנט.

רבינו: טאקע אינטערעסאנט, אין צאנז האט מען זיך געשטעלט ניין אזייגער....?

הדומ״ץ: אזוי שרייבט ער, דער רבי העניך שרייבט אזוי, אין צאנז און אין לובלין און אין נאך חסידישע מקומות האט מען זיך געשטעלט ניין אזייגער אז מ׳זאל שוין זיין צעהן אזייגער נאכ׳ן דאוונענען.

רבינו: און אז מ׳שטעלט זיך ניין אזייגער איז מען נאכנישט צעהן אזייגער נאכ׳ן דאוונענען....

הדומ״ץ: יא, דאם איז מיר געווען א חידוש די גאנצע זאך, מ׳האט דען אזוי אפגעכאפט דאם דאוונענען?

אבער אזוי שרייבט דער ׳קנה וקנמון׳.

רבינו: ס׳איז געווען אמאל ביים צאנזער רב, אז עמיצער האט זיך מזכיר געווען אויף א ישועה האט ער געזאגט ער זאל אריין קומען מארגן פארן׳ דאוונענען, ער האט דאך געוואוסט אז דער דברי חיים דאוונענט שפעט (ובפרט בימי זקנתו),[7] איז ער געקומען אזוי ווען ער האט געהאלטן פארן׳ דאוונענען, האט מען אים שוין נישט אריין גלאזט, נאכדעם האט ער אים געפרעגט, ׳דער רבי האט מיר געזאגט איך זאל קומען פארן׳ דאוונענען׳, זאגט ער, ׳דו ביזסט נישט געקומען פארן׳ דאוונענען, איך האלט שוין אינמיטן דאוונענען׳, האט ער געזאגט ׳ער דאוונענט אז ער זאל קענען דאוונענען׳.[8]

דגם מוסף זמנו בבוקר, ומה שאמרו מוספין בשש היינו סוף זמן לכתחלה ובדיעבד סוף זמנו כל היום, ועפ״י הנ״ל מובן דברי המרדכי המובא ברמ״א סי׳ רפ״א וכו׳, ולהנ״ל א״ש דגם המרדכי סובר דעל בסמוך אלא דס״ל הפוך מהטור הנ״ל, דבשבת באמת גם זמן התמיד אינו בבוקר לר״י דקי״ל כותי׳ דתפלת השחר עד ד׳ שעות, ובמוסף דשבת גלי קרא ביום דמשמע עיצומו של יום היינו חצות, וכתיב כו׳ על עולת התמיד דהיינו על בסמוך, ועכ״ח דשבת שאני, ע״כ.

4 דהרמ״א מביא שם בסי׳ רפ״א דברי המרדכי שבשבת מאחרין לבוא לביהכנ״ס, משום דבתמיד של יומות החול נאמר בבוקר ואצל שבת נאמר וביום השבת ע״כ. והביא המג״א (ס״ק ג׳) קושיית האחרונים דהא פסוק וביום השבת נאמר אצל מוסף שבת ומנ״ל לאחר שחרית, ותי׳ דהמוספין היו נשחטים עם התמיד ונקטרים עמו.

5 ה״ה הרב הגאון רבי חנוך העניך פּאַק ז״ל, שהיה בנו של הג״ר אלקנה ז״ל מק״ק גלאגוב וחתן הגאון רבי אשר ישעי׳ ווייזנפעלד ז״ל מק״ק גארלין. משנת תר״ע לערך שימש כדומ״ץ דק״ק קאשוי. משנת ת״ש כאשר נפטר האב״ד הגאון רבי שאול בראך ז״ל, ניהל הג״ר חנוך העניך ז״ל את העיר. היה ממקורביו הנאמנים של הגאון הגדול מהר״ש ענגיל מראדומישלא ז״ל בעיר קאשוי והרבה עסקו יחד בהלכה. וז״ל בהקדמת ספרו ׳זכרון יוסף׳: ״ומאז ועד עתה תל״י נתרבו חידושי ורובן היו לפני עיני הרב הגאון האמיתי מראדאמישלא שליט״א״. והגאון מהר״ש ענגיל ז״ל כתב בהסכמתו האחרונה על ספרו ׳קנה וקנמון׳ של הג״ר חנוך העניך ז״ל בזה״ל: ״והוראתו הוא בקדושה״, מלה כזו אשר לא נהג מעולם להשתמש בה כידוע. נעקדה״ש י״ג סיון תש״ד לפ״ק הי״ד.

6 עיי׳ בשו״ת ארץ צבי (סי׳ י״ט) ששיטת רבינו הק׳ מצאנז ז״ל היה שזמן תפילה הוא עד שעה עשר, עיי״ש. ועיי׳ בשו״ת משפטיך ליעקב (בהקדמת המו״ל) ששמע מהרה״ק רש״א מראצפערט בזה״ל: דער חיילינגער לובלינער האט געזאגט 9 א זייגער איז זמן תפילה, עיי״ש.

7 ועי׳ מה שכ׳ בס׳ י״ג אורות (ח״א עמ׳ מ״ה) שהרה״ק מצאנז ציוה להציפר להתפלל שחרית מוקדם, ואמר שיודע משני צדיקים שהתפללו מאוחר, הלא המה הרה״ק מנעשכיז והנועם מגדים, והרה״ק מנעשכיז איחר להתפלל כי אמר שהוא מתבייש שחוטא כמוהו יתפלל לפני הקב״ה, אך כשנתאחר הזמן לא היה לו ברירה אחרת ונאלץ להתפלל.

והרה״ק מנעשכיז איחר כי מחמת בושה שנשמתו תעלה בלילה ליתן דין וחשבון לא היה ישן כל הלילה, ולפנות בוקר נפלה עליו תרדימה, ועי״ז איחר תפילתו, ואמר הרה״ק מצאנז שמי שיש לו א׳ משני סיבות אלו מותר לאחר תפילתו.

ומביא שם בשם הגה״צ מויעליטשקא שהרה״ק מצאנז אמר שמי שהוא בקי בכבלי וירושלמי יודע שגבר חלש יכול לאחר תפילתו, אבל לאו כל אדם יכול לומר ׳גבר חלש אנא׳, עיי״ש.

ויש לציין מה שכ׳ בס׳ נפלאים מעשיך (ח״א) שסיפר הגה״צ מפאיע הי״ד שפע״א דיבר הרה״ק משינאווא זי״ע מענין זמן תפילה, והכה על קדקדם של אלו המאחרים להתפלל אחר הזמן, וא׳ מן הנוכחים שם בעת השיחה הרהיב עוז בנפשו לשאול את הרה״ק שאביו הק׳ מצאנז זי״ע הרי מתפלל הרבה פעמים אחר זמן תפילה [ואז היה עדיין אביו הק׳ בחיים חיותו], נענה הרה״ק: ׳דער טאטע איז שוין לאגג פטור מתפילה׳ דהיינו שהרה״ק מרוב חולשתו וחוליו היה פטור עפ״י הלכה מלהתפלל, ועל כן היה אנוס גמור בזה שהתפלל אחר הזמן תפילה.

8 עיי׳ בס׳ י״ג אורות (ח״א עמ׳ מ״ו) שכ״ק רבי איציקל מפשעווארסק ז״ל סיפר שפע״א היה הגאון רבי יואל אונגאר ז״ל הדיין מטורנא אצל הרה״ק מצאנז בערב, וציוה לו הרה״ק שיבוא למחרת

קודם התפילה, ולמחרתו בא בבוקר בשעה שמונה, ושאל לו הרה"ק, נו, כלומר מה מעשיך פה, אמר רבי יואל, הלא הרבי ציוה לי לבוא קודם התפילה, געה בו הרה"ק: גאלגאן, וכי עכשיו קודם התפילה, אני כבר מתפלל, ושלחו מעל פניו.

ועיי"ש בהגהות שרבי איציק'ל מפשעווארסק תמה, שהרי מנהגו של הרה"ק היה להתפלל באיחור, בערך בשעה 11, ומפני מה אמר שהוא כבר מתפלל.

ועיין שם שמציין לד' הס' דברי ישראל (בהלק כלל דאורייתא סוף סדר ויקרא) שפע"א שאל א' את הרה"ק רבי יחזקאל מקאמיר על שמאחר הזמן תפילה, ואם מפני האריכות הכנה לתפלה הלא יוכל לעשות ההכנה מבעוד לילה שיהיה מוכן כשיגיע הזמן תפלה להתפלל תפלה בזמנה, השיב לו כתיב (בראשית כב, ג) וישכם אברהם בבוקר ויחבוש את חמורו ויבקע עצי עולה וגו', ופירש רש"י וישכם אברהם בבוקר נזדרז למצוה, וקשה, כיון שנזדרז למצוה היה לו לעשות את הכנה לתבוש את חמורו ולבקע העצים ולהכין הכל מבעוד לילה, ומיד בהשכמה לרוץ להעקדה, אלא נלמד מכאן שההכנה אל המצוה צריך שיהיה בזמנה של המצוה דווקא ולא קודם, וכן ההכנה לתפלה צריך שיהיה בזמן התפלה דווקא לא קודם.

והענין הוא כך - מבאר הדברי ישראל- הצדיק שמקיים המצוה כתיקונה בכל פרטיה ודקדוקיה וכוונותיה ומכין עצמו בקדושה אל המצוה ואל התפלה, אזי ההכנה דמצוה הוא מגופי דמצוה, וההכנה לתפלה הוא תפלה, ולכך צריך שיהיה ההכנה בזמנה של המצוה דווקא, והכנת התפלה בזמן התפלה דווקא ולא קודם, כי מעת שמתחיל להכין עצמו לתפלה הרי הוא עומד ומתפלל כנ"ל, וצריך שיהיה תפלה בזמנה, אבל מי שאינו בר הכי אין קפידא ויוכל לעשות ההכנה מקודם.

וראיה לדברינו מרבי אליעזר דמילה (שבת קל.) אמר רבי אליעזר כורתין עצים לעשות פחמין ולעשות איזמל בשבת, כלל אמר רבי עקיבא כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת אינה דוחה את השבת וכו', ולכאורה קשה כיון דרבי עקיבא פליג על ר' אליעזר כך היה לו לומר, רבי עקיבא אמר כל מלאכה שאפשר וכו' אינה דוחה, מהו 'כלל אמר רבי עקיבא' שנראה כמפרש את דברי רבי אליעזר כמובן, וגם צריך להבין סברת רבי אליעזר כיון שבאמת אפשר לעשותה מערב שבת אמאי באמת דוחה את השבת יעשה מערב שבת כמובן.

אלא רבי אליעזר לפי בחינתו וקדושתו סבר כיון שההכנה דמצוה הוא מגופי המצוה כנ"ל וצריך שיהיה ההכנה בזמנה של המצוה דווקא ולא קודם כנ"ל, נמצא שהיא מלאכה שאי אפשר לעשותה מערב שבת שדוחה שבת, ולכך אמר רבי אליעזר כורתין עצים ועושין איזמל בשבת בזמנה של המצוה ורבי עקיבא מודה לדבריו.

אמנם זאת היא ליחידי סגולה למי שמקיים המצוה בבחינת רבי אליעזר, אבל הנה התורה לכלל ישראל ניתנה, ומי שאינו בבחינה זו ואינו בר הכי שהוא יכול לעשות את ההכנה מקודם כדברינו הנ"ל, נמצא שהוא מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת שאינה דוחה את השבת, זהו שאמר 'כלל אמר רבי עקיבא' פירוש 'כלל' היינו לכלל ישראל שאינם בבחינה זו אמר רבי עקיבא כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת אינה דוחה את השבת, כי הוא יכול לעשות את ההכנה מקודם מערב שבת כנ"ל.

הדומ"ץ: דער קאצקער האט געזאגט פאר רבי לייבעלע איגר,[9] ער האט אים געפרעגט וואם זאל ער זאגן פארן זיידן (הגאון רבי עקיבא איגר ז"ל), האט ער אים געזאגט אז דער רמב"ם פס'קנט אז א פועל פון וועלן ער שארפט אוים זיין שווערד איז ער שוין אין די ארבעטס...[10]

וזהו שאמרו רז"ל שם בגמרא תנו רבנן במקומו של רבי אליעזר היו כורתין עצים לעשות פחמין לעשות איזמל בשבת, ולכאורה איך עשו כן, הלא אין הלכה כרבי אליעזר אלא כרבי עקיבא אלא הפירוש 'במקומו של רבי אליעזר' היינו אלו שהיו במקומו ודרגתו של רבי אליעזר, עכ"ל.

ועיי"ש שמביא ביאור מכ"ק רבי יעקב מפשעווארסק ז"ל על ד' הדברי ישראל עפ"י המשל המובא בישמח משה (פר' אמור) שאדם הרעב אפשר להשקיט רעבונו או ע"י אוכל, או ע"י זמר נפלא המסיח את דעתו מרעבונו, אבל הנפק"מ שאוכל פשוט גם יוכל להשקיטו, אבל אם רוצה להשקיט ע"י זמר אזי צריך להיות ערב מאוד מאוד שיוכל להתגבר על תאוותו, עיי"ש באריכות, ולפי"ז י"ל שאנשים פשוטים צריכים להתפלל ואין יכולים לסמוך על הכנה לתפילה, כי אז צריך להיות ההכנה מאוד נעלה ובקדושה יתירה כדרכן של הצדיקים, עיי"ש באורך דבריו.

9 הרה"ק ר' יהודא לייב [ר' לייבעלע] איגר ז"ל מלובלין, הי' בנו של ר' שלמה איגר ז"ל אבד"ק קאליש ובעל גליון מהרש"א בנו של הגאון הגדול רבי עקיבא איגר ז"ל שהיו גדולי אשכנז, והוא נסע משם למדינת פוילן ונעשה מתלמידי וחסידי הרה"ק מקאצק ז"ל, ואח"כ נעשה הוא בעצמו רבי לתלמידים וחסידים בעיר לובלין.

10 עיי' בס' שפתי צדיקים (גלאזער עמ' פ"ב): שמעתי מהרב מבני ברק הגאון רבי יעקב לאנדא ז"ל שהרה"ק רבי לייבל'ע איגר מלובלין ז"ל שאל פעם אחת את הרה"ק רבי מנחם מענדיל מקאצק ז"ל איזה תירוץ יאמר לזקינו הגה"ק רבי עקיבא איגר ז"ל אם ישאלו על איחור זמן תפילה, ולזקינו הלא צריכים לומר תירוץ שיהיה על פי דין, ולא בדרך חסידות, ואמר הרבי מקאצק ז"ל שיאמר לזקינו כי איתא ברמב"ם ז"ל שפועל העושה אצל בעל הבית ומחדד הגרזן כמעט כל היום, ועושה פעולתו שעה אחת, צריך לשלם לו כל השכירות של כל היום, ההחידוד הוא גם כן צורך המלאכה.

ולמחבר הספר 'קב חן' תירץ, ההתחלה של התפילה אצלו היא בזמנה, ומה אוכל לעשות שלא אוכל לגמור התפילה עד אחר הזמן, עיי"ש.

ועיי' בשו"ת ארץ צבי (סי' קכ"א) שמביא המלצה בשם הרבי ר' בונים מפרשיסחא ז"ל על מנהג החסידים לאחר הזמן תפילה וכן מובא בס' ערוך השולחן (סי' ק"י סק"ה) סבר דהולכין אחר ההתחלה שאם התחיל בזמן תפילה נקרא תפילה בזמנה אע"פ שמסיימה לאחר זמן, והראיה לזה מדברי הגמ' במסכת ברכות (ז.) עה"פ וקל זועם בכל יום (תהילים ז' לב) וכמה זעמו, רגע, וכמה רגע אחד מחמשת רבוא ושמונת אלפים ושמונה מאות ושמונים בשעה, ואין כל בריה יכולה לכוון אותה שעה חוץ מבלעם הרשע וכו' וכו'.

וכתבו שם התוס' להקשות, וא"ת מה היה לומר בלעם באותו רגע מועט כשהקב"ה זועם ומתרצים, ותירצו ב' תירוצים. א. היה אומר כלם, ב.

רבינו: יא, און אזוי האט דער דברי חיים אויך געזאגט, 'ער דאוונט אז ער זאל קענען דאוונענען'.[11]

כ'האב געזאגט אין די ישיבה (בשיעור תהלים אחר התפילה), אז דוד המלך זאגט (תהלים ה, ג) הקשיבה לקול שועי מלכי ואלקי כי אליך אתפלל, אז איך זאל קענען דאוונענען, דאם אליינם דארף מען מתפלל זיין.

מוה"ר שמואל הכהן פריעדמאן הי"ו, משב"ק: דער רבי ז"ל דער ברך משה האט געפלעגט צו זאגן אז אין צאנז איז אכט אזייגער געווען זמן תפילה.[12]

הדומ"ץ: וועז? אינדערוואכן?

רבינו: יא, אינדערוואכן. אבער ער האט זיך נישט געשטעלט דאוונענען דעמאלטם.

הרש"ה: ער האט שוין געוואלט דאוונענען דעמאלטם.

רבינו: דער צאנזער רב, דער דברי חיים, איז געווען אין וויען, ער פלעגט פארן אהין זיך היילן, איז געווען בחורים וואם האבן געלערנט אין פרעשבורג ביים כתב סופר, פרעשבורג איז נישט אזוי וויים פון וויען, זענען זיי געפארן קיין וויען זעהן דעם דברי חיים. איז געקומען דער ערוגת הבושם וואם איז געווען א בחור, און דער אונסדארפער רב (הגאון רבי שמואל ראזענבערג ז"ל אבד"ק אונסדארף יצ"ו, מח"ס באר שמואל) איז אויך געווען א בחור, זענען זיי אנגעקומען קיין וויען, אשכנז'ישע בחורים, זיי האבן זיך נאכגעפרעגט וואו דער דברי חיים איז, האט מען זיי געזאגט אן אדרעם דארט וואו ס'איז געווען דאם ביהמ"ד.

מאחר שהיה מתחיל קללתו באותה שעה היה מזיק, אפילו לאחר כן, ע"כ. א"כ רואים שהולכים אחר ההתחלה, כן י"ל לענינינו דאם מתחיל להתפלל בזמן תפילה, אע"פ שמסיים אותה לאחר הזמן נקרא תפילה בזמנה.

אגב, עיין בס' צדקת אברהם (עמ' ק) מהגה"ק רבי אברהם מטשעכנאוו ז"ל, שהאדמו"ר מסטריקוב - ב"ב סיפר, ששמע מרבו הגרי"ז מבריסק ז"ל שבעיר בריסק היה בית החסידים דקאצק, והם היו מתפללים באיחור רב, המתנגדים שבבריסק חפצו למנוע זאת בעדם, על כן נסעו להגה"ק מטשעכנוב ז"ל ביודעם שהוא איש הלכה, על מנת שישפיע על חסידי קאצק שבעירם להקדים תפילתם לזמן תפילה.

קרא הגה"ק מטשעכנוב לחסידים, ואמר להם בברייתא דפטום הקטורת שנינו (ירושלמי יומא פרק ד הל' ה) תני בר קפרא אילו היה נותן בה קורטוב של דבש אין אדם יכול לעמוד בה מפני ריחה, ולמה אין מערבין בה דבש מפני שהתורה אמרה וכו', והלא בוודאי שאין הכוונה אך ורק לריח הטוב שהיה נודף עם נתינת הדבש, אלא שלעצם קדושת הקטורת היה נוסף עילוי נפלא בכל העולמות, לו אך היו נותנים בה קורטוב של דבש, ואעפ"כ לא נתנו בה מפני שהתורה אסרה, והוא הדין בתפילתכם אע"פ שבוודאי מעולה נעלית ומרוממת לאחר ההכנה דרבה, אך הרי התורה אמרה וקבעה זמן עד כאן סיפר הגרי"ז.

והוסיף האדמו"ר מסטריקוב, לאחר מכן קרא הגה"ק מטשעכנוב גם למתנגדי בריסק אליו ושאלם, אמרו נא לי האם חסידי קאצק שבעירכם יראים ושלמים המה, וענו אותו בחיוב שכן היו הם אכן חבורה מסולתם של עובדי ה', נענה להם הגה"ק ואמר, אם כן אפוא הלא אמרו חז"ל באבות (פ"ד) הוי רץ למצוה קלה ובורח מן העבירה, שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה. וא"כ לו היה איחור בתפילה שנוהגים חסידי קאצק משום עבירה, היתה עבירה זו צריכה לגרור אחריה עוד עבירות, כד"א עבירה גוררת עבירה, וכיון דחזינן שאין אלו פני הדברים כי אם יראי ה' המה כדבריכם, א"כ בהכרח לומר שאין במעשיהם עבירה. עיי"ש.

ועיי' בס' ליקוטי הרי"ם (עמ' קצ"ד) שהחי' הרי"ם נתן טעם על איחור התפילה, על פי הגמרא (ברכות ל:) לעולם ימוד אדם את עצמו אם יוכל לכוון את לבו יתפלל, ואם לאו אל יתפלל, שבעצם רוצים להתפלל בזמן, אבל מרגישים שעדיין איננו מוכנים לתפילה, ולפנות ערב מתפללים איך שהם כדי שלא יעבור היום בלי תפלה.

השבתי לו, הדבר הזה פשוט אין צריך לפנים, כי הדבר ידוע ומבואר בפוסקים בתרומת הדשן, והאריכו בו בשאלית יוסף ווולתו דמצוה מן המובחר עדיפא, ויש להשהות המצוה כדי לעשותה בדיוק יותר, אפילו איזה ימים במצוה שאין זמנה עובר, וכל שכן איזה שעות.

11 כן מפורסם מכתבו של הגה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין ז"ל שהשיב מכתב על איחור החסידים בתפילה ובקיום מצות מילה, וולש"ק:

נשאלתי מאת כבוד הרב הקדוש ר' לייבלי אייגר שליט"א אל אשר נודע לנו דרכו בקודש כמדתן של חסידים הראשונים להכין עצמו לפני עשיית כל מצוה לעשותה כתיקונה וכמאמרה בקדושה ובטהרה, ושוהה בזה איזה זמן ובמצות מילה כשמכבדין אותו להיות מוהל וסנדק על ידי שמשתהה בהכנתו הרבה כדרכו, על ידי זה הוא מתאחר בעשיית המצוה עד אחר חצות היום, ושאל מאתי אם רשאי הוא בכך על פי הלכה או נחוץ להיות מכלל זריזין מקדימין למצות בגוף המצוה.

12 כ"ק רביה"ק בעל ברך משה ז"ל אמר כמה פעמים "אין צאנז איז געווען זמן שחרית זייגער אכט. און אין סיגוט איז געווען זמן שחרית זייגער ניין". והרה"ח הישיש ר' ישעי' לעפקאוויטש ז"ל תלמיד ומשב"ק אצל מרן הקדושת יו"ט ז"ל כשהי' פ"א אצל תפילת שחרית של רביה"ק הדברי יואל ז"ל, אמר להבחורים: "דער רבי (הקדוויו"ט) האט מיך נישט איינמאל געשיקט צום רב זו"ג (רביני ז"ל) איך זאל צו אים אריינקלאפן (בבביה"כ שבחצר) אז ס'איז שוין באלד זייגער ניין מ'שטעלט זיך שוין אט אט דאוונענען.

ועיי' בספר פנים מאירים שהרה"ק מצאנז המליץ על הרה"ק ר"מ מפרעמישלאן ז"ל שמתפלל אחר זמן תפילה שאיתא בזוה"ק אימתי זמן תפילה בזימנא דצדיקא מצלאין, ואז הוא זמן תפילה, עיי"ש באריכות. ויש לציין שאיתא בתרגום על הפסוק בקהלת (קהלת ח, ה) ועת משפט ידע לב חכם וגו' 'ועידן צלותא ודין וקשוט אשתמודע בלב חכימא.

ס׳איז שוין געווען אזוי קרוב צו חצות, און זיי זעהן ווי ס׳קומען אריין אידן אין ביהמ״ד, און מ׳קלויבט זיך צוזאם א מנין, האבן זיי געפרעגט ווי מ׳האלט דא, האט מען געענטפערט אז מ׳גרייט זיך אט אט צום דאוונען, און זיי האבן געזעהן ווי אידן טוהען אהן טלית און תפילין, האט דער ערוגת הבושם ביי זיך געטראכט, א שיינער מנהג פון חסידים, אמאל איז מען געגאנגען מיט טלית און תפילין א גאנצן טאג, און מ׳האט געזעהן אז מ׳קען נישט נזהר זיין, האט מען אנגעטוהן נאר צו שחרית. נו פארוואס טאקע נישט צו מנחה? האט ער געקלערט די חסידים זיי מאכן דאך לפנים משורת הדין, זיי דאוונען מנחה אויך מיט טלית אוז תפילין, איז אים זייער געפעלן א חסידישער מנהג אז צו מנחה טוהט מען אהן טלית ותפילין, האט ער געקלערט צו זיך אז דאם איז חסידות.

דערווייל האט ער געזעהן אז איינער פון די אידן וואס האבן אנגעטוהן טלית און תפילין, וואו ער מישט אויף א סידור, און נעמט זיך דאוונען שחרית, ער זאגט ברכות, איז דער ערוגת הבושם אויפגעציטערט געווארן, דאוונען שחרית אזוי שפעט, אין אזא צייט? ער פארטראגט דאם נישט, ער קען דאם נישט צוקוקן. אבער דער אונסדארפער רב האט אים געזאגט, אז דער רבי דער כתב סופר האט אים משבח געווען, ווארט נאך אוים, ס׳לוינט זיך צו ווארטן, אבער ער האט געזאגט ער קען נישט בלייבן דארט. בקיצור, ער איז טאקע געבליבן און דער ערוגת הבושם האט זיך אויפגעהויבן און איז ארוים געגאנגען פון ביהמ״ד נאך פאר דער דברי חיים איז אריין געקומען, אזוי אז ער האט טאקע קיינמאל נישט געזעהן דעם דברי חיים...

דער אונסדארפער רב איז דאך יא דארט געווען, ער איז יא געבליבן, האט ער געזאגט אזוי, ער האט צוגעקוקט ווי דער דברי חיים האט זיך געשטעלט דאוונען, זאגט ער, ער האט אנגעהויבן ׳הודו׳ – דאם איז ביי אים געווען א נייעם אנצוהייבן ביי ׳הודו׳, ביי די אשכנזים הייבט מען דאך נישט אהן ביי הודו – האט דער אונסדארפער רב געזאגט, וועז ער האט אנגעהויבן ׳הודו׳ האט איך שוין נישט געווואוסט צי דאם איז א מעגטש צי א מלאך, האט ער געזאגט, ביי ׳ברוך שאמר׳ האט איך שוין געזעהן אז דאם איז נאך אפאך העכער פון א מלאך. נאכדעם האט ער געזאגט אויף זיך, אז ער איז געשטאנען דארט ביים דאוונען, און ׳אבריו דא לדא נקשן׳, ער האט זיך געווארפן פון גרוים פחד, וועז ער האט צוגעזעהן דעם דברי חיים׳ם דאוונענען האט זיך אים אלעם געווארפן פון גרוים פחד, און ער בעהט זיך ביים רבונו של עולם ער זאל נאך אמאל קענען זוכה זיין דאם טוען צו זיין, און אז כאטשיג יום הקדוש ביי כל נדרי זאל ער שפירן אזא מין יראה און פחד וואם ער האט דעמאלטם מרגיש געווען באותו מקום במחיצתו פונעם היילינן דברי חיים, אזוי האט דער אונסדארפער רב פארציילט.

פארן הסתלקות האט דער חוסטער רב, דער ערוגת הבושם, פארציילט די מעשה, און ער האט זיך מתוודה געווען אויף דעם וואם ער איז אוועק געגאנגען, ער האט געזאגט, ׳היינט וואלט איך צופים געגאנגען ווי ווייט ס׳זאל נאר נישט זיין, אז איך זאל קענען זעהן דעם דברי חיים׳.[13]

הדומ״ץ: ער ברענגט טאקע דער רבי העניך (הנ״ל), אז באמת איז טאקע א טעות העולם אז מ׳דאוונט ניין אזייגער, ווייל ס׳איז א האלבע שעה געזרוקט, דער זמן איז באמת אכט דרייסיג, ס׳איז נישט דער ריכטיגער זייגער.

אין תולדות שם שלמה האט איך טאקע געזעהן אז דער מונקאטשער רב, דער שם שלמה, ער האט געדאוונט פארן זמן תפלה, האט געדאוונט שבת אום אכט דרייסיג,

---

13 ויש לציין שבס׳ י״ג אורות (עמ׳ ע״ח) מביא גם סיפור זה בקיצור, ומוסיף שמני אז קיבל הערוגת הבושם על עצמו לנסוע להסתופף בצל צדיקים, ונסע לשיאווא ולבעלזא, וכמו״כ כתב בצוואתו המובא בס׳ הכנה דרכה שיסעו לצדיקים, עי״ש. ונסע ג״כ הרבה לסיגוט אל מרן הגה״ק הייטב לב ז״ל כידוע.

ועי׳ מש״כ נכדו כ״ק בעל ויחי יוסף ז״ל מפאפא בספרו עה״ת (פר׳ ואתחנן) עוד בענין זה בזה״ל: ...ועובדא הוי אצל כ״ק אאז״ בעל ערוגת הבושם זצ״ל דביומי חוליו התמרמר והתוודה על שהיה יכול להכיר את הגה״ק בעל דברי חיים מצאנז זצ״ל ולא הכירו, וכך אמר אאז״ זצ״ל בהיותי בחור צעיר ולמדתי אצל הגאון מהר״ם כ״ץ זצ״ל בק״ק צעהלים נשמע שהגה״ק מצאנז בא לעיר וויען (או לעיר באדען סמוך לוויען), ובאו אלי איזה בחורים ודיברו על לבי לנסוע עמהם לוויען לקבל פני הגאון מצאנז, ואני הכרתי את הבחורים הללו וידעתי שאין כוונתם נכונה, וכוונתם הי׳ שידעו ממה ללגלג, והשבתי להם אם הי׳ כוונתכם לשם שמים הייתי נוסע עמכם, אבל ידעתי שאין כוונתכם לשם שמים אלא ללגלג ע״כ איני רוצה לנסוע עמכם, כך אמרתי להם אז, אבל עתה מתחרט אני על שלא נסעתי כי אם הייתי נוסע אני לא הייתי נמשך אחר כוונתם, אלא הייתי נוסע לשם שמים לקבל פני צדיק, ואם הי׳ עתה הגה״ק מצאנז בחיים הייתי הולך אפילו מאה פרסאות לקבל לקח מפי קדשו עכ״ד.

ווייל ער האט געוואלט דאוועגען אויך שבת ביים זמן תפילה.[14]

רבינו: האט ער שבת געדאוועגט נאך פריער ווי אינדערוואכן?

הדומ"ץ: יא לכאורה, אזוי קומט אוים.

*

מוה"ר חיים שלמה פישער הי"ו, משב"ק: כ'זעה אז דער דיין האט דא אין ספר א שאלה וועגן א מעקה ביי א סווימינג פול.

הדומ"ץ: יא יא, אבער די עיקר שאלה איז אייגנער האט מיך געפרעגט טאקע וועגן א מקוה, ביי א מקוה איז נישטא קיין מחיצות, געוועלטליך איז דא נאר אזא שטאנג פון אייזן און נישט קיין געהעריגע וואנט, ס'איז זיכער אז ס'האט נישט קיין דין מחיצה, איך האב געטענה'ט אז ס'מוז נישט זיין קיין דין מחיצה, ס'שטייט מחיצה י', ס'דארף הויעך זיין עשרה.[15]

רבינו: נאר ביי א בית איז דא א חיוב, ווייל ס'איז אינו עשוי לדירה.[16]

הדומ"ץ: איין זאך האב איך געקלערט צו זאגן אז וויבאלד ס'איז נישט קיין שטוב ס'איז נאר א ביהמ"ד איז עס פטור. אבער דער חזון איש זאגט (בחו"מ ליקוטים סי' י"ח ס"ק ג') אז ס'איז א טעות, דער לאו 'ולא תשים דמים בביתך' (דברים כב ח), גייט ארויף אויף אלעם. די גזירת הכתוב איז נאר ביי א גג אין א רשות היחיד, ביי א שטוב פון א פריוואטער מענטש, אז ס'מוז זיין א מעקה מ'זאל נישט אראפ פאלן, אבער דער לאו פון 'ולא תשים דמים בביתך' גייט אהן ביי יעדן פלאץ.

רבינו: מ'זעהט דאך אז ביי בורות ושיחין ומערות דארף מען טאקע יא א מעקה.[17]

הדומ"ץ: אבער ער האט מיר געפרעגט ביי א מקוה, ס'איז דא אזעלכע אייזענעם, קיין דין מחיצה האט עם נישט, טענה'ט ער, אבער למעשה שטייט טאקע אין ספרי אז ס'דארף זיין עשרה.

רבינו: רוב הלכות ביי מעקה קומען פונעם ספרי דארט אין פ' כי תצא (דברים כב ח, אות סה–סח).

הדומ"ץ: יא אזוי שטייט דארט אז ס'איז דוקא בעשרה, אבער ס'מוז נישט זיין קיין דין מחיצה.

און כ'האב געזוכט אביסל, האב איך געזעהן טאקע איינער פון די אחרונים האט א שאלה גידוד ה', ומחיצה ה',[18] צי ס'העלפט ביי א מעקה, צי ס'דארף זיין דין מחיצה.

ס'מוז נישט זיין קיין דין מחיצה, ס'דארף זיין אפגעטיילט עשרה מ'זאל נישט קענען אריין פאלן.

נאכדעם האב איך געוואלט אויפטוהן א נייע זאך, אבער ס'איז אפשר צריך עיון, אז ס'קען זיין א זאך וואס איז געמאכט געוואלן אריין צו גיין דירעקט, ס'האט טרעף געמאכט אריינצוגיין דערין, דארף מען נישט קיין מחיצה, ווייל ס'איז דאך געמאכט געוואלן דירעקט אריין צו גיין, אזא פלאץ וואו ס'איז א בור און מ'קען אריין פאלן דארט ברויך מען א מחיצה, אבער א פלאץ וואו ס'איז געמאכט אריין צו גיין נישט.

רבינו: די שאלה איז אבער פון די זייט קען מען דאך אריין פאלן.

---

14 כ"ה בספר בית שלמה (סדר העבודה אות קי): זמן תפילת שחרית שלו התחיל להתפלל בביהמ"ד בציבור וכו' בשעה תשיעית בין בקיץ בין בחורף בדיוק, בכדי שתהי' תפלת השמונה עשרה עוד קודם כלות שעה עשירית, היינו מעט קודם שעה 10 שהוא לדעת הפוסקים דהולכין אחרי שעות שוות שליש היום. ובשב"ק ויו"ט שמאריכין בפסד"ז ונשמת ונגונים, הקדים והתחיל להתפלל בחצי שעה תשיעית, כדי שיגיע השמ"ע טרם כלות שעה העשירית כנזכר, עי"ש.

15 בשו"ע חו"מ (סימן תכ"ו סעיף ה) כתב וז"ל: גובה המעקה אין פחות מעשרה טפחים כדי שלא יפול ממנו הנופל, וכך כתב הרמב"ם (בפי"א מהל' שמירת הנפש הלכה ג) כתב וז"ל: גובה המעקה אין פחות מעשרה טפחים כדי שלא יפול ממנו הנופל, עכ"ל.

16 בגמ' בחולין (דף קלו ע"א) איתא ועשית מעקה לגגך למעט גג של בתי כנסיות ובתי מדרשות שפטורים ממעקה, וכן כתב הרמב"ם (בפי"א מהל' רוצח ושמה"נ ה"ב) וז"ל: למה נאמר גגך במעקה, למעט בתי כנסיות ובתי מדרשות, לפי שאינם עשויים לדירה עכ"ל, והובא בשו"ע חו"מ (סימן תכ סעיף ג), וכ"כ בס' החינוך (מצוה תקמ"ו).

17 עיי' בספר היראים השלם (מצות מעקה סי' הל"ד) שכתב, וז"ל: יש לשאול מה ראו חכמים לרבות בורות שיחין ומערות, ולמעט בית שער אכסדרה ומרפסת הלא בשניהם אין בהם בית דירה וכו', ומסיים שם דכיון דרגילים להשתמש בבורות שיחין ומערות, קיימי בלא תשים דמים בביתך כבית דירה, משא"כ בבית שער אכסדרא שאינם בית דירה עכ"ל.

18 הדין לגבי מחיצות בגמ' מס' עירובין (צג:): גידוד חמשה ומחיצה חמשה אין מצטרפין, עד שיהא או כולו בגידוד או כולו במחיצה. ופי' רש"י: גידוד חמשה - חצר שקרקעיתה גבוה חמשה טפחים והוסיפו על אותו גובה מחיצה ה'.

הדומ"ץ: יא, אבער ס'איז געמאכט אריין צו גיין, אזא סברא קען זיין.

ס'איז טאקע א חידוש אז ביי מקואות איז נישטא קיין שום מחיצה.

רבינו: אבער דער מחבר (יו"ד סי' תכ"ז סעי' ז) זאגט אז א דבר שיש בו סכנה [וז"ל: כל דבר שיש בו סכנה וראוי שיכשול בה], נו דאם איז דאך דא אויך שייך.

בכלל א חיוב מעקה איז נאר 'לגגך', ס'דארף זיין אויף א דאך פון א הויז צום וואוינען, אפילו אויף א פארטש וואם שטעקט אזוי ארום, איז אויך נישט זיכער א חיוב מעקה.[19]

הדומ"ץ: דער חזון איש שמועסט עס אוים, ווייל די גזירת הכתוב איז נאר ביי 'בית'. אבער די לא תעשה פון 'לא תשים דמים בביתך' זאגט ער איז דא אויף אלעם.

רבינו: מיר איז אויסגעקומען יעצט צו מאכן א מעקה טאקע מיט א ברכה. מ'האט צוגעבויעט אין די דירה,[20] דער אונטערשטער שטאק איז גרעסער פונעם אויבערשטן שטאק, ס'איז ארויסציר, במילא האט מען אויבן געמאכט א מעקה אויף דעם, האט מען געקענט מאכן א מעקה מיט א ברכה.

הדומ"ץ: אין שולחן ערוך איז כמעט נישטא אויף דעם.

רבינו: זייער ווייניג, ס'איז דא א קליינער סימן אין שולחן ערוך. היינט איז שוין דא אסאך ספרים וועגן דעם.

הדומ"ץ: ס'טוט זיך וועגן שליחות דורך א גוי, ווייל במציאות מאכט ער [הגוי] דאך די מעקה.

רבינו: יא, דער מחנה אפרים (הל' שלוחין סי' י"א) האט א שמועם אויף דעם, ער האלט אז ער מעג אפי' מאכן א ברכה,[21] און דער מנחת חינוך (מ' תקמ"ו) איז חולק.[22]

אבער איך האב עם אליינם געמאכט, נישט דורך א שליח, נאר כ'האב אליין אריין געקלאפט די נעגל ס'זאל זיך האלטן. היינט ברענגט מען עם אזוי פארטיג דעם צוים, מ'לייגט דאם אראפ, מ'דארף נאר אריין קלאפן די נעגל.

---

19 עיי' בהזו"א (הו"מ ליקוטים סי' י"ח) שגזוזטראות של עליה שאין תחתיהם בית דירה נפטרים ממצות מעקה כגון מרפסת הבולטת מהבית לחוץ פטרה התורה מפרסת זו ממצות מעקה, והוסיף לחדש גג שהוא על גבי עליה קומה ב' ואין דרים בקומה ב' גג כזה פטור ממעקה אף שקומה א' משתמשים בגג הזה מכיון שתחת הגג שהוא קומה ב' לא דרים שם גג כזה פטור ממעקה.

אמנם עיי' בכתבי הקה"י (סימן ק"ס) שמערער מאוד ע"ד החזו"א, וכתב דמה שכתבתי בספר שיעורין של תורה שם הגזוזטראות והמרפסות הבולטים מהבתים חייבות במעקה, לא עלה על דעתי שום ספק בזה, אחרי שמשתמשים שם תמיד כמו בביתו ופשיטא שחייב, ולא גרע מבור, ומלבד זה יש לומר דגזוזטרא הוי המשך לגג של קומה תחתונה וקומה תחתונה בודאי פטורים שאין להם דריסת רגל בקומה מעליהם, מ"מ בעלי הדירה בקומה ב' בודאי חייבים, דהרי זה גג בית דירה שחייבים במעקה.

ומביא ד' החזו"א הנ"ל ותמה מאוד על דבריו, ומסיים לאחר האריכות: אבל גזוזטראות ומרפסאות שלנו שמשתמשים בהם כמו בבית שהוא ענין חדש, ולא הוזכר בחז"ל, אין לנו מחז"ל ע"ז הוראה ועלינו לדמות מילתא למילתא, וי"ל דודאי חייבים שהוא כמו בור שחייב במעקה, א"כ גזוזטראות שלנו חייבים במעקה מן התורה, דמעקה תלוי בהשתמשות כמ"ש היראים, וכבוד מרן הגאון האמיתי החזו"א שליט"א לא היו לו הספרים הנ"ל, ומשום הכי החליט לפטור וכמו שנתבאר, ולדינא צריך עוד לשמוע חות דעת כבוד מרן שליט"א וכאשר יורה כן יקום, עיי"ש.

וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סימן ס"ו) שאף שהספרי פטר מרפסת ממצות מעקה שאינה עשויה לדירה, מ"מ פשיטא דמרפסת שלנו שדרים בה הוא חלק מבית דירה וחייב במעקה מהתורה, עי"ש באריכות.

20 בביתו נאוה קודש בקרית יואל ברחוב צאנז קארט הרחיבו את הבנין בכמה חדרים בב' הקומות, למטה הוסיפו אולם גדול לעריכת הסדר בליל התקדש חג הפסח למאות חתנים תלמידי הישיבה, ועלי' נבנה חדר ספרים גדול לרבינו שליט"א, ועוד כמה חדרים, וקומה התחתונה הוא מורחב מהקומה העליונה, ועל גגה קיים רבינו את מצות מעקה בברכה.

21 דהנה המחנה אפרים (הל' שלוחין ושותפין סי' י"א) מחדש שיכול לקיים מצות מעקה ע"י גוי וחש"ו, אע"ג שאינם בני שליחות, משום שיש מקומות מסויימים שהתורה חדשה שצריך דיני שליחות כגון בהפרשת תרומות ומעשרות ובכה"ג בעי בני שליחות, ויש מקומות שלא צריך שמקיים המצוה אפילו ע"י גוי וחש"ו.

והוכיח דינו מתשו' הרשב"א שנפסק בשו"ע (יו"ד סי' ק"כ סעי' ט"ו) המטביל כלים ע"י גוי עלתה להם הטבילה. וכתבו הט"ז וחידושי בית מאיר שם לענין הברכה שלא יברך על מעשה הגוי, משום שאיך יברך כשהיהודי לא עשה כלום, ולכך כתב השו"ע בלשון דיעבד דהלא הוא מפסיד הברכה. אולם הפר"ח המובא במחצ"א הנ"ל מדייק מהרשב"א שסובר שיכול לטבול ע"י גוי והישראל יברך על טבילה זו, מוכח מדברי הרשב"א לפירוש הפר"ח שיש מקומות שאפשר לקיים המצוה ע"י גוי.

22 עיי"ש שמביא את המחצ"א הנ"ל, וחולק עליו וס"ל שמצות מעקה הוי כשאר מצות עשה כמילה והפרשת תרומות ומעשרות, שצריך לקיים ע"י גברא דבר שליחות, ואם עשה ע"י גוי או חש"ו ביטל מצות עשה בידים, אך אינו עובר על הל"ת, כי סוף כל סוף אין מכשול בביתו.

הדומ"ץ: אבער אינטערסאנט טאקע אויב מ'דארף א דין מחיצה, די מקוואות האבן נישט קיין מחיצה, ס'האט נאר דריי רערן, אלץ דין מחיצה איז מען נישט יוצא.

רח"ש: ס'איז דאך א דופן לגבי שבת.

הדומ"ץ: ניין, ס'איז נישט קיין דופן, ס'איז אפגעטיילט אזוי דריי טפחים איינם פון אנדערן, לכאורה נישט. אויב ס'איז דא אין די דריי טפחים איז עס טאקע יא א כשר"ע מחיצה.

רבינו: אבער אויב אן ערוואקסענער מענטש קען נישט אריין פאלן פון אזא מחיצה, אבער א קינד קען יא אריין פאלן.

הדומ"ץ: אוודאי, א קינד אויך.

רבינו: אין שולחן ערוך איז דא זייער ווייניג אויף די מצוה פון 'מעקה', די הלכות, דארט אין סימן תכ"ז.

וכיבד את רבינו בכרכת לחיים

ובירכו רבינו: לחיים, דער אויבערשטער זאל העלפן מ'זאל קענען מיט הרחבת הדעת עוסק זיין בתורה ובהוראה אהן קיין שום מכשול. דער אויבערשטער זאל העלפן מ'זאל פירן אונטער די חופה בשעה טובה ומוצלחת מיט נחת ושמחה תמיד.

ואיחל רבינו לחיים לכל משפחתו ולכל הנאספים

רח"ש: מ'האט געהאט געריידט ווען א ברית אז מ'מאכט א ברכת שהחיינו אין ירושלים, אייער טאטע האט דאך געווואוינט דארט, די קינדער זענען דאך דארט געבוירן געווארן, האט ער דאך געמאכט ברית"ץ אין ירושלים, נו וויאזוי האט ער זיך געפירט?

הדומ"ץ: יא, ער האט זיך טאקע געפירט ווי דער מנהג ירושלים.

רבינו: נו פארוואס טאקע? דער רמ"א זאגט דאך אז נישט.

הדומ"ץ: זעהט אוים אז דאס קומט פון די ספרדים. כ'ווייס נישט פארוואס מ'האט זיך אזוי געפירט, מ'האט דאך ביי אונז געפסקנט ווי דער רמ"א.

לגבי גומל בענטשן ביי די יולדות געדענק איך, ס'איז א מנהג ירושלים, מיינע שוועסטער'ס האבן גומל געבענטשט אלס יולדות, עס איז געקומען א מנין יונגעלייט אין שטוב, און ביי די טיהר האבן די נשים גומל געבענטשט, איך געדענק דאס ביי מיינע שוועסטער'ס.

א' הנוכחים: אין סאטמארער ביהמ"ד?

הדומ"ץ: ניין, אינדערהיים אין שטוב. אזוי איז געווען דער מנהג אין ירושלים, יעדער וואס האט א קינד, קומט א מנין אהיים און מ'דאווענט דארט מעריב, און די יולדות שטייט ביי די טיהר און בענטשט גומל, אזוי איז דער מנהג דארט.[23] מיינע שוועסטער'ס וואס האבן דארט געוואוינט האבן אזוי געטוהן.

רבינו: אבער וואס איז וועגן דעם שהחיינו?

הדומ"ץ: יא, בפשטות האט דאס נישט קיין פשט.

רבינו: דער מחבר ברענגט אזוי (שו"ע יו"ד סי' רס"ה סעי' ז') אז ס'איז א מנהג צו מאכן שהחיינו אין ארצות המערב, און דער רמ"א זאגט אז ניין. אונז זעמיר דאך אשכנזים און אונז פסק'נען ווי דער רמ"א.[24]

הדומ"ץ: אין ארץ ישראל איז נתפשט געווארן אסאך זאכן ווי די ספרדים.

רבינו: אבער פארוואס האט מען דאס אנגענומען אין ארץ ישראל ביי אלע, אפילו נישט ביי די ספרדים?.

רח"ש: כ'האב אמאל געהערט אז דעם דיין"ם ברודער ר' שמואל,[25] זיין ברית איז געווען ווען דער רבי ז"ל איז געווען אין ירושלים. דארף מען וויסן וואס איז געווען דעמאלטם, בפניו פון רבין ז"ל האט מען אויך געמאכט א שהחיינו צי נישט?

הדומ"ץ: כ'ווייס נישט, כ'געדענק נישט. דער רבי איז געווען סנדק דאס ווייס איך.

רבינו: אויב מ'וואלט נישט געמאכט קיין שהחיינו, וואלט ווען דער עולם געוואוסט.

הדומ"ץ: יא, מסתמא אזוי, ווען מ'וואלט נישט געמאכט דעמאלטם בפניו, וואלט מען געוואוסט אז מ'מאכט נישט.

---

23 עיין בסידור היעב"ץ (שם) ובבן איש חי (שם) שהאשה באה לבית הכנסת עומדת בעזרת נשים, בזמן שנמצאים שם עשרה אנשים פונה כלפי ההיכל ומברכת.

ועיי' בס' כף החיים (שם אות ז) שהמנהג בירושלים שמביאים מנין לבית היולדת אחר התפילה ומברכת בפניהם. ובס' כנסת הגדולה (שם) שמברכת בפני עשר נשים.

אמנם בס' מאמר מרדכי מובא המנהג שהבעל מברך ומוציא את אשתו עם הברכת הגומל.

24 בשו"ע יו"ד (שם) כתב המחבר: דהאב מברך שהחיינו על כל מילה ומילה, וכן נהגו בכל מלכות ארץ ישראל וסוריא וסביבותיה ומלכות מצרים, והוסיף על זה הרמ"א: ובמדינות אלו נוהגין שלא לברך שהחיינו.

25 הרה"ג ר' שמואל פריעדמאן שליט"א מרביץ תורה בקרית יואל יצ"ו.

רח"ש: דאם איז דער חידוש.

רבינו: איך האב אויך א קינד געבוירן אין ארץ ישראל, איינע פון מיינע קינדער איז דארט געבוירן, ס'איז געווען א מיידל (הרבנית אשכנזי תחי'), כ'האב דאך אבער נישט געוואוסט בעפאר, און כ'האב בעפאר דעם מיטן טאטן עוסק געווען אין די ענינים, די הלכות און מנהגים, ער האט נישט געהאלטן מ'זאל מאכן א שהחיינו. ס'איז מיר אויסגעקומען צו טוהן דערין ווייל כ'בין געפארן קיין ארץ ישראל, כ'האב נישט געוואוסט למעשה וואם ס'וועט זיין, אבער ס'איז למעשה נישט געווען נוגע וויל ס'איז געבוירן א מיידל.

הדומ"ץ: דארט איז דא נאך מנהגים פון די ספרדים, דער אבי הבן זאגט פאהר 'ה' מלך' מיט 'שמע ישראל' ביים ברית.

רבינו: דאם מעג מען זאגן, ס'איז סך הכל די פסוקי יחוד, 'אודך כי עניתני' מעג מען אויך זאגן..... סאיז נישט קיין ברכה בשם ומלכות.

הדומ"ץ: יא יא, כ'מיין צו זאגן אז ס'שטאמט פון די ספרד'ישע, ס'איז געווארן אזוי ארויס געכאפט.

א' הנוכחים: גומל בענטשן פון די יולדות קומט אויך פון זיי?

הדומ"ץ: כ'וויים נישט צי דאם קומט אויך פון זיי, קען זיין.

חתנו הרה"ג אברהם מנחם ראובן שוואריץ ני"ו: אין בית החלמה קומען יעדעם מאל א מנין מענטשן, און די אלע וויבער בענטשן דארט גומל.

רבינו: [בצחות] אונז האבן מיר דאך אויך א 'אשת חיל', אבער ס'איז נישט איינגעפירט ביי אונז דער מנהג....[26]

הראמ"ר: איך האב מיך נישט געקענט צוגעווואוינען צו די ברית'ן דא, ווען כ'בין אהער געשומען וואוינען, אהן די אלע פסוקים... אהן זאגן ה' מלך, שמע ישראל, דעם גאנצן ברען..., ס'פעלט...

רבינו: די זאכן מעג מען זאגן, פסוקים קען מען זאגן.

א' הנוכחים: וואם טוהען די ספרד'ישע אידן ביי אונז דאהי?

רבינו: זיי זאגן, זיי מאכן טאקע יא א שהחיינו.

און אונז האבן מיר אין קרית יואל ספרדים, וואם זיי מאכן נאר איין ברכה ביים תפילין לייגן.[27]

בנו הרה"ג ר' יצחק אייזיק פריעדמאן שליט"א, ראה"כ דברי יואל, בית שמש: אין ירושלים איז דא אסאך אשכנזים וואם מאכן אויך נאר איין ברכה, די קארלינער מאכן נאר איין ברכה.

און ביי הלל מאכן זיי נישט קיין ברכה.

רבינו: ניין? ביי דעם טוען זיי אויך ווי דער בית יוסף (שו"ע או"ח סי' תכ"ב ס"ב)?

בנו הרר"א: יא, אין ירושלים, ס'איז א ירושלימער מנהג.

רח"ש: נאר ווען מ'זאגט נישט גאנץ הלל. אזוי ווי ראש חודש.

הראמ"ר: אויף דעם זאגט דער מחבר 'ונתפשט בכל ארץ ישראל'. אויף נישט זאגן א ברכה ביי הלל ראש חודש.[28]

---

26 עיין במג"א שם שאינן מברכות הגומל, שו"ת הלכות קטנות (ח"ב סי' קמא), אליה רבה (סי' ריט סקי"ב), נוהג כצאן יוסף (עמ' צה), ובשו"ת בצל החכמה (ח"ו סי' עה) שכן היה מנהג עירו באונגארין, ע"ש.

ונאמרו טעמים שונים בזה: א. לפי שברכה זו נאמרת בפני עשרה אנשים כמבואר בשו"ע (שם ס"ג), וכיון שאין לך יפה מן הצניעות וכל כבודה בת מלך פנימה, לכן אין זה מן הכבוד שתעמוד ותברך בפני עשרה, כ"כ בכנה"ג (שם), שו"ת הלק"ט (שם), וכ"כ במשנ"ב (סי' ריט סק"ג).

ב. לפי הפוסקים שסוברים שברכה זו היא רשות (כמו שאמרו על ברכת שהחיינו רמ"א סי' רכ"ג ס"א), ולכן מקילות בזה (מג"א הנ"ל).

ג. לפי שבשעה שמתחייבות בברכה זו (כשנתרפאו והזרו לבריאותם שו"ע בא ס"א) אינן יכולות לברך מצד שהן בד"כ עדיין בנדתן, ולכן אף אחר שטהרו מנדתן אמרינן כיון דאידחי אידחי, כ"כ בשו"ת ויען אברהם פאלאג"י (סי' יז), שו"ת ויצבור יוסף (סי' מא).

ד. לפי שבנוסח הברכה אומרים הגומל 'לחייבים' טובות וכו' והיינו לפי שהסיבה שנכנס לצרה היא מצד חטאיו, וכמו שאמרו אין יסורים בלא חטא, אבל ביולדת לא שייך זה, שהרי מחלתה אינה ממיני המחלות הבאות בעונש שהרי זהו דרכו וטבעו של עולם, וממילא אין נוסח הברכה מתאים אצלה, ואינה יכולה לברך כ"כ בא"ר (כאן סקי"ב), וראה בעי"ז בשו"ת מהר"מ מינץ (סי' י"ד) שקטן אינו מברך הגומל משום שאינו יכול לומר לחייבים שהרי אינו בר עונשים, וע"ע שו"ת אבני נזר (או"ח סי' לט אות ה').

27 מנהג אבותיהם בידיהם כמנהג בני ספרד הנוהגים ע"פ שיטת המחבר בשו"ע או"ח (סי' כ"ה סעיף ה') ולא כמנהגינו כדעת הרמ"א (שם) דיש למרך ב' ברכות.

28 וז"ל המחבר שם: "ויש אומרים שאף הצבור אין מברך עליו לא בתחלה ולא בסוף, וזה דעת הרמב"ם וכן נוהגין בכל א"י וסביבותיה. וכתב הרמ"א: ויש אומרים דגם יחיד מברך עליו (טור בשם הרא"ש ור"ת). וכן נוהגין במדינות אלו".

בנו הרה"ג ר' נפתלי הירצקא פריעדמאן שליט"א: וועז דער תולדות אהרן רבי איז געווען אין צפת האט ער געמאכט נאר איין ברכה ביי תפילין, אלץ אתרא דמר פונעם בית יוסף.

רבינו: און וואם טוט מען מיט די אנדערע ספרד'ישע מנהגים אין צפת? הגבה מאכט מען פארץ ליינען?[29]

הדומ"ץ: דאס איז אויך איינגעפירט אין ארץ ישראל אין אסאך פלעצער, אין מירון, און נאך פלעצער, דער עולם מאכט דארט הגבה פריער.

א' הנוכחים: וועז כ'בין געווען מיטן רבי'ן ביים רמ"א'ס ביהמ"ד, האט דער בעל תפילה געדארפט דאוועגען נוסח אשכנז.

רבינו: יא, אין קראקא איז געווען א ספציעלע קפידא אויף דעם.[30]

---

29 עי' דברי המחבר בשו"ע או"ח (סי' קלד סעי' ב): מראה פני כתיבת ספר תורה לעם העומדים לימינו ולשמאלו ומחזירו לפניו ולאחריו שמצוה על כל אנשים ונשים לראות הכתב ולכרוע ולומר ואת התורה וגו' תורת ה' תמימה וגו'.

וע"ז הוסיף הרמ"א: והגה: ונהגו לעשות כן אחר שקראו בתורה, אבל כשמוציאין אותו אומר השליח ציבור גדלו והקהל אומרים רוממו וכו' אב הרחמים הוא ירחם עם עמוסים וכו', ויש אומרים לומר על הכל יתגדל (מסכת סופרים פרק י"ג ושור ומהרי"ל), וכן נוהגים ביום טוב ובשבת, ויש להחזיק התורה בימין (מהרי"ל). וכשעולה הראשון לקרות אומרים ברוך שנתן תורה וכו' (כל בו).

30 עיי' בס' לוחות זכרון (י"ל בשנת תרס"ד) מביא העתק מהפנקס חברת תלמוד תורה דק"ק קראקא שם הובא שבשנת תקמ"ו הוציאו רבה של קראקא רבי יצחק הלוי עם בית דינו ומנהיגי קהילתו איסור חמור לשנות את המסורת המקובלת, וזה לשונו: "בהיות שגלוי וידוע ומפורסם בכל קצוי ארץ שקהלתנו המפוארה היתה מעולם מטרופולין של מלכים מלכי רבנן אשר שפונים טמונים ברגבי האדמה ואהרון הגאונים בזמן ראשם במעלה רבן של כל בני הגולה מאור עינינו הרב רמ"א ז"ל עלה על כלנה במקור הדינים והדת עמודי בית ישראל נשענים לא יטו ימין ושמאל, ולא נשמע ולא נראה מעולם על שום אחד מהם שמלא את לבו להיות פריש מרובא לבנות לו במה לעצמו לשנות ח"ו איזה נוסח מהתפלה מה שטבעו לנו חכמים הקדמונים על פי הסכמת הרב רמ"א ז"ל.

והנה עתה בעו"ה קמו חדשים מקרוב באו מלאו את לבם לבנות במות לעצמם לשנות נסחאות ישנים, וכדי להסיר המכשלה הזאת מפה קהלתנו נוסדו יחד עיני העדה כבוד אלופים רוזני קציני מנהיגי הקהילה בצירוף שאר בעלי התמנות ובראשם כבוד אדמו"ר הרב הגאון הגדול המפורסם אב"ד ור"מ דקהלתנו והגליל יצ"ו ובצירוף כבוד הבד"ץ לעיין

א' הנוכחים: דער רבי דער ברך משה האט אזוי געהייסן טוהן דעמאלטם.

הראמ"ר: כ'געדענק וועז כ'האב געוואוינט אין בני ברק, האט מען געלערנט דארט אין כולל עצי חיים, סימן תם"ח טור שולחן ערוך און די נושאי כלים וועגן די מנהגים, אז א מענטש קומט אויף א פלאץ ווי אזוי ער זאל זיך פירן, האט דער גאון רבי שלמה זלמן אולמאן ז"ל, דער ראש הכולל, געטענה'ט אז היינט וועז מ'קומט קיין קראקא קען מען אויך דאוועגען נוסח ספרד, ווייל ס'איז שוין נתבטל געווארן דארט די אלטע קהילה, ס'האט נישט קיין שייכות מיט די קהילה וואם איז דארט געווען מיט הונדערט יאר צוריק.

הדומ"ץ: אבער דער נאמאדער רב האט זייער מקפיד געווען דערויף, ער האט געזאגט וועז ער איז געווען מיטן רבי'ן (מרן החק' מוצאנז ז"ל) דארט אויף א שבת, האט ער געזאגט אז דער רמ"א איז מקפיד מ'זאל נישט דאוועגען דארט נאר נוסח אשכנז.[31]

רבינו: דער טאטע ז"ל איז געווען אין קראקא פאר די קריג, דער זיידע רבי שלום אליעזר'ל האט אים מיטגענומען אמאל קיין צאנז,[32] איז ער אויך געווען אין קראקא דארט

ולפקח בעיונא ופקיחא רבא שלא תהיה זאת בישראל, וגזרו בחרם לבל ירים איש את ידו מבני קהלתנו לעשות לו מנין בפני עצמו או לשנות איזה נוסחאות מנוסח התפלה אשר קבלנו מאבותינו הקדושים אשר המה בעבי האדמה והזקן בארץ שרשם... ע"ש.

31 עיין בנמוקי אורח חיים (סימן תרס"ט אות א) שכתב וז"ל: ושמעתי מאדמו"ר סבא קדישא זי"ע משינאווע, שהתפלל שם בבית הכנסת הישנה (בקראקא) בליל שבת קודש עם עולם גדול לאלפים, וציוה להש"ץ שלא לשנות כל דהוא מהנהוג שם, אם כי הוא התפלל לעצמו גם שם נוסח ספרד הרגיל, וסיפר מעשה נורא על זה מביהכ"נ המהרש"ל ז"ל זי"ע בלובלין ואכמ"ל, ואנן מה נעני אבתרייהו עיי"ש.

ולהשלמת הענין עיי' בס' מרא דשמעתתא (ח"א אות כ"ב) שכ"ק רמ"א פריינד ז"ל גאב"ד עיה"ק ירושת"ו סיפר, כי פעם התפלל הרה"ק המגיד מקאזניץ זיע"א בבית הכנסת של המהרש"ל בלובלין ותיכף כשהתחיל בנוסח ספרד נרתע ונס לאחוריו ואמד כי ראה את המהרש"ל בא עם חוטרא דנורא כנגדו, עבור שינה מהמנהג להתפלל בנוסח אשכנז.

32 בס' אלה מסעי (עמ' קלג) מובא מה שסיפר רבינו בעל ברך משה זי"ע כי זקינו הרה"ק רבי שלום אליעזר זי"ע לקחו פעם א' בנסיעתו לצאנז על היומא דהילולא, ואז זכה להכיר כמה וכמה מהצדיקים מבית צאנז ז"ל, אשר עד אז לא הזדמן לו להכירם מחמת ריחוק המקום. שם פגש את הגה"ק רבי יצחק ישעי' מטשעחויב ז"ל בנו הצעיר של מרן הדברי חיים, ואת הגה"ק רבי אלעזר מאושפיצין ז"ל חתנו של מרן הדברי חיים,

אין רמ"א'ס שוהל, דארט איז געווען דער מנהג אז דער בעל תפילה האט געדאוונט מיט א קאלפיק, מנחה מעריב, ס'איז געווען אנגעגרייט דארט א קאלפיק, און יעדער וואס האט געדאוונט פארן עמוד האט עס אנגעטוהן, נישט קיין חילוק ווער, מיט א בארד צי אהן א בארד, אפילו ווער ס'האט נישט געהאט קיין בארד האט דארט געקענט דאוונענען פארן עמוד, אבער ער האט געדארפט אנטוהן דעם ספעציעלן מלבוש....[33]

בנו הריי"א: אין בעלזא דאוונעט דער בעל תפילה שבת מיט א שטריימל אונטער דעם טלית.

רבינו: יא, נאר דער בעל תפילה.

רח"ש: דאס גאנצער ביהמ"ד דארט אין קראקא איז א חידוש, די גרויסע קראקא האט געהאט אזא קליינע שוהל, עם גייט נישט אריין קיין הונדערט אידן דארט.

רבינו: לויט ווי אזוי ס'האט אויסגעקוקט די שטאט דארט, איז עס אינטערעסאנט.

רח"ש: דאס בית החיים איז דאך געבליבן דארט ארגינעל, קען נישט זיין אז ס'איז געווען גרעסער.

רבינו: יא, אלעם איז ארגינעל דארט.

קראקא איז דאך געווען אן עיר ואם בישראל.

א' הנוכחים: אבער דעם רמ"א'ס שוהל האט מען שוין געבויעט און שט"ז, צי שט"ז.

רבינו: יא, בערך אזוי, נו, און וויפיל אידן האבן דעמאלטס געוואוינט דארט. אסאך אידן האבן געוואוינט דארט, אין פוילן האבן אידן געוואוינט טויזנט יאר.

א' הנוכחים: זעהט אוים ס'איז געווען נאך גרויסע שוהלן אין שטאט.

רבינו: און דער רמ"א האט געדאוונעט אין די קליינע שוהל? פארוואס האט ער געדאוונעט אין די קליינע שוהל.

א' הנוכחים: דאס האט דער רמ"א'ס טאטע געבויעט. נישט אזוי גייט די מעשה אז דעם רמ"א'ס טאטע האט געבויעט דעם שוהל.[34]

רבינו: בקיצור, אעפ"כ, ס'איז א חידוש.

הדומ"ץ: אין ניקלשבורג ביים רבין ר' שמעלקא, איז דא דער בריוו פון איינעם וואס באשרייבט דאס, ווי אזוי ס'איז געווען ביים רבי ר' שמעלקא'ן, שרייבט ער – ס'איז א באוואוסטער בריוו, ס'איז שוין געווען געדרוקט אין אסאך מחזורים אויך – אז ס'איז געווען אזא גרויסער עולם 'כמאה איש' אזא גרויסער עולם איז געווען ביים רבי'ן ר' שמעלקא, נאנט צו הונדערט מענטשן.

רח"ש: אין ניקלשבורג ווייסט מען נישט וואס ס'איז געווען, אבער קראקא איז געווען א גרויסע שטאט.

רבינו: ניקלשבורג איז אויך געווען אן ערנסטע שטאט, ס'איז געווען ערנסטע רבנים, ס'איז געווען אן אלטע קהילה.

הדומ"ץ: ס'האט מיר נעכטן איינער געווזיזן, ס'שטייט אין ספר ליקוטי תורה פונעם תניא, ער ברענגט דארט כמעט נישט נאך פון קיינעם, און אין סוף פרשת נשא ברענגט ער, שמעתי פונעם הפלאה – דעם רבי ר' שמעלקא'ס ברודער – 'תלמיד הרב המגיד' אזוי שרייבט ער ארוים.

א' הנוכחים: ס'איז דאך טאקע אזוי וואס איז דער חידוש. ער איז דאך טאקע געווען א תלמיד פונעם מגיד.

רבינו: אז ער שרייבט עס אזוי ארוים.

הדומ"ץ: יא, ער האט דאך דאס פראבירט אזוי צו באהאלטן.

א' הנוכחים: ער האט אים דאך געגעבן א הסכמה אויף די ערשטע פיר סימנים פון זיין חיבור.

רבינו: יא, דעם שולחן ערוך הרב, דער מגיד האט זיי געהייסן עם איבער קוקן.[35]

---

33 עי' בס' אלה מסעי (עמ' צ"ח) מה שסיפר רבינו בעל ברך משה ז"ל שהיה שם לפני המלחמה עם דודו כ"ק הרה"צ רבי משולם זושא מראצפערט, והבעל תפילה ניגש למנחה עם טלית על ראשו כמנהג בני אשכנז גם בימות החול ולתפילת ערבית הסיר הטלית מעל הראש ולבש ספאדי"ק.

הגה"ק רבי חנה האלבערשטאם מקאלאשיץ ז"ל, הגה"ק רא"ש מסטראפקוב ז"ל, דודו הגה"ק רבי בן ציון האלבערשטאם מבאבוב ז"ל בעל הקדושת ציון, הגה"ק רבי לייבוש האלבערשטאם ז"ל אב"ד צאנז בנו של הרה"ק מקרייז-צאנז ז"ל בנו של מרן הדברי חיים, הגה"ק רבי סיני מזמיגראד ז"ל ודודו הגה"ק רבי אלישע מגארליץ ז"ל בני הגה"ק רבי ברוך מגארליץ ז"ל, ועוד שאר צדיקים נכדי מרן הדברי חיים זי"ע. (וע' עוד באריכות בס' ומשה הי' רועה ח"א עמ' שכ"ז).

34 עי' שם בס' הנ"ל מה שסיפר רבינו בעל ברך משה ז"ל שהביהכ"נ הנקרא "דעם רמ"א'ס שוהל" נבנה ע"י הר"ר ישראל אביו של הרמ"א ז"ל, והרמ"א בהקדמת ספרו "תורת העולה" כותב וז"ל: אני משה בן לא"א מורי הפרנס הנדיב אשר נדבה רוחו לבנות מקדש מעט בנין מפואר בית אלוקים אשר שם נהלך ברגש ישראל שלי"ט, עכ"ל.

35 וזה לשון בניו של בעל התניא בההקדמה: ...והיתה התחלתו (של אביהם הק) בהיותו יושב בשבת תחכמוני במקום תהנות של הרב הקדוש הנ"ל

הדומ"ץ: זיי זענען דארט געווען, און זיי האבן עם איבער געקוקט.

רבינו: ער ברענגט נישט אין פנים יפות גארנישט פון אים.[36]

הדומ"ץ: יא, מ'זאגט אזוי אז מ'האט עם ארויס געגומען.

רבינו: ער ברענגט צוויי מאל 'הרב המגיד' אהן א נאמען.[37]

א' הנוכחים: אין ראשי תיבות.

רבינו: ס'איז א חידוש.

און נאר דאם? ער האט נישט געפירט דארט [אין דייטשלאנד] קיין שום רעביסטעווע, קיין שום חסידישע מנהגים. אלע רבי'ם וואו זיי זענען אהנגעקומען אויף זייערע מקומות האבן זיי מפיץ געווען וויטער דעם דרך, און ער האט כובש געווען מעיינו.[38] ס'איז א גרויסער חידוש.

המגיד ממעזריטש, שם הואיל באר את התורה בהלכות ציצות והלכות פסח, ושניהם נגמרו שמה עד בואם שמה הני תרי צנתרי דדהבא שבת אחים יחד, הגאונים המפורסמים קדושי עליון עמודי עולם הרב מוהר"ר שמעלקא ואחיו הרב מ"ו פנחס נ"ע טרם נסיעתם על כסא הרבנות למדינת אשכנז לכ' נ"ש וכ' פ"פ דמיין, והי' לנגד עיניהם כתבי אאמו"ר בשני ההלכות הנ"ל, וקלסוהו ושבחוהו עד למאוד מאוד, ואמרו לו חזק והתחזק לברך על המוגמר לך נאה ויאה, וזכות התורה יעמוד לך ולזרעך ולכל ישראל...

וכן עיין בס' בית רבי (עמ' ל"ו) שמביא מכתב ששלח הבעל התניא לבעל ההפלאה בהיותו כבר אב"ד בפראנקפורט, בו הוא מבקשו שיבוא לעזרתו של א' מחסידיו שנרדף עד צוואריו מכתות המתנגדים המקפחים פרנסתו, וכותב לו בתו"ד: ...ורחב לבבי בהעלותי על לבי חיבה יתירה הנודעת לי ממר שהוא רבא דעמי' שי' מימי קדם בק"ק מעזריטש וק"ק ראוונא ונמניתי במנין שלו, וזכיתי לקבל ברכתו סלה מדי שבת בשבתו... עיי"ש.

36 עיין בס' "תפארת צבי" על הזוה"ק (עמ' קס"ד בהערה) שיצא לאור בשנת תשמ"א: "והותני הרה"ח ר' אברהם יצחק הכהן קאהן שאטין זצ"ל אמר לי ששמע מפה קדוש אדמו"ר הגה"ק מו"ה פנחס טווערסקי זצ"ל הי"ד אבד"ק אוסטילא חתן אדמו"ו הגה"ק מהרי"ד זצ"ל מבעלזא שהגאון בעל מחנה לוי זצ"ל בנו של הגאון בעל הפלאה זי"ע השמיט מספרי דמר אביו כל המאמרים האלו שכתב בשם רבו הרה"מ ממעזריטש זי"ע.

וכן הגאון רבי יוסף נפתלי שטרן זצ"ל מעיד בהקדמתו לס' חת"ס עה"ת בס' בראשית שבשנת תרצ"ו ראה בהביעליטעק של ווינא חיבור מכת"י של רבינו "הכולל דרושים ומאמרים שונים ע"פ סוד".

ויש לציין שבקובץ בית אהרן וישראל (גליון נ"ג) מביא אריכות נפלאה בענין הגירסאות בהשמטות הספר, ומוכיח שם מכמה ראיות חותכות שאכן כמה מד"ת נשמטו מהספר בכוונה או שלא בכוונה.

ולדוגמא, בפר' אחרי עה"פ ביד איש עתי וגו' כתוב 'כבר כתבנו בפ' וישלח ובפ' וישב ביום ההוא עשו לדרכו שעירה ויעקב נסע סוכותה, שכל תועלת ימי התשובה כדי שיוכלו ישראל לקבל פני השכינה בחג הסוכות... ושם בפר' וישלח לא נמצא דבר זה, וכן בפר' בשלח בפ' עזי וזמרת וגו' כתוב "וכבר כתבנו שמה שאמרו בביעור חמץ שורפו או מטיל לים או מפררו וזורה לרוח שהם לבטל ג' בחינות קנאה ותאוה וכבוד" וד"ז אינו מצוי בספרינו. גם בהקדמותו להפלאה (אות ב"ב) מצטט לדבריו בפנים יפות פר' עקב ולא נמצא שם ויש עוד מקומות כנ"ל.

ואגב עיי"ש שמביא יותר מעשרים מקומות שהפנים יפות חידש בספרו הקדוש לפרש פסוקי התורה ממש באותה הבחינה בשאר ספרי תלמידי בעש"ט הקדוש.

37 עיי' בס' ראש גולת אריאל (עמ' ק"ן) שמביא בשם חתנו של האדמו"ר רבי אברהם מרדכי מגער ז"ל, שפעם אחת בנוסעו לטייל בר"ח אלול תרס"ט סיפר חותנו, כי ר' נתן אדלער ז"ל היה לו יותר מנהגים משונים אף מהחסידים, וכן היה להפלאה ז"ל בן שהיה מתנגד גדול, ותיכף אחר ימי אבלו מאביו ז"ל שינה נוסח אביו ספרד לנוסח שלו אשכנז, וגם בכמה מקומות שהביא אביו בס' פנים יפות איזה מאמר מהרבי ר' בער ז"ל השמיטם בנו זה, ורק בשני מקומות היה כתוב בראשי תיבות 'הה"מ', והוא חשב שכוונתו על הרב המגיד המפרש על הרמב"ם ז"ל, ולבסוף היה כוונתו על הרבי ר' בער ז"ל.

ויש לציין שכהיום אפשר להוכיח מהד"ת בס' פנים יפות (פרשת בשלח) עה"פ ויבואו מרתה, ששם מובא פירוש בשם הרב המגיד, ואכן בספה"ק מגיד דבריו ליעקב (אות צ"ה) מהרה"ק המגיד ממעזריטש ז"ל מביא ד"ת זו.

38 עיי' בס' "דברים ערבים" כ' בשם רבו הדרכי תשובה ז"ל (עמ' ע"ח) וז"ל שמעתי מאדומו"ו הרה"צ מהר"צ שצדיקי הדור לא הסכימו עליו ועל אחיו הה"ק בעל הפלאה על כי קיבלו עליהם שכם הרבנות במדינת אשכנז, והם דימו במחשבתם הקדושה להשיב שמה רבים, אבל לא עלתה בידם והיה להם מחלוקת גדולות.

ועיין בס' שמן הטוב (אות פ"י) מ"ש הגה"ק ה"אבני נזר" מסוכטשוב ז"ל בשם המגיד מקאזניץ ז"ל "כי ישנם צדיקים שמשלימים עבודתם בקודש בזה העולם, ומגיע זמנם להסתלק, אכן הם ממציאים להם עצות כי יהיה להם עבודה מחודש ובזה יאריכו ימי חייהם על אדמות, והג' בעל הפלאה זי"ע ג"כ השלים עבודתו ונתן עצה לנפשו, כי נעשה רב בספד"מ מחוץ למדינה ונתחדש לו עבודת הבורא".

ובס' מגדל עוז (עמ' תנ"ח) מובא כשדיבר מוהרש"ב אמר בין שאר דבריו "מקובלני שהמגיד ממעזריטש מסר לאדמו"ר הזקן יחודים בשביל כל אחד מארצות תבל פרט לדייטשלאנד שלא מסר בעדה שום "יחוד" באומרו מפני שארץ זאת כבר אין בה כל ניצוץ של קדושה".

ועיין בס' צפחת השמן שבס' "שמן הטוב" (דף ע"ה ע"ב) וז"ל: "הגאון הפלאה ז"ל היה רב חביבא בעיני כל בני עירו ספד"מ, ומהולל מאוד בעיני כל גאוני אשכנז, ולשמו ולזכרו תאות נפשם, ולא כגורל אחיו הגה"ק הר"ר שמעלקא ז"ל שכמה רבנים עמדו לשטן לו ויחרחרו ריב עמו ויעטו כמעיל קנאה על התנהגותו בחסידות יתידה וכדומה, לא כן

מ׳פארשטייט דאס נישט היינט, מ׳קען נישט היינט וויסן וואס פראנקפורט איז געווען בימים ההם.

הדומ״ץ: יא, ער האט נישט געהאט קיין ברירה מסתמא.

א׳ הנוכחים: ער איז דאך געווארן רב אין פראנקפורט נאר וועגן דעם גט.

הדומ״ץ: וועגן דעם קליווער גט, ס׳איז א באוואוסטע מעשה וואס ער איז געווען אריין געמישט.

רבינו: יא, דער הפלאה האט אויך געשריבן אקעגן דעם גט און וועלן ער האט געענדיגט דעם בריוו האט זיך די טינט אויסגעגאסן אויפן בריוו...[39]

אינטערסאנט, דער הפלאה מיטן רבי ר׳ שמעלקא זענען געווען ביים מגיד פון מעזריטש, און דער הפלאה האט געדארפט צו גיין קיין פראנקפורט וועלן דארט רב, און ער האט געהאט א ספק צי ער זאל גיין, האט ער געפרעגט דעם מגיד, האט דער מגיד געעפנט די אויגן אזוי גרוים, און ער איז געשטאנען אזוי פארטראכט אזוי א שטיק צייט, און ער האט געזאגט אז ער האט פון דא באטראכט אלע הייזער אין פראנקפורט, און ער האט געזאגט אז ער זעהט נישט קיין פראבלעם, ער קען רואיג פארן קיין פראנקפורט וועלן רב.[40]

*

הדומ״ץ: מארגן איז דעם ראדושיצער׳ס יארצייט (הרה״ק רבי ישכר בער מראדושין ז״ל – נסתלק י״ח סיון תר״ג לפ״ק), האב איך געזהן פונקט אזוי לכבוד די חתונה, אין די תולדות שרייבט דער מו״ל, אז ער האט זיך משדך געווען מיט רבי ראובן הלוי הורוויץ ז״ל פון דזשארנאווצא (מתלמידי הרה״ק רבי ר שמעלקא מניקלשבורג ז״ל), דער ׳דודאים בשדה׳[41]. איז פאר די חופה זאגט ער, חז״ל זאגן (שבת קל.) ׳ליכא כתובה דלא רמו ביה תיגרא׳, מ׳דארף זיך עפעס קריגן, זאגט ער אים, ווי קומט צו אייך א איד א יחסן דורות רבנים זאל זיך משדך זיין מיט מיר? פארוואס האט איר דאס געטוהן? אזא פשוט׳ער איד ווי איך? ער האט זיך אהנגעהויבן משפיל צו זיין, מיט מיר האסטו דיך משדך געווען? כ׳בין דאך גארנישט? און יענער זאגט אים צוריק, כ׳בין דאך וויניגער פון אייך, איר זענט אסאך מער פון מיר, מ׳האט זיך געמומען קריגן אזוי אהער און אהין, נאכדעם האט מען געזאגט, שוין מ׳האט זיך שוין געקריגט...

רבינו: ווער ס׳איז וויניגער איז מער, אזוי שטייט דאך ׳מאן דאיהו זעיר איהו רב׳ (זוה״ק ח״א דף קכב:).

ונפרד רבינו בברכה: א גוטן טאג, זייט אלע געזונט, מ׳זאל זיך טרעפן שטענדיג אויף שמחות מיט א פריילך הארץ.

---

39 אחיו הגאון מ׳ פנחס ז״ל היה רצוי לאחיו, ולמרות כל מנהגי החסידות ושרשי הפרישות שנחל מאבותיו ורבותיו הק׳ הצניע לכתו ועמד וגנזם בחדרי לבבו הטהור, ועל פיו לא ישמעו כמו שהעיד תלמידו החת״ס שלא שמע מעולם שם ס׳ הזהר יוצא מפיו בשום דרוש, אך לאט לאט המשיך העולם לעבודת ה׳ ובדבריו אשר בכתביו אש התפרצו מפיו הק׳ נוסרו כל השומעים ושבו לעבודת ה׳, ובדברי דרושיו אם כי חיצוניותם ע״ד הפשט הישר והדרוש הנכון הולכים, מ״מ מבין שורותיו יצהירו כי הולכים ואורים ע״פ דרך הקודש של הבעש״ט זללה״ה ואיש תבונות ידלם...

39 כידוע כמעט כל גדולי הדור שבהתקופה והסביבה ההיא לקחו חלק במערכה זו, ועד כמה שידוע לנו התייצבו רובם ככולם לצידו של מסדר הגט הגאון אב״ד מקליווא, וכן מסופר שגם בעל ״הפלאה״ התייצב לימינו של הרב מקליווא אלא שמן השמים הסיבו שלא יגלה את דעתו ברבים.

וכן מובא בספר אוהל אברהם (עמ׳ לה): בהיות ההפלאה בעיר הקטנה יאמפלי ואז היה הרעש הגדול מן המעשה של הגט מקליווא הידוע, וכתבו גם אל הפלאה שישיב על זה תשובתו הרמתה, וערך הפלאה גם כן בגודל בקיאותו תשובה ארוכה לימין מסדר הגט הגאון מו״ה ישראל אב״ד קליווא, ונגד הגאון רבי אביש ובית דינו בפראנקפורט, ויהי כאשר לקח את הכלי עם החול לפזר על התשובה לנגבה מלחלוחית הדיו, [כפי שהיה נהוג בימים ההם שעל כל שלחן כתיבה היו מונחים שתי צלוחיות שוות אחת עם דיו שהיו טובלים בה העט והשני עם חול ששפכוהו על הנייר, אחר גמר הכתיבה שתספוג לתוכה לחות הדיו], והנה במקום ליקח בידו הכלי עם החול נתחלף לו בלי מתכוין עם הכלי של הדיו, ושפך הדיו על פני כל התשובה, ויצטער על זה הגאון הפלאה, ורצה לחזור ולכתוב מחדש כל התשובה, אמנם הגאון רבי מרדכי זאב זצ״ל אבי הגאון בעל ״ישועות יעקב״ שהיה אב״ד ביאמפלי בעת ההיא שהיה שם בשעת מעשה אמר להפלאה כיון שנודמן למעכ״ת כך למה לו להטריח בטירחא יתירה ולכתוב מחדש התשובה, די לו להרב מקליווא כל שאר תשובות מגדולי הדור, ושמע ההפלאה ז״ל בקולו ולא כתב שוב בנדון והנה אחר כך כאשר נסתלק הגאון רבי אביש אב״ד פרנקפורט הסכימו ביניהם פרנסי הקהילה שמי שהתייצב נגד רבני פרנקפורט בענין הגט מקליווא לא יתקבל לרב בעיר, ולכך בחרו בהגאון הפלאה ז״ל מאחר והוא לא היה בין המשיבים שכתבו להכשיר הגט.

40 עיין בס׳ שמן הטוב שמביא עובדא זו איש מפי איש מהרה״ק בעל האורח לחיים ז״ל שהיה נוכח בשעת מעשה.

41 נדפס בעיר לעמבערג בשנת תרי״ט לפ״ק, ומעוטר בהסכמה נלהבה ממרן הגה״ק הדברי חיים ז״ל.

אֵין כְּבוּדָּה כַּתּוֹרָה

וְאֵין לוֹמְדֶיהָ כְּיִשְׂרָאֵל

ערשטע סיום הש"ס!

טויזנטער גליקליכע לומדים שפאנען פאראויס צו זייער

איר קענט נאך זיין א טייל פון היסטאריע:

התחלת מסכת נדה - ה' בשלח!

דברות קודש

מאת כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

מסיבה המפוארה 'לגמור' לקרואי מועד
לטובת גמר הבנין בית חינוך לבנות בבני ברק יע"א

במעמד נגידים ונדיבים החשובים שותפי גמר הבנין

יום א' פרשת ויחי תשפ"ה לפ"ק – בבית הרבני הנגיד ר' יואל ברא"ש שוואַרץ הי"ו

די סדרה פאריגע וואך פרשת ויגש לאזט זיך אויס (בראשית מז כז) 'וישבו ישראל בארץ גושן ויאחזו בה ויפרו וירבו מאוד', און דער תרגום זאגט 'ויאחזו בה אחסנת עלמא' א אייביגע נחלה, דער פעטער ז"ל פרעגט וועז מ'קויפט א הויז איז דאס דען אחסנת עלמא.

זאגט ער, דער תרגום זאגט 'וישב בארץ גושן' מ'האט געבויעט בתי מדרשות, כאטש עס איז געווען אין מצרים אבער עתידין שיקבעו בארץ ישראל איז דאס אחסנת עלמא נעמט מען דאס אלעמאל מיט, דאס איז אין חוץ לארץ אז מ'בויעט עתידין שיקבעו בארץ ישראל, אבער אז מ'בויעט אין ארץ ישראל איז דאך דאס א כל שכן אז עס איז אחסנת עלמא.

מ'איז געקומען דא צו א מסיבה פאר'ן בנין פון די מיידל שולע אין בני ברק, די מיידל שולע אין בני ברק פאר ווער עס וויסט וויאזוי ס'איז געווען דאס התייסדות, ערב יום הקדוש אינדערפרי האט דער פעטער ז"ל געהייסן רופן קיין בני ברק, ער האט געזאגט ער קען נישט צוגיין צום הילויגן טאג ביז מ'זאגט אים נישט צו אז מ'מאכט א מיידל שולע אין בני ברק, און ערב יום הקדוש אינדערפרי האט מען אים צוריק גערופן אז מ'ארגאניזירט מיידלעך צו עפענען א מיידל שולע אין בני ברק, דאס איז געווען זיין דאגה און די הכנה צום הילויגן טאג יום כיפור.

די מיידל שולע איז אדורכגעגאנגען ווי מ'זאגט אסאך גלגולים, דער בנין ווי די מיידלעך לערנען איז א חרפה ובושה רחמנא ליצלן ווי אזוי עס זעהט אויס, מ'האט אנגעהויבן צו בויען ס'איז געווען עסקנים, ר' מנחם גרשון [לעבאוויטש] האט פריער דערמאנט ווי אפאר עסקנים האבן זיך אריינגעלייגט מיט כוחות, מ'האט געקויפט א לאט, דארט רופט מען עס א מגרש, מ'האט געקויפט א לאט אין בני ברק און מ'האט אנגעהויבן צו בויען, אבער עס איז אביסל נישט אזוי לכבוד אז מ'בויעט עס שוין אזוי יארן לאנג, שוין באלד צעהן יאר, און מ'האט עס נאכנישט געענדיגט.

מיט א יאר-צוויי צוריק כ׳האב געזעהן אז די זאך רוקט זיך נישט, האב איך געבארגט געלט פון א איד אנדערהאלבן מיליאן דאלאר אז מ׳זאל קענען גומר זיין דעם בנין, און מ׳האט אים געזאגט אז מ׳וועט אים באצאלן ביז א יאר, ס׳האט געהייסן אז מ׳וועט גומר זיין דעם בנין און מ׳וועט פארן קיין ארץ ישראל און מ׳וועט מאכן א חנוכת הבית, ביז דערווייל איז געווארן דארט א קריג, די היסטאריע דארף מען נישט איבער חזר׳ן, אבער דער איד שטייט און ער זאגט מיר ער האט געבארגט געלט און איך האב נישט באצאלט, איך זאג אייך איך שעם מיר צו טרעפן דעם איד.

כ׳וויל מיך באדאנקן פאר די עסקנים פונעם יעצטיגן היינטיגן אוועטן, ר׳ יואל שווארץ דער בעל אכסני׳ ער איז געווען אין בני ברק און ער האט געזעהן דעם אומגעפארטיגטן בנין, און ס׳האט אים אביסל אויפגעווארעמט ווייל ער האט געזעהן אז עס איז א בושה אז א בנין שטייט יארן לאנג און מ׳ענדיגט דאס נישט, האט ער זיך מיטגענומען שותפים ר׳ משה אברהם [לעפקאוויטש] און ר׳ יחזקאל שרגא ב״ר אברהם בראך. ר׳ יואל איז ר׳ ליפא שווארץ׳ס אן אייניקל פון ירושלים ממילא האט ער א שטארקן קשר מיט די מוסדות אין ארך ישראל, ר׳ משה אברהם האט ער מיט געמומען פאר א צווייטן שותף, און ר׳ יחזקאל בראך ער הייסט נאך זיין זיידן ר׳ יחזקאל בראך, ער איז אויך געווען פון די הנהלה אין ירושלים, און נאכדעם נאך וואוילע אידן אהן א טיטל אבער וואוילע אידן וועלכע האבן אויף זיך געמומען דעם עול אז מ׳זאל שאפן סכומים אז מ׳זאל קענען גומר זיין דעם בנין.

מ׳האט דא דערמאנט פריער ׳אין המצוה נקראת אלא על שם גומרה׳, דער אייבערשטער זאל העלפן אז מ׳זאל טאקע קענען גומר זיין דעם בנין בכי טוב און ס׳זאל זיין לשם ולתפארת, אין הארץ פון בני ברק וועט זיין א בנין מפואר, א גרויסער הויכער בנין, ס׳איז דאכט׳זיך זיבן שטאק אין די הייעך און צוויי אונטער דער ערד, דער אייבערשטער זאל העלפן אז מ׳זאל קענען מחנך זיין אידישע טעכטער ע״ד התורה והצניעות דארט אין בני ברק,

וועט עס קען בני ברק, בני ברק איז זייער א אידישע שטאט, אבער א היזיגער וועט דאס נישט פארשטיין, מ׳קען זען חסידי׳שע אידן מיט לאנגע פיאות אבער זיי קענען נישט קיין וואכט אידיש, דארט דרייט זיך ארום א וועלט אין ארץ ישראל איינער איז געווען ביי א טיש פון א רבי׳ן, אזוי מיט חברים איז ער געגאנגען צו א טיש, פרעגט דארט איינער פון די חברים ׳הבנת?...׳ פרעגט ער צוריק ׳מה זה אייבערשטער?....׳, זיי קענען נישט קיין אידיש, דארט איז ווי א אינזל אין בני ברק, מ׳רעדט אידיש מ׳לערנט אידיש, די יונגלעך און די מיידלעך, עס איז זייער אן ערליכער מקום, צניעות׳דיג דערהויבן אזוי ווי א סאטמארער מקום דארף צו זיין,

נו דארף מען זאגן א יישר כח פאר די אלע וואס האבן זיך געמומען די מיה און געקומען בטירחא דגופא ובטירחא דממונא, אידן זענען מנדב גרויס געלט, די אלע עושים והמעשים, די אלע וואס געבן און די אלע וואס זענען מעשים זיי זענען אז אנדערע זאלן געבן, דער אייבערשטער זאל העלפן די אלע אידן זאלן געהאלפן ווערן מיט אלעם גוטן, מ׳זאל מאכן אסאך געלט, מ׳זאל מאכן גוטע געשעפטן, מ׳זאל זיין געזונט עד מאה ועשרים שנים, דער אייבערשטער זאל העלפן מ׳זאל מגדל זיין די קינדער צו תורה ולחופה ולמעשים טובים, מ׳זאל זעהן נחת דקדושה, און עקסטער דארף מען זאגן פארן בעל אכסני׳ וואס עפענט די שטוב, ער און זיין גאנצע בני בית וואס האבן אהערגעשטעלט א מסיבה מפוארת, דער אייבערשטער זאל העלפן אז זיי זאלן געבענטשט ווערן בכל מילי דמיטב, דער אייבערשטער זאל העלפן מ׳זאל זוכה זיין מקבל צו זיין פני משיח צדקינו במהרה בימינו אמן.

בס"ד

מזלא טבא וגדיא יאה

נִפְתְּלֵי שְׁלַח רָצוֹן
יְמָלֵא בְּרָכָה ה'

ג ודה ונהלל בשמחה ובאודה וברכת מזל טוב נברך מעומקא דליבא בברכת התור ה
פ ידותיו ידועים ומפורסמים, בקרב כל בכשרונותיו הברוכים, ובפרט בעירינו אור התורה להא יך
ת דגנה שפתינו בברכה, נפתלי אילה שלוחה לימין דבינו שליט"א ברב מר צ
ל הללו ולשבחו הזמן דאור, למען כל קדשי בית סאטמאר פועל כראוי לדומם להדד ולחז ק
י עלה מפעלותיו בכתובים, עומד לימינינו לבנות ההיכל התורה שיבנה בעז"ה בהדרת א

מזה"ר

נפתלי הירצקא שטיין

הי"ו

מאמני ע"ק מחן דבינו שליט"א
לחפיר וחזר חרחמת היכל התורה

לרגל השמחה השרוי' במעונו
שמחת אירוסי בנו הבה"ח נ"י יהודה נ"י
עב"ג הכלה תחי'
בת ר' יואל (בר"י) וויים הי"ו

לס"ט בשטומ"צ

בעת שמחתי פניו נקדמה, בברכת ישלם ה' פעלו ותהי משכורתי
שלמה, על מפעלותיו הכבירים ועבודתו התמה, אור התורה
בעירינו לדוממה, בבניית היכל התורה האדיר החדש

יהא רעוא מן קדם אבוהון דבשמיא שיזכה להמשיך בעבודתו הקודש לעמוד לימין צדיק ברוב
כח ורב אונים מתוך כל ההשפעות טובות בני חיי ומזוני רוויחי, ובזכות הרמת קרן התורה ובפרט
בבניית ההיכל התורה החדש בעירינו יזכה לרב נחת דקדושה מכל יוצ"ח מתוך הרחבת הדעת
אושר ועושר וכט"ס

התחתם ברכת התורה

חיים יסף גרינפעלד
יואל ישראל לעווי
שמואל בעעדיקט

אשר יצליג לעזוד
אדרך השרש מיטעלמאן

הנהלת היכל לב אדרן
מאטשעסטער יצ"ו

היכל התורה
היכל לב אדרן
בניהם ר' דוקד ויואל משה ר' סאטמאר
מאנשעסטער יצ"ו

יפתחו לפניכם רנ"ה

בקול שירה וזמרה, נרים קולינו בגבורה, לברך ולקלס בנהורא, לרגל יומא טבא בבית ידידינו האי גברא יקירא, יקר תפארת גדולתו, נביע ביום שמחתו, להעלות על נס בהדרתו, למען קרן הבנין רב פעולתו, מושיט תמיד שבט עזרתו, ראש וראשון לכל קדשי בית חיינו, בכל רחבי תבל להחיותינו, בכל מדינה ומדינה אשר מגיע דבר מלכינו, עומד לימין כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א בכל עת ועונה, בדעת בחכמה ובתבונה, פועל פעולות גדולות ונפלאות, כתר שם טוב לו יאות ה"ה

כש"ת הרה"ח ר'

נפתלי הירצקא שטיין

הי"ו

מנאמני ביתו
ועומד לימין קדשו
של כ"ק מרן
רבינו הגה"ק שליט"א

מגדולי עסקני
וועד קרן הבנין
דקהלתינו ומוסדותינו
פעיה"ק ת"ו

לרגל שמחת ומשוש לבו

באירוסי בנו בשעטומ"צ החתן יודא נ"י

עב"ג הכלה החשובה בת מוה"ר **יואל וויס** הי"ו

יהא רעוא מלפני אבינו שבשמים, שיזכה מע"כ לרוות רב נחת דקדושה מכל יוצ"ח, דורות ישרים יחזה עינך כולם אהובים וברורים, כי שכר הוא לך חלף עבודתך הכבירים, למען עדת ישרים, עדי נזכה לקבל פני משיח צדקינו, ומלכינו בראשינו, בב"א.

הכו"ח בברכת ציון וירושלים

וועד קרן הבנין

פעיה"ק **ירושלים** תובב"א